SEZAİ KARAKOÇ

PORTRELER

HİKÂYELER II

4. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

PORTRELER
HİKÂYELER II

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ
(DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

ŞİİR:

ŞİİRLER I	Monna Rosa
ŞİİRLER II	Şahdamar/Körfez/Sesler
ŞİİRLER III	Hızırla Kırk Saat
ŞİİRLER IV	Taha'nın Kitabı / Gül Muştusu
ŞİİRLER V	Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI	Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VII	Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII	Ateş Dansı
ŞİİRLER IX	Alınyazısı Saati
GÜN DOĞMADAN	(Şiirlerin Toplu Basımı)

HİKÂYE:

HİKÂYELER I — Meydan Ortaya Çıktığında

PİYES:

PİYESLER I • ARMAĞAN

ÇEVİRİ ŞİİR:

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN

DÜŞÜNCE:

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM I-II-III-IV • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YİTİK CENNET • MAKAMDA • İSLÂMIN DİRİLİŞİ • GÜNDÖNÜMÜ • DİRİLİŞ MUŞTUSU • İSLÂM • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DÜŞÜNCELER I-II • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

DENEME:

EDEBİYAT YAZILARI I - Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II - Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III - Eğit Ehramlar

İNCELEME:

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNA

GÜNLÜK YAZILAR:

FARKLAR• SÜTUN • SÛR • GÜN SAATİ

SÖYLEŞİLER:

röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

konferans:

ÇIKIŞ YOLU I - Ülkemizin Geleceği
ÇIKIŞ YOLU II - Medeniyetimizin Dirilişi

meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU III - Kutlu Millet Gerçeği

SEZAİ KARAKOÇ

PORTRELER

HİKÂYELER II

4. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
P.K. 1279, Sirkeci-İstanbul. Nuruosmaniye Cd.
Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul
Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57
www.dirilisyayinlari.gen.tr

Diriliş Yayını : 30
Birinci Baskı : 1982
İkinci Baskı : 1988
Üçüncü Baskı : 1999

BU KİTAP

Bu kitabı oluşturan hikâyelerden **Geç Kalan Adamın Öyküsü, Sâde Bir Yüz, Topraktan Başlayarak, Tuzak ya da Son Günler,** Aylık Diriliş Dergisinde Ekim 1979 - Temmuz 1980 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Kitaptaki öbür hikâyeler ise, dergide yayınlanmadan doğrudan kitaba girmiştir.

© **Diriliş Yayınları.** BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR. (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, İnternet dosyası açılamaz).

Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul
İstanbul - Mayıs 2010

PORTRELER

GEÇ KALAN ADAMIN ÖYKÜSÜ

Güneş, surların üzerinde bir mızrak yükselirken, adam, kentin ana kapısından içeri giriyordu.

Ama, geç kalmıştı.

●

Yaşlı kadın, iplerle bağlı gözlüğünü bir eliyle tutarken, öbür eliyle lâmbayı masaya koyuyordu. Petrol lâmbasının gazı bitmiş, camı is tutmuştu. Mutfaktaki gaz şişesini getirmeye gitti kadın. Şişe, gazın yağıyla kirlenmişti; içi gözükmez hale gelmişti. Tekrar odaya döndü. Lâmbanın şişesini çıkardı, sonra fitilin yanmış ucunu makasla kesti. Lâmbanın deposunu gazla doldurdu. Az kalsın lâmba devriliyordu. Birden, aklına o eski günlerden bir gün geldi: kocası, arkadaşlarını bir akşam yemeğine davet etmişti. Hazırlık telâşından, lâmbayı, örtülerin üstüne devirmiş, sonra alevleri güçlükle söndürmüştü.

Eskimiş, fakat eskidikçe değerlenen her ev eşyası gibi bir antika görünümünü kazanmış olan masaya dayanarak acı acı düşünmeye başladı kadın. O yıllar, bütün tatlı ve acı anılarıyla gerilerde kalmıştı. Kocası ölmüş, çocukları birer birer şu veya bu sebeple evden uzaklaşmıştı. Şimdi, bu artık onarmaya bile gücünün yetmediği evde tek başına kalmıştı. Evin vergisini bile verecek bir geliri yoktu. Çevrede herkes yoksuldu aşağı yukarı. Binde bir yaptığı ufak bir terzilik işiyle, gelip çatan mutlak masrafları karşılamaya çabalıyordu. O mutlu günlerden kalan emektar dikiş makinası, tek yaşama aracıydı. Oysa o bir süs eşyası gibi alınmıştı vaktiyle. Şimdiyse bir hızırdı âdeta.

Ev, o mutlu günlerin hâtırası olarak kocaman bir evdi. Fakat büyüklüğü, şimdi vergisini büyütmekte kendini gösteriyordu sade. Öte yandan haraplığını hızlandırıyordu. İkide bir kapıyı çalan haciz memurlarını atlatmak ne güçtü. Çok defa, kadın, onları pencereden görüyor ve daha onlar gelmeden komşuya kaçıyordu.

Evet, çocukları, rüzgâr, şuraya buraya dağıtmıştı. Onlar, zaman zaman gelen haberleriyle sadece birer kaygı konusuydular.

Kardeşleri, başka memleketlerde idiler; evliydiler, çoluk çocuğa karışmışlardı ve onların da durumu iç açıcı değildi.

Ülkede sanki samyeli esmişti; ufak bir azınlık dışında herkes fakirlik içinde yüzüyordu.

Herkes, kendi derdine düşmüştü. Kimse, evinin duvarından düşen bir taşı bile yerden kaldırıp yerine koymaya yeltenmiyordu. Sabahtan akşama kadar, er-

kekler ya evde oturuyorlar, ya da evle çarşı, pazar, kahve arasında gidip gelmekle vakit dolduruyorlardı.

Ama neyin vaktini dolduruyorlardı, belli değildi.

Beklenen bir saat vardı. Fakat o saat bir türlü gelmiyordu. Gelse de o saatin nasıl, niçin ve ne ile geleceği belirsizdi.

Lâmbanın şişesini silip parlattı kadın. Sonra, lâmbayı her zamanki yerine astı. Güneş pencereden içeri vuruyordu. Gündüzden hazırlanılırdı geceye. Sanki hep gece vardı kadınlar için. Ve gündüzler, kadınlar için gecelerin loş aralıklarıydı.

Ayağına bir şey sürünerek geçti. Baktı: kediydi. Evin kedisi, tek arkadaşı, tek can yoldaşı. O da genel mahzunluktan payını almış bir görünüm içindeydi. Her yıl doğurduğu yavrular, belki de daha kendilerini kurtaracak bir çağa varmadan atılırlardı. Bir çuvala konarak. Böylece dönmeleri önlenmek istenirdi. Yürek yakıcı bir şeydi bu. Ama başka çâre yoktu. Ne onlara bakmaya kimsenin gücü yeterdi, ne de bakılırlarsa varacakları sayıya tahammül etmek mümkündü.

İhtiyarladığını hissetti kadın. Altmış yaşlarındaydı. Önünde bir umut yoktu. Geride de, yere altın yapraklarını sermiş bir güz manzarası uzuyordu.

Gözleri buğulandı. Gözlüklerini düşürmemek için itinayla tutarak çıkardı ve entarisine sildi.

Kapıya doğru gitti. Eskiliğinden ötürü, açılırken, boğazı balgamla dolmuş bir ihtiyar gibi homurdanan kapıyı ardına kadar açtı. Dışardan, dağ tarafından bir rüzgâr, sofayı ve bütünüyle evi doldurdu. Günün sıcaklığı bir anda kırıldı. Esinti biraz ferahlatmıştı onu. Kapıdan dışarı baktığında, ağaçların da aynı rüzgârı

âdeta içtiklerini fark etti. Sıcak yaz gününde, kendisine, eve, ağaçlara ve göğe bu rüzgârı lütfeden Allah'a içinden şükretti.

Tanrı'nın gönderdiği rüzgâr... diye düşündü.

Sebzeyi, meyveyi yazın bol bol veren Allah, yoksulun tek dostu değil miydi? Suyu dağdan indirerek kentin çeşmelerine kadar getiren, yine O değil miydi?

Horozlara verdiği ilhamla, sabahları, güneşten önce gökyüzünü seslerden binbir renkli bir levhaya çevirten Allah'tan başkası mıydı?

Hep kapıyı haciz memurları çalmazdı ya! Tanrı'nın, yüzlerine, âdeta, merhametinden bir ışık düşürdüğü postacılar da bir mektup getirirlerdi arasıra çocuklarından, uzaktaki akrabalardan. Onların sıhhatte olduklarını öğrenmek, yazdıkları mektuba bir kaç öykü kırıntısı katmaları, gün görmüş alnı, soylu çile çizgilerini koruyan yaşlı kadının yüzünü güldürüyordu. Mektup gelince, komşu çocuğunu çağırıyor, mektubu okutuyor ve okuyan çocuğun cebine, mutlaka, bir yerlerde sakladığı bir şeker, ya da kuru yemiş cinsinden bir şeyler koyuyordu. Çocuklar durumunu bilmezlerdi pek. Öylesine saklardı gözlerden halini. Ancak, büyüklerin gözlerinden saklanacak bir şey kalmamıştı. Fakat onun vakarlı duruşu, kimsenin bir imâsına bile meydan vermiyordu.

Kuşların pırr.. diye uçtuğunu gördü kadın. Bir çocuk ağaçlara taş atmış, onları kaçırmıştı.. Çocuğa seslendi :

– Oğul, kuşlardan ne istiyorsun, onlar bizim konuklarımızdır. Sakın onlara taş atma.

Çocuk tasasızca gülüyordu. Sık sık bu "teyze"nin uyarıları olurdu onlara. Buna alışmıştı mahallenin çocukları. Ona kızmazlardı. Onu severlerdi. Yüreğinin temizliğini âdeta elleriyle dokunmuşcasına bilirlerdi.

Tekrar içeri döndü. Penceredeki saksılarına su döktü. Sıcaktan çiçeklerin yaprakları âdeta buruşmuştu.

Biraz dinlenmek için bir mindere oturdu. Dalar gibi oldu. Tatlı bir kâbus, eski günlerden parça parça kesitleri, göz kapaklarının aralığından yere düşürüyor, onları büyütüyor, uzatıyor, bir ömrün kesik kesik soluk alışı gibi havaya yayıyordu. Oda, geçmiş zamanın hükmü altına giriyor, pencereden içeri vuran kuvvetli yaz gününün ışığı, bir projektör gibi, parlak kara ve ak lekeleri birer hâtıra yaprağı gibi şuraya buraya saçıyordu.

●

Adam otuz-otuzbeş yaşlarında yağız bir gençti. Güçlü, kuvvetli, olgun çehreli, yüzünde iradenin somutlaştığı, kararın ifadeleştiği bir genç. Uzaklardan geliyordu. Babasının bir vasiyetini yerine getirecekti.

Güneş, surların üzerinde bir mızrak boyu yükselirken, o, Kentin ana kapısından içeri giriyordu.

Fakat, geç kalmıştı.

●

Kadın, bir akrebin yürüdüğünü gördü. Pabucu yakaladı, öldürmek istedi. Fakat vazgeçti. Öldürmek... bir akrebi bile, bir akrep bile olsa öldürmek ne çetin işti... Evin harap bacasından, bir kaç kez tencere-

nin içine akrep yavruları düşmüştü. Farkına varmasa zehirleneceklerdi. Bacanın içine yuva yapmıştı akrepler. Rahmetli sağ olsaydı da bu hali görseydi diye düşündü ve ürperdi. Ev, akrep yuvasına dönmüştü. Ve şimdi akrepler hiç çekinmeden odanın ortasında yürüyordu. Dış kapının üstünden kaç kere, tam boynuna, akrep düşmüştü. Nişan almış gibi. Akrep sokmasından, gözleri acıdan yaş içinde kalmıştı. Ama, yine de onları öldürmek istemiyordu. Onların da bir aile olduğu ister istemez aklına geliyordu. Ah, ne olurdu, insanlara bir zarar vermeselerdi. Fakat, ne yazık ki, onlar, tehlikeliydiler. Çocuklar için, insanlar için tehlikeliydiler.

Kedi, birden atıldı ve yürüyen akrebi eliyle öldürdü. Akrep hareketsiz kaldı. Nereden çıkmıştı kedi? Kadın şaşkın şaşkın baktı. Kocasından duymuştu: akrepler bir taşın kovuğunda uzun uzun yaşayabilirlermiş. Eğer, onu öldüren biri olmazsa üç yüz yıl kadar yaşayabilirmiş bir akrep. Ama, şu yerde yatan akrep, belki üç yıl bile yaşamamıştı. Ne bilmeceydi bu! Üç yüz yıl yaşayan akrep ve üç yıl yaşayamayan akrep. Çözülmezdi bu bilmece. Bunu bilen yalnız biri vardı: O, Allah.

Hayat devam ediyordu. Akrep ölmüştü. Fakat hayat devam ediyordu. Kedi de yavrularını kaybetmiyor muydu? Kentte de, bu İkinci Harbin yol açtığı sefaletten insanlar kırılmıyor muydu? Ansızın bir gün bir evin önüne sarı boyayla işaretler koyuyorlardı. O eve ölüm girmiş demekti. O eve tifüs girmişti. Herkes, o evi görmezlikten gelirdi. Ama hayat yine sürüp giderdi. Evlerden çıkan cenazelere herkes kayıtsız gözlerle bakardı. Bir kaç kişi, âdeta iskeletleşmiş ölüyü bir ta-

buta bırakır, namazını camide hep aynı müminlerden kurulu cemaatle kılarlar, mezarlığa götürürlerdi. Ve görünüşte o, hemen unutulurdu. Zaten öteden beri bu kentte ölülerden bahsedilmezdi. Herkes her an hatırlar, fakat kimse konuşmaya cesaret edemediği için, ölü hakkında bir suskunluk cereyan ederdi. Ama, şimdiki, suskunluktan ziyade, unutma isteğine zorlanan ruhun bir çabası ya da direnci gibi bir şeydi. Böylece, ölen unutuluyordu ister istemez. Çünkü: yeni ölüler vardı hep. Eskisine takılıp kalmak, yenilerle uğraşma çabasını kırabilirdi. Ölümle hayatın o kesin ayrımı kaybolmuştu. Hayatta olanlar ölü gibiydiler... Ölüler de git git artmaktan, çoğalmaktan, yakınlaşmaktan ötürü, bir bakıma, dirilerden daha diri, sağlardan daha sağdılar âdeta. Ancak, bu, her ölünün ayrı ayrı görülmesi şeklinde değil, yaprak sigarasında tütünlerin birbirine girişi gibi, içice, kat kat tabakalar oluşturmak suretiyle olurdu. Yani, bir nevi anonimlik. Geceleri, tarihî kentin harabelerinde onların hayalleri görülür, âdeta kefenleri şuraya buraya takılır kalırdı. Ancak, bu ölüler eskisi gibi bilinen kişilerin hayalleri değildi. "Ölüler"in hepsi birdi artık. Hatta, artık geceye de sığmaz olmuşlar gibi gündüze taşmaya başlamışlardı. Yine de hayat devam ediyordu. Kelebekler uçuşuyor, ağustos böcekleri durmaksızın ötüyor, yedi renkli gökkuşağı ufuklarda gözüküyor, genç kızlar, gene de geleceğe ait düşler kuruyorlardı.

Pantolonları yamalıklı, yırtık ayakkabılı, kirli yakalı çocuklar okula koşuyorlar, sabahları öğretmenler, derse girmeden, çocuklarda "bit yoklaması" yapıyorlardı. Ders aralıklarında çocuklar yine koşuşup oynaşıyorlar, itişip kakışıyorlardı. Baharlarda yine güller,

kentin tek hayat işareti olan güller, sokaklara kokularını saçıyor, yine üzerlerinde serçeler uçuşuyorlardı.

Yine de tabiat, insanların kentinden daha canlıydı. Evler, baharları, badana edilir, örümcek ağlarından arındırılırdı. Her gece, petrol lâmbasının ışığında "bit" kırılırdı. Bit, hayatın en belirgin görüntüsü olmuştu. Hayatın olumsuz somut bir sembolüydü.

İlk Savaş'ta da bu böyleydi. Hatta bazı bakımlardan daha da kötüydü. Ama o zaman genç idiler. Kocası vardı, annesi, babası vardı. Kardeşleri yanındaydı. Ve geçmiş zamanın mirası, onlara dayanak oluyordu. Şimdiyse, geçmiş zaman, sadece bir hâtıralar yığınından ibaretti.

Kadın, bir kürek getirerek akrebin ölüsünü götürüp dışarı attı. Sonra küreği mutfaktaki yerine koydu. Biraz dışarı çıktı.

●

Adam, uzak bir kentten geliyordu. Babası yeni ölmüştü. Varlıklı idiler. Savaşın etkisi, oraları da kasıp kavuruyordu. Babası, elinden geldiğince, yoksullara yardım etmişti. Kendisi yüksek tahsilini yapmış, memleketine dönmüştü. Evlenmişti. İki de çocuğu olmuştu. Babası, ölüm döşeğinde bir gün kendisini çağırmış, "oğlum, demişti. Benim bir arkadaşım vardı, gençlikte iki kardeş gibiydik. Onun bir süre önce öldüğünü duydum. Fakat hayatın hay huyu ve çevremizin sefaleti daha ötesini düşünmeme izin vermedi. Şimdi, hasta yatağımda, gece düşümde o arkadaşım: senin vefan bu kadar mıydı? Geriye kimlerim kaldı, hiç düşündün mü? diyor ve sonra mahzun mahzun gülümseyerek yanımdan uzaklaşıyor. Ben senin yerinde olsaydım,

böyle mi yapardım? diyor... Oğlum, en kısa zamanda oraya gitmeli ve sadece para yardımı yapmakla yetinmemeli, yüreğinin en sıcak alâkalarını oraya taşımalısın."

Babasının ölümünden sonra yola çıkan genç adam, günlerden bir gün, güneş surların üzerinde bir mızrak boyu yükselirken, Kentin ana kapısından içeri giriyordu.

Fakat, geç kalmıştı.

●

Kadın, kapının önüne çıktı. Etrafına bakındı. Kimselerin ortalıkta olmadığına iyice kanaat getirdikten sonra, aceleyle yoldan bir kaç sigara izmariti topladı. Acı günler, ona sigara alışkanlığını kazandırmıştı. Fakat şimdi tütün alacak parası yoktu, izmaritleri topluyor, onların tütünlerini, bir sigara kâğıdına dolduruyor, sigara yapıyor ve içiyordu. Terk etmeliydi. Ama geç kalmıştı. Talih kışı ansızın bastırmış, ona hazırlanma imkânı bırakmamıştı. Utanç duyuyordu. Fakat, ne yazık ki, bu bir gerçekti: o izmaritlerden sigara üretip içiyordu... Rahmetli bir bunu görseydi... diye düşündü. Kendisine en değerli kumaşlardan elbiseler diktirten, gümüş çay takımlarıyla antika mobilyalar, en değerli halılar, en değerli yüzükler hediye etmiş olan, hiç ölmeyecekmiş gibi hayat ve kudret dolu olan o insan, bunu bir görseydi... diye düşündü. Sonra: "görmemesi daha iyi oldu" kelimeleri döküldü dudaklarının arasından, "görmemesi daha iyi oldu".

Odaya bir göz gezdirdi. Hâlâ o kıymetli halılardan bazı eskimiş parçalar, o masa ve sandalyelerden kırık

dökük de olsa kalıntılar, sedefleri yarı yarıya dökülmüş de olsa o takunyalar şurda burda göze çarpıyordu. Sedirin köşelerindeki yastıklarda işlemeli kuşlar bakışıp duruyorlardı. Her şey iyi kötü, yarım tam yaşıyordu. Ölü diri her şey yaşıyordu aslında.

Ezan sesi gündüzleri ulaşmazdı bu semte. Cami uzakçaydı. Ancak geceleri ses geliyordu. Akşam ve yatsı namazları. Kader sanki, ilâhî çağrı yönünden de bu semti geceye bitiştirmişti. Evin, çinili saati ise çoktan bozulmuştu. Namaz zamanları ancak pencereden giren güneş ışığının ulaştığı noktalarla ve yıllar içindeki tecrübelerle anlaşılırdı. Yaşlı kadın da pencerenin oda içine salınan gölgesine baktı. İkindi olmuştu. Zaten, uzun yılların birikimi ile namaz vakti gelince içinden bilirdi vakti. İçinde bir saat oluşmuştu âdeta. Seccadeyi bulup bir köşede namazını kılmaya başladı. Namazda, aklına gelen düşünceleri elinden geldiğince kovmaya çalışırdı. Allah'la olunan anda başka hiç bir düşüncenin yeri olmaması lâzımdı. Bir tek düşünceye yer vardır namazda: tam ve saf olarak Allah'la birlikte olmak. Düşünülmeye değer tek varlık O'dur. Tek güçlü olan O'dur. İnsan da ancak O'ndan alır gücünü. Tanrı ölümden güçlüdür, Allah ölümden kudretlidir. Namazda hep hatırlanan budur. O olmasaydı ölüm ve hiçlik her yanı kaplardı.

Namazını kıldı. Seccadesini toplayıp her zamanki yerine koydu. Dışarı çıktı. Komşu kadınları evin taş holünde genellikle ikindileri toplanır, biraz konuşurlardı. Komşulara seslendi. Kimi işlerini bitirince geleceğini söylerken bazıları da çıkıp geldiler. Yine hep aynı şeylerdi konuştukları. Hemen hemen her gün aynı şey. Arada yalnız bir değişiklik varsa, sadece o eklenir-

di. Uzak semtlerdeki tanıdıklardan ölenler, umut kesilmişken iyileşen hastalar, bir tanıdığın durumunda beklenmedik bir değişme. Genel konuşmaya günlük renk veren ufak ayrıntılardı bunlar. Sonra herkes evine çekildi.

Güneş dağın ardına kayıyordu.

Gölge evin üstüne düşüyordu.

Ateşi yükseliyordu yaşlı kadının. İkindi konuşmasında komşu Fatma Hanım'a kendisinde gizli bir hastalığın bulunduğundan kuşkulandığını söylemişti. Gerçekten ansızın ateşi yükseliyordu. Kimi zaman başı dönüyor, bir boşluğa, bir hiçlik boşluğuna yuvarlanır gibi oluyordu. Kimi zaman müthiş bir dalgınlık alıp götürüyordu kendisini. Arasıra dalıp gidiyordu.

Karartı artıyordu. Mutfağa gidip içinde bir parça zeytinyağı bulunan kabı alıp gelmek istedi. Ekmek batırıp yemek. Ama hiç canı istemedi. Kimi akşamlar hiç bir şey yemeden yatıyordu.

●

Genç adam, şaşkınlık, heyecan ve duyarlıkla doluydu. Kendisini bekleyenin ne olduğunu bilmiyordu. Babasının son anındaki bu isteği, bir an ona romantik bir istek gibi geliyor, geri dönmek istiyordu. Fakat, kimi zaman da bunun bir emir olduğunu, üstelik iyi bir dilek olduğunu düşünüyordu. Her ne olursa olsun, bu görevi yerine getirmeliydi. Başladığı işi bitirmeliydi. Sezgisine göre, mânevî bakımdan kendisine bir şey kalacaktı bu serüvenden. Sonra serüven gibi düşünmekten utandı olayı. Belki babasının ölüm anındaki duygusu onu aldatmış olabilirdi. Ama, zaten, bugünkü

şartlarda bir sürpriz değildi yardıma ihtiyacı olmak. Kendileri gibi mutlu olanlar, parmakla gösterilecek kadar azdı.

Böyle bir duygu ve düşünce karmaşası içinde, genç adam, güneş surların üzerinde âdeta zikzak fırlamaları yaparak bir mızrak boyu yükselirken, Şehrin ana kapısından girdi.

Fakat, geç kalmıştı.

●

Gece çöktü. Yaşlı kadın kendini güçsüz hissediyordu. Kimi zaman yanıyor, kimi zaman da üşüyordu. Titremeler geliyordu. Bir an, bu gecenin son gecesi olduğunu düşündü. Sonra o duygudan kurtulup, "her zamanki gibi bir gece" dedi. Sanki öbür geceler çok mu ahım şahımdı. Sonra, sedirdeki mindere uzandı. Başı yine dönmeye başlamıştı. Bir ara dalar gibi oldu.

Aradan ne kadar vakit geçtiğini bilemiyordu. Birden ölüm'ün kapıyı açıp içeri girdiğini gördü. Kimse ona mani olamazdı, anlıyordu. İlkin çok munis bir görünüşü vardı. Fakat kendisine yaklaştıkça korkunçlaşıyor, sonra bulanık bir görünüşle uzaklaşıyor, bir su yüzeyinden geçer gibi dalgalanıyor, sonra yine netlik kazanıyordu. Bu kez, korkunç yüzüyle, yaylardan kurulu çelikten bir devi andırıyordu. Ağzından şimşekler çıkan bir canavar. Üzerine doğru geliyordu, geliyordu, geliyordu. Ürkmüştü. Ölümün çok güçlü olduğunu görüyordu. Fakat, ruhunun bütün gücünü toplayarak düşündü ve kendi kendine tekrarladı: Allah ölümden güçlüdür. Ona değil, Allah'a teslim olacaktı. Fakat, ölüm, kızıl alevler saçan bir kızgın demir ya da elektrik teli gibi kendisine yaklaşıyor, daha sonra yine aynı

canavar kimliğine bürünüyordu. Tekrar umutsuzluk kendini gösterdi. Fakat, birden ölüm devinin ardından, kocasının, elinde bir kılıç, fırladığını gördü. Odada korkunç bir düello başladı. Kocasıyla Ölümün düellosu. Sonunda kocasının, kılıcını Ölümün bağrına sapladığını gördü. Kuş gibi hafifledi. Müthiş bir huzur içinde Allah'a teslim etti ruhunu.

●

Genç adam, Şehre girdi. Sora sora yaşlı kadının evini buldu. Kapıyı uzun zaman yumrukladı. Açan olmadı. Sonra konu komşuya haber verdi. Evin penceresinden baktılar, kapısını çaldılar. Sonunda kapıyı omuzlayarak açmaya karar verdiler.

İçeri girdiklerinde kadının boylu boyunca odanın ortasına uzanmış olduğunu gördüler. Sanki uzun bir süre biriyle boğuşmuşcasına örselenmişti.

Genç adam: "Geç kaldım galiba!" diye içinden geçirdi... "Geç kaldım, geç kaldım." diyerek Şehri terketti. Kentin kapısından çıkarken bir ses duyar gibi oldu:

Geç kalmadın. O, sana muhtaç değildi ki, geç kalmış olasın. Tam vaktinde geldin. Şimdi, onun çocuklarına, ya da başkalarına yardım edebilir, elini uzatabilirsin. Zaten o sağ olsaydı, yardım kabul etmeyecek, parmaklarıyla sana başkalarını işaret edecekti. Başka yoksulları. Kimseye el açmadan, kimseden yardım istemeden bugüne geldi ve çocuklarını da getirdi. Bundan ötesi, onun sorumluluğunun dışında.

Genç adam, ruhu şimdiye kadar hissetmediği, yabancı olduğu bir takım kaynaşmalarla, iç kaynaşmalarıyla dolu, Kente geri döndü.

SÂDE BİR YÜZ

Sevinçten uçuyordu Mustafa Çiçekçioğlu. Hayatının en mutlu günlerini yaşıyordu. Elli yaşlarında idi. Bütün hayatı boyunca çalışmış çabalamıştı; şimdi, o sabır ve zahmetlerinin yemişini bir bir devşiriyordu. Çocukluğunda, ailede, kendisine pek de iyi bir gözle bakmıyorlardı. O, bir baltaya sap olamayacaktı onlara göre. Babasının parasını yiyen bir mirasyedi gibi görülmüştü uzun süre, çevrede. Orta büyüklükte bir şehirdi kentleri. En ufak serüveni bile, abartılıyor, –pire deve yapılıyor–, ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılıyordu. Oysa, arada bir, fire vermekle de olsa, ilk, orta ve nihayet yüksek tahsilini yapmış, sonra avukat olarak doğduğu kente dönmüştü. İlkin, avukatlıkta da, meslektaşları arasındaki deyişle "sinek avlamıştı". Yıllar geçmiş, onu fazlaca ka'le almamışlardı. Fakat, yine aile etkisi imdadına yetişmiş, şehrin tanınmış ailelerinden birinin kızıyla evlenmişti. Evlilik, bir türlü üstünden tam atamadığı çocukluktan onu kurtarmış, karısı da yavaş ya-

vaş onun gözünü açmıştı. Siyasetle ilgilenmeye başlamıştı, yarım kalmış, yani başarısızlıkla sonuçlanmış bir iki ticaret girişiminden sonra. Söz gelimi ya da genel anlamda ticaret denebilirdi bu girişimlere. Yatırım kuruluşlarına katılmaktan ibaretti bütün yaptığı. Ama, sonra, birden, nasıl olduğunu kendisinin de bilemediği bir şekilde, kendisini politikanın ortasında buldu. Bu, bir süprriz de sayılmazdı. Ailesi, kentin ileri gelen bir çok ailesi gibi bir partinin köklü mensuplarındandı. Yıllar geçer, aile kişilerinin bu alâkası değişmezdi. Sanki mayalarında ve tabiatlarında o partiden olmak vardı. Sanki partili olarak doğmuşlardı ve partili olarak öleceklerdi. Ailesi o kadar partili idi ki, başlangıçta bunun farkına varması bile mümkün olmamıştı. Suda doğan balık örneği, o da taşra politikasının tam göbeğinde olduğu halde, bunun şuurunda olmadığı rahatlıkla söylenebilirdi. Politikaya doğuştan yetenekli miydi? Bunu hiç düşünmemişti. Zaten bunu düşünmenin de hiç bir anlamı yoktu. Aile geleneği, ikinci bir tabiat yerine geçiyordu. Ailenin politika yeteneği, kendi yeteneğini veya yeteneksizliğini örtüyor, istediği yönde kullanıyordu. Bu yetenek ya da gelenek, anonim, gözle görülmez bir güç gibi her yere uzanıyor, her arzuyu, her niyeti, her düşü ve her atılımı, hamur gibi yoğuruyor, sonunda kendi rengine boyuyor, kendi kanalında cıva gibi akıtıyordu. Başına gelen ufak tefek gençlik belâlarını, aslında, partililerin dostluğuyla savmıştı. Ancak, avukatlığının beşinci ve evliliğinin ikinci yılında idi ki, onun da, partiyle daha bilinçli şekilde ilgilenme saati gelip çatmıştı. Kimbilir, belki de, bir kuşun yuva yapma vakti gelince yuva yapması, ya da yavrulama zamanı gelen hayvanın yavrulaması gibi bir şeydi bu.

Yavaş yavaş, parti toplantılarında görülmüş, belediye seçimlerinde adaylığını koyar olmuştu.. Gerçi bu adaylıkları, kendisi de pek ciddiye almıyordu. Fakat, bunun gerekli olduğuna dair içinde bir inanç vardı. Daha sonraları, parti içindeki hiziplere de karıştı. Her ne kadar, ilk sıralar bu klikleşmelerden nefret ediyor idiyse de, zamanla bu işlerin başka türlü olamayacağına aklı yatmıştı. Gün geçtikçe tecrübeleniyordu. Her gün bir şey öğreniyor, o zamana kadar bunu düşünememiş olmasına kendi de şaşıp duruyordu. Politika, her gün biraz daha toyluktan kurtulma okulu gibi geliyordu ona. Bu tecrübeleniş, giderek varlığını hissettirmeye başlamıştı. Kimse ona kurt politikacı gözüyle bakmıyordu. Ama, olan bitende onun da katkısının bulunduğunu kabullendikleri her hallerinden anlaşılıyordu. Milletvekili ve senato seçimlerinde de etkili olduğu apaçık ortaya çıkınca, onun politika yolunda başarılı olacağından kimsenin en ufak bir kuşkusu kalmamıştı artık. Tuttuğu adaylar vefasını hiç unutmuyorlardı. Gülerek, "bir gün sana da sıra gelecek. O zaman borcumuzu öderiz" diyorlardı. Fakat o bunları düşünmüyordu. Avukatlık işlerinin de yavaş yavaş yola girdiğini görmek, onu bir yandan sevindiriyor, bir yandan da bu gelir artışının meşru olup olmadığı sorusu elinde olmadan kafasını kurcalıyordu. Fakültede okunanlar ne kadar teorik ve ne kadar askıntıdaydı! Parti ona uğurlu mu gelmişti, yoksa onu bir daha geri dönemeyeceği bir yola çekip götürmekte miydi? Başlangıçta kendisini kaygılara salan bu düşünceler, partiye bağlı köy ve kasabalardan dâvası olanların kendisine baş vurmaları sebebiyle bütün gününü dolduramaz olmuşlar ve kimi zaman başını kaşıyamayacak

kadar onu uğraştıran işlerin hay huyu içinde kısa zamanda silinip gitmişlerdi.

Öte yandan, particilik, yavaş yavaş, her şeyine, görünmeyen bir güç halinde yayılıyor, yazıhanesini, evinin basamaklarını aşıyor, gece, yatağına ve nihayet uykularına giriyor, düşlerine kadar sokuluyordu. Evinin bahçesine, ağaçlarına ve çiçeklerine bile sanki ondan bir koku sinmişti. Fakat, o bundan rahatsız olmuyor, aksine gizli bir haz duyuyor, ondan kendine özgü bir zevk aldığını fark ediyordu. Kimi zaman sinirlenmiyor değildi. Bu anları, çoğu kez kendisinden aşağıdaki partililerin yanında oluyor ve daha çok bir patlama şeklinde ansızın ortaya çıkıyordu. Bu zamanlarında, onları haşlıyordu; önüne geleni azarlıyor, kırıp geçiriyordu. Fakat, kısa zamanda yine sükûnetine kavuşuyor ve hepsinin, bir bir, bir vesileyle gönlünü almayı biliyordu. Her birinin bir zaafı vardı, oradan gidilince sonuç almamak imkânsızdı. Zaten, politika, zaafları idare etmek sanatı değil miydi, bir açıdan. Kimi kez, Merkezden gelen partililerin de aynı şeyi kendisine ve arkadaşlarına yaptığını görüyordu. Demek ki, bu, yukardan aşağı bir parti davranışıydı ve olağandı.

Particilik, kentin hayatına renk katıyordu. Seçimden seçime alevlenen hareketler, insana yılların nasıl geçtiğini duyurmuyordu bile.

Bir gün, sabah, evden çıkmadan aynada saçına ak düştüğünü görmüştü ve bir şeyin zamanının artık geldiğini anlamıştı.

O günü izleyen aylarda Merkezden kente gelen partililer, ona bir takım imâlarda bulundular, sonra bu imâlar daha açık bir şekilde kulağına fısıldandı, en

sonra toplantılarda açık açık söylendi. Seçim yaklaşınca adaylığı kesinleşti. O, ilinin milletvekili adayıydı.

Seçim gezilerinde ve konuşmalarında kendisine âdeta bir başka hâl gelmişti. Kendinden geçmiş gibiydi. Gerçi bunu kimseye belli etmemeye gayret gösteriyor ve bunu da başarıyordu. Fakat, içinde büyük bir değişiklik oluyordu, farkındaydı. Kimi konuşmalarında coşkun, kimi gizli toplantılarda tertipçi, kimi yerlerde ilgisiz gözüküyor, kısacası, içinde başka bir kişilik kendisine tasarruf ediyordu sanki. Kendisi, bu yeni iç kişiliğin giderek incelen bir zarı ve derisi haline geliyordu, hissettiği kadarınca. Yüzü de, fizikçe bile değişerek, kendi yüzü olmaktan çok, o, içinde ruhunu zaptetmiş olan politika kişisinin bir maskesi olmuştu dense yeriydi. O "içteki adam", gereken yerde, gerektiği şekilde maskesini çok alışkın bir edayla, ustaca takmasını biliyordu. Kimi zaman kendisine öyle geliyordu ki, maske, doğal yüzü olmuş, yüzü de iğreti bir maske biçimini almıştı.

Zaman hızla geçmiş, kavurucu yazı hissetmemiş, güzün ilk sararan yapraklarının gözüktüğü ve sonbaharın ilk rüzgârlarının insanın yüzüne çarptığı vakitlerde seçim olmuş ve o, başarısının elle tutulur anıtının dikildiğini görmüştü Başkent'in ortasına.

Evet, milletvekiliydi artık Mustafa Çiçekçioğlu, taşra avukatı ve kentinin ileri gelen ailesinden olan.

Parti, neydi onun için? Esrarlı bir şeydi gerçekte. Ne kadar künhüne erdiğini sansa yine anlaşılmaz bir yanı kalıyordu. Tam yakaladım dediği anda bir balık gibi avuçlarından kayıp gidiyordu âdeta. Kendisi nasıl hep değiştiği halde aynı kalıyor idiyse, parti de onun

ruh evrimine paralel bir anlam değişimi geçiriyor, ama sonunda aynı kalıyordu. Görünüşte bir takım ilkeler ve öğretiler söz konusuydu, fakat içine girildikçe, bunların, bir politikacının ruhu gibi bin bir maskenin bir araya gelmesinden doğma bir mozaik kompozisyonunu oluşturdukları ve partinin dış yüzüne sıvanmaktan öte bir anlam ifade etmedikleri anlaşılıyordu. Bunlar, parti ruhunun özü değil, tam tersine, o duyarlıklı ruhun incinmemesi için dıştan koruyan kabuğu oluyorlardı.

Parti, dıştaki bir ışığı yansıtan bir ayna gibiydi düşünceler ve ülküler için; bu yansıtış, politikaydı. Dıştan bakılınca, ışık aynadan geliyor sanılır. Oysa, ayna, bu ışıkları yerinde zamanında yansıtma ustalığına sahip olmakla görevini yapmış olur. Halk, en çok da gençler, bu ülküler ve ilkelerin Partiden geldiğini, değişmez ve mutlak olduğunu sanabilirlerdi. Toy, tecrübesiz partililer de öyle inanabilirlerdi. Fakat, yıllar boyunca yavaş yavaş ilerlenince, bir gün, partinin esas, düşüncelerinse göreli olduğu ortaya çıkardı ve bunu ancak en yükseklerde olanlar bilirdi. Fakat bu parti sırrıydı ve düzen uğruna açığa vurulmazdı. Gençlerin ve tümüyle halkın bir şeylere inanması gerekliydi. Parti böyle isterdi. Ve bu, genel bir moralin ve toplum düzeninin sürmesi için gerekliydi. Politika, bu yüzdendir ki, son derece ince bir sanat ve bilimdi.

Ahlâkın yeri yok muydu politikada? Elbet vardı. Fakat, bu ahlâk, ortalıkta söylenen, bahsi dilden düşmeyen ahlâk değildi. Dinin nasıl çağı geçmişse –okullarda ve fakültede öğretmişler ve Mustafa Çiçekçioğlu da hiç direnmeden benimsemişti bu düşünceyi–, bu ahlâkın da modası geçmişti. Çağ dışı olmuşlardı bütün

bunlar. Yeni ahlâk, dış ve iç politikanın gereğinden doğan bir tutuma uygun davranmak demekti. Biz, insanlar nasıl görmek istiyorlarsa öyle olmak zorundayız demek. Ahlâkımızın iç çehresi, bu dış görünüşe temel olan duygu evrenini hazırlamak için sarf edeceğimiz çabalar anlamına gelir!

Örneğin, kendisi de böyle davranmıştı. Parti, bazı yapılamayacak şeyleri de vâdediyordu. Halk da inanıyordu bu vaadlere. Yapılabilecekleri yapmak için iktidara geçmek, iktidara geçmek için de yapılamayacakları vâdetmek, eşyanın tabiatındandı. Ve ahlâksızlık bunun neresindeydi?

Halk için, hep bir kahraman îcâd etmek gerekirdi. Bir kişiyi sembolleştirmek. Bu da, bugünkü şartlarda ancak parti lideri olabilirdi. Kendisi de, liderlerini, böylesine efsane kahramanı haline getirme, mitleştirme işinde az yorulmamıştı. Fakat, bu, parti için, Devlet için, halk için yerine getirilen bir görevden başka bir şey değildi.

Zaman zaman bu düşüncelere karşı içinde bir takım itiraz sesleri yükselmiyor değildi. Örneğin, din konusunda. Küçüklüğünde, halkın bazı dindar kişilere büyük saygı gösterdiğine tanık olmuştu. Kendi şehirlerinde de böyle bir kişi vardı. Halk, ona ermiş gözüyle bakardı. Talebelikte, bazı dindar arkadaşlarının etkisinde kalarak o da bu kişiyi ziyarete gitmişti. O zât da, ziyaret esnasında, birden: "Sakın aşırı gitme." demişti kendisine, parmaklarını yumuşak bir tehditle yüzüne fazlaca yaklaştırarak. Aşırı gitme! Bu, herkesin söyleyebileceği bir sözdü. Fakat, nedense, arkadaşları bu sözün üzerinde fazlaca durmuşlardı, yani aşırı gitmişlerdi.

Şimdi, bütün bunların, kitleler için olabileceğini, yöneticilerin bu halk inançlarını görmezlikten gelemeyeceğini, fakat özsüz, kalıntı şeyler olduğunu da unutmamaları gerektiğini biliyordu.

... İli milletvekili Mustafa Çiçekçioğlu, yüreği, mutlulukla dolu, bütün bu düşünceleri aklından geçirirken, Parti Merkezine uğradı. İlk imkânda, bakan olacağının söylendiği bu günlerde, parti toplantıları, kendisi için daha bir önem kazanmıştı. Bir kaç devredir milletvekiliydi. Bundan sonraki seçim için de garantili gözüyle bakılabilirdi milletvekilliğine. Malî durumu da düzelmişti. Babasından kalan mülkten ayrı olarak, gerek memleketinde, gerek başka yerlerde daireler almış, bir takım şirketlerde hisse sahibi olmuştu. Bir takım müşavirliklerden de geliri vardı. Kızı, Avrupa'da okuyor, ondan hep iyi haberler alıyordu. Karısı, hep aynı kalmış, kendisi için hiç bir zaman sorun olmamıştı.

Oğluna gelince... Durum biraz karışıktı. Gerçi, onu da Avrupa'ya göndermemiş değildi. Fakat orda okuyamamış, geri dönmüştü. Dönüşünde onu çok değişmiş bulmuşlardı. Kimi zaman çok durgundu. Bir fakülteye yazılmıştı. Bazı gençlerle arkadaşlık kurmuştu. Kulağına geldiğine göre, oğlu ve arkadaşları, aşırı akımlarla ilgileniyorlar, eylemlere kalkışıyorlardı. Bütün bunları, gençlikte biraz olağan saymak gerekir diye düşünüyordu. Kendileri de bu gençlik akımlarından yararlanmamışlar mıydı? Yaşlanınca durulur, daha gerçekçi olur kanısındaydı. Bazı söylentiler yok değildi hoşa gitmeyecek cinsten bu gençler için. Ama, karşı partililerin abartması olsa gerekti bunlar da. Çağın geçerakça akımlarının uzantılarından başka bir şey

değildi bütün bu gençlik akımları. Oğlu da bu çalkantı içinde pişecek, o da eninde sonunda, kendisi gibi, usta bir politikacı olup çıkacaktı. Kendisinin ve arkadaşlarının da, ilk sıralar, parti uğruna, hoşa gitmeyen, hatta kimi kez biraz çılgınca görülen, bazı hareketleri olmamış mıydı? Şimdi, bütün onları çocukça ve biraz da gülünç buluyordu. Fakat, parti uğruna idi bunlar, kendi öz seçeneği değildi. Gençlerin, "Parti uğruna" derken kasdettikleri, kendilerinin kasdettiklerinin aynı olmayabilirdi. Gerçekten de bunlar oldukça farklı şeylerdi, ama zaman, bu iki farkı bir gün ortadan kaldıracak, oğulun, babasının oğlu olduğunu gösterecekti. Nitekim, kendisi de, başlangıçta hiç de öyle gözükmezken babasının oğlu olduğunu göstermişti nasıl ki. Hem bu gençler bu iddia ve düşüncelere sahip çıkmakla, başkalarının kullanabilecekleri kozları ellerine geçirmekten başka bir şey yapmış olmuyorlardı. Birkaç kez oğlunun ve arkadaşlarının başları belâya girer gibi olmuşsa da, idarecilerin hoş görülü davranmalarıyla ucuz atlatmıştılar. O da oğlunun kulağını çekmiş, onu kırmadan uyarmıştı. Politikayı bilmeliydi ve öğrenmeliydi; bir takım hareketlere girişebilirdi, hatta girişmeliydi, fakat, bunlardan yağdan kıl çekercesine sıyrılmasını bilmek şartıyla.

Evet, Parti meclisi üyesi ... İli milletvekili Mustafa Çiçekçioğlu, Parti Merkezine uğrarken, bütün bu düşüncelerle doluydu. Geleceğini parlak görüyor, kendini, ailesini, partisini ve ülkeyi güzel bir geleceğin beklediğine inanıyordu.

Binadan içeri girdiğinde, telâşlı telâşlı bir takım kişilerin koşuştuğunu gördü. Merdivenlerden çıkarken kulağına çalınan seslerden önemli bir şeyler olduğunu

anlıyordu. Üst kata çıkıp Parti Meclisi odasına girdiğinde herkes suskundu. Birden renkleri atmış, sararmışlardı. Herkesin kendisine baktığını ve acıyla, kederle baktığını fark etti. Birden oradakiler başına toplandı. Bir iki kişi elini sıkıyor ve yavaş sesle, "başın sağolsun" diyorlardı. O, hiç bir şeyin farkında değil gibiydi. Âdeta ortalık kararmıştı. Gelenler, gidenler, konuşanlar, telefonlar ve somut bir sessizlik halkasının içinde bir iki kelimeyi anlar gibi olmuştu. Oğlu ve arkadaşları kanun dışı bir harekette güvenlik kuvvetleriyle çatışmışlardı. Oğlu yaralanmış, fakat kaldırıldığı hastahanede kurtarılamayarak ölmüştü.

Odadakiler, birer birer elini sıkarak uzaklaşıyor, "başın sağolsun", "başın sağ olsun" sözleriyle kendisini yalnız bırakarak çekiliyorlardı. İçinden kahkahaya benzer birşey yükseliyor, "Parti sağ olsun" diye haykırmaya sürükleyen bir şeyler hissediyordu. Kelimelerin belli belirsiz dudaklarından döküldüğünü fark etti. Kendini toparlamaya çalıştı. Odada kalanlardan kimse anlamamıştı ne dediğini. Onunsa, gayr-i ihtiyarî o çocuklukta ziyaret ettiği kişi, gözlerinin önünde canlanıyordu. Onu bir şeytan, bir gulyabani hayali gibi görüyor, o hayali gözlerinin önünden kovalamaya çalışıyor, fakat bir türlü başarılı olamıyordu. Tam bu sırada bir ses yükseldi :

– Başkan geliyor! Başkan, yani Parti Başkanı. Evet, Başkan elini sıkıp "başın sağ olsun" derken, o, son bir gayretle ruhunu bir sivrisinek gibi rahatsız eden o hayali, gözlerinin önünden kovmayı bildi...

TOPRAKTAN BAŞLAYARAK

Odamda bir değişme var, farkına varıyorum. Taban kımıldıyor. Gözle görülmeyen, ancak kalble hissedilen bir titreyiş. İnceden ince bir karıncalanış, içten içe bir kaynayış.

Efendim, odamın tabanının toprak olduğunu hatırladım birden. Daha önce de biliyordum bunu; ama unutmuştum. Ve ilk kez bu gece, bu biliş üzerine düşünüyorum. Bu gerçeğin üzerine düşme ihtiyacını duyuyorum. Bu beni korkutuyor; bu beni ürkütüyor. Topraktan tabanıyla bir mezarmışcasına bu oda ruhumu üşütüyor.

Ayaklarımın altından bu toprak kayıyor mu ne? Yoksa, yer ansızın yarılacak ve ben içine mi gömüleceğim, yere mi batacağım?

Toprak çatlayacak mı? Yoksa bana mı öyle geliyor? Damar damar yarılacak mı? Neye susamış olmaktan ve neye acıkmış olmaktan? Şimdiye kadar, böylesi-

ne doygun gözüken bu nesne, kıyamete kadar da aynı doymuşluğun güvenliği ve sessizliği içinde uyuyacakmış gibi duran bu donmuş kütle, neden birdenbire değişiyor, bir değişime uğruyor ve bende, yavaş yavaş açılan bir ağız, bir mağara ağzı izlenimini uyandırıyor.

●

Kefeni yırtılan bir ölü müyüm ben?

●

Lâmbayı kalkıp yakmaya üşeniyorum. Sanki toprağın açılmış, bana dehşetle bakan, o çıplak çıplak bakan, o çipil çipil bakan gözleriyle karşılaşacağım. Karanlıkta oturmak en iyisi.

●

Dışarda bir rüzgâr esiyor. Ve esinti kimi zaman bir uğultuya dönüşüyor. Ruhlarda homurdanan kudurgan heveslere eş bir uğultu. Uyuyan, binlerce yıldır uyuyan toprağın uyanışına tempo tutan bir uğultu bu. Şimdiye kadar, tatmin olmuşlar gibi suskun, ayaklar altındaki bu toprak, neden birdenbire, yeni yeni tüylenmiş, uçmaya arzulu bir yavru kuş gibi kanat çırpmak istiyor? Onu, tatminsizliğini açığa vurmaya iten, memnuniyetsizliğini belirtmeye zorlayan ne acaba?

Odaların tabanlarını betonla, ya da tahta döşemelerle, muşambalarla kaplamalarının, kapatmalarının sebebini şimdi anlıyor gibiyim. Hep korkmuş insanlar ondan. Toprağı kitliyorlar, onun bir gün ayağa kalkmasını önlemek istiyorlar. Üstünde sağlam durmak istiyorlar. Ama acaba bütün bu önlemler, gün gelip saat çalınca, yararlı olacak mı? Yeterli olacak mı bütün bu tedbirler?

Toprak bir kez uyanırsa, bütün bu önlemler, kâğıttan şatolar gibi yıkılıp devrilmeyecekler mi? Onun korkunç gerilişine, bu üst çerçeveler dayanabilecek mi?

●

Toprağı ilk kez düşünüyorum. Neden yapılıdır o? En ufak parçasına, toz zerrelerine insek, orada bir hayat bulamayacak mıyız? Binlerce yıl önce ölmüş insanların zerreler haline gelmiş tozlarından oluşmuş değil mi acaba? Şimdi bu uyanış, bu kalkış, ölülerle ilişkili olmasın? Ve ölülerin, ölülerimizin dirilişinden bir soluk olmasın?

●

Sakin toprağım! Uyu. Neden rahatsız oluyorsun? Ve neden bir o yana, bir bu yana dönmek istiyorsun? Sen, donmuşluk ve kımıltısızlıkta bulmadın mı mutluluğunu? Şimdi değişkenliğe ve akışkanlığa doğru bu yönelişinle tabiatının dışına çıkmaya yeltenmiş olmuyor musun? Ve bu sana ne kazandıracak? Ve bundan ne umuyorsun? Su gibi akıp denizlere mi dökülmek niyetin? Yoksa, elmas bir gök parçası haline geleceğini mi sanıyor ya da gelmeyi mi düşlüyorsun? Amacın ne, amaçladığın ne? Suya özlemin varsa, gözlerini ta kendi derinliğine dik. O zaman, ta aşağılarda, derinlerde, yeraltı sularının ışıl ışıl gözlerle akıp gittiğini o kupkuru gövdende hissedeceksin ve zerrelerinin iç göklerinde nice yıldızlar, uzaylar, semalar bulacaksın, eğer eğilmesini bilirsen. Dışarda aradığın her şeyin kendi içinde bulunduğunu, yakutların, zebercetlerin, elmasların kendi göğsünde saklandığını keşfedeceksin.

●

Böyle düşünüyordum. Âdeta böyle sesleniyorum toprağa kısılmış bir sesle, camlaşmış kelimeler, kızarmış bakır levha haline gelmiş düşüncelerle. Fakat boşuna! Toprağın devinimi artıyor. Onda müthiş bir oluşum mayalanıyor. Akıl almaz bir canlanış. Kendi ölümünden kurtuluş sanki.

●

Ah! Kendi ölümünden kurtulmak. Bir bakıma ne güzel bir şey. Fakat bu kurtuluş başkalarının ölümü pahasına olmasa.

Toprağın dirilişi, benim için bir ölüm olmasa. Beni nasıl bir sona sürükleyecek acaba bu yeni gelişim? Toprağın umurunda mı bu acaba? Hiç sanmıyorum. Doğada imkânlar çok sınırlı. Birinin genişlemesi öbürünün sıkışmasıyla sonuçlanıyor çoğu kez. Toprağa bir kapı açılıyorsa, bize bir kapı kapanıyor olmasın!

●

Evet, görüyorum ve yavaş yavaş korkunç gerçeği kavramaya başlıyorum. Toprağın niyetini heceliyorum. Bu, sandığım kadar bilinçsizce bir atılımı değil onun. Bir amaç peşinde toprak. Kendisi için ne demeye geldiğini bilmiyorum bunun ama, benim için iyice trajik bir niyet ve amaç bu. Kapının ve pencerelerin oradan birer çizgi halinde toprak kabarmaya başlıyor. Kabarıyor, kabarıyor ve yükseliyor. Toprak, çizgi, yerden biten bir çizgi gibi yükseliyor. Anlaşılıyor ki, önce kapının ve pencerelerin önüne tırmanacak, kalkacak olan Toprak, beni canlı canlı bu odaya gömecek; bu oda, ölmeden mezarım olsun istiyor. Daha sonrası da var mı acaba? Duvarlarla bütünleşerek, tavanla kayna-

şarak, kapalı bir toprak çanak gibi beni içinde mi boğacak? Ne korkunç niyet, ne acımasız bir kasıt bu.

●

Pencereye doğru gidiyor ve bu yükselen toprak çizgisini deneme, sınama sevdasına düşüyorum. Ayağımı yükselen çizgiye basıyor ve bastırıyorum. Sanki elektrik çarpmışcasına sarsılıyorum; çelikten bir kas bu; toprağın asla geriye itilemezcesine gerilmiş bir yayı andıran çelikten kası. Ayağımı âdeta fırlatıyor ve ben, geri, yerime, odanın ortasına püskürtülüyorum.

●

Tanrım, bu ne! Gecenin bu saatinde bu ne sürpriz? Herkesin en derin uykuda olduğu bu saatte kimi imdada çağırabilirim? Hem bu öyle bir oluş ki, bir çok kişi bir araya gelse yine de tek kişiden farklı bir etkinlikte olabilecekleri çok şüpheli. Çaresiz miyim? Yapacağım hiç bir şey kalmamış mıdır?

> Birden güller, koyu kadife kırmızısı renginde güller kuşatıyor çevremi; güller arasında kayboluyorum. Parlak bir güneşin ışığını kana kana içer görünen bu güllerin ateşi kalbime akıyor. Ve ben, gözlerimin önünde ateşler ve alevler, kan kırmızısı bir baygınlık parıltıları içinde canlanmış bir ölüyüm sanki... Ve ben ölüyüm sanki. Ölmemiş bir ölüyüm sanki.

●

Tanrım, bu ne! Bütün insanlığın çekmesi gereken bir ceza mı var ve o cezayı ben mi çekeceğim? Askıda kalmış bir sorumluluk mu ve o sorumluluğu ben mi yükleneceğim? Bu bir ceza mı, bir mükâfat mı? Yoksa

toprağın alınacak bir öcü mü var ve bu öcü bütün insanlık yerine benden mi almaya kalkışıyor? Ölülerimizi kucağına gömdüğümüz, bir bebek gibi göğsüne bastırdığımız toprak neden öfkelendi ve neden bu öfkesini, bula bula, göstermek için beni buldu? Neden beni seçti toprak, neden beni seçti.

●

Bir parça diriliyorum. Kabaran toprağın; kapının ve pencerelerin yarı yüksekliğine çıktığını daha iyi görüyorum. Kabarış, kaçınılmaz olarak, her yönden odamın ortasına doğru iniyor. Otomatik olarak, bir çukurun ortasında kalmış gibiyim. Tersine dönmüş, âdeta bir fırtınada devrilmiş bir çadırın tam orta noktasında, direğin geçtiği deliğin üzerinde durur gibiyim.

Kalkıp lâmbayı yakmıyorum yine de. Kuşkuluyum onun bir yararı olacağından. Tam tersine, belki o da, toprağa destek olacaktır. Elektrik toprağa dosttur çünkü. İkisinin bir araya gelmesinden üstelik "elektriklenmiş bir toprak" doğabilir. Neden olmasın. Elektrik, toprağı kamçılayacaktır kuşkusuz. Onu azgınlaştıracak, köpürtecek, cadılaştıracak ve devleştirecektir belki de.

> Çocuklukta anlatılan masallara iniyorum. Gözleri açık uyuyan, gözleri kapalı iken uyanık, açıkken uyumakta olan devler masalına. Devler, nereden çıkarlar? Topraktan mı? Herhalde gökten inmezler. Onların çıkış yerleri benim için meçhûlmüş bugüne kadar, ya da konu değilmiş. Hiç düşünmemiştim şimdiye kadar bunu. Ama şimdi sorun bu. Onlar nerede doğarlar? Nerede ve nasıl anneleri onları emzirir? Nerede büyür ve yaşarlar? Nerden gelirler? Ni-

çin bizimle karşılaşmak, bizimle çatışmak ve çarpışmak isterler?

●

Her tarafımdan yükselen toprak bir huninin içindeyim artık. Ancak ayaklarımı bastığım yer duruyor. Ellerimi uzatsam, yerden gittikçe genişleyerek yükselen eğik duvarlara dokunabileceğim. Fakat buna cesaretim yok. Toprağa dokunmak, başkaldırmış bu toprağa, ya da eyleme geçmiş, kendi amacı doğrultusunda eyleme geçmiş bu toprağa dokunmak benim harcım değil. Bir yılanın, şaha kalkmış bir yılanın sırtına dokunmak gibi geliyor bana bu.

●

Bir vakit geçiyor. Ne kadar vakit, bilemiyorum. Ansızın içimden bir parça kopuyor. Toprağa, duvarlaşmış toprağa saldırıyor âdeta. Durduğum yerde kalan ben, içimden fırlayıp toprağa doğru giden benin ardından bakakalıyor sanki. Ve bana öyle geliyor ki, toprağı yarıp geçiyor içimden kopup giden ben. Buna rağmen, ikileşmiş değilim. Varoluşum, bana ayna olmuş. Hem toprağın berisindeyim –ki onunla düşünüyorum.

Bugün traş olmuş muydum? Nerelere uğramıştım? Kemerlerin altından geçmiştim. Cami, kütüphane, zamanı eleştiren birer ölçü âleti, zaman-sayarlar gibi olan kitaplar. Kütüphanenin üzerine eğilmiş leylâklar, kitapların içinde kurumuş menekşeler, roman düşkünü kızların anıları. Bir çeşme akıyor durmadan. Su görünmüyor, sesi işitiliyor sâde. Bir yatırın türbesinin yanında duraklamıştım biraz. Bir fâtiha sürecinde, aramızda şimşeksi bir gelgit olmuştu.

Sonra bir kahvede bir çay içmiştim. Bir kadın, yanında iki küçük çocuk, pencerenin önünden geçmişlerdi. Simsiyah ince bir tel vardı çocukların ellerinde.

– hem toprağın ötesine geçmiş oluyorum. Toprağın berisinde kalan, daha doğrusu toprağın hapsettiği benin uğradığı azâba denk bir huzur, öbür benimle birlikte yol alıyor. Artık topraktan korkmamam mı gerekir? Bilemiyorum. Altın bir kum sahili gözlerimin önünde canlanıyor. Daha ötesi, koyulaşmış, kapkara bir deniz.

Sürüngenlerin zıddı olan dalgıçlar günışığıyla çalkanmış deniz yeşilinde. Deniz koyulaşıyor, koyulaşıyor, koyulaşıyor, kararıyor, dalgalar hâlinde üstüme geliyor. **Devlerin kalkanları çarptı çarpacak bana.** Kaçacak yerim yok. Toprak öcü, su öcüne mi dönüştü? **Sıcak bir günde çölde dudakları susamaktan çatlamış bir kadını mı bırakıp gitmiştim?** Toprağa ne yapmıştım, suya ne yapmıştım? Benim kavgam hiç bir zaman onlarla olmadı. Kendimle kavga ettim ben hep. Sular. Büyük dalgalar, su dağları halinde üstüme geliyordu sular. Birden bir dalga beni kuşattı. Bir an yok oldum. Sonra yine vardım. Zebânilerle çevriliydim bu kez. Ateş saçan demirlerle vuruyorlardı vücuduma. **Toprağı yarıp geçen ben nerede şimdi acaba? İpek örtülü sedirlere mi kurulmuş, bahar rüzgârları, bâd-ı sabalarla mı yelpazeleniyor?** Suçum ne suçum? diyordum. Cevap vermiyorlardı. **Bulanık bir sükûtta, çamaşır yıkayan, etrafı ağlaşan çocuklarla çevrili bir kadın, elleri boyuna sabun arıyor ve bulamamak üzere. İksir kadar kayıp sabun. Sabun, ejderhanın ağzındaki elmas.** Vücudum, derilerim yanıyordu. Havayı yanık bir et kokusu sarmıştı. Cehennemdeydim

belki de. Ama neden? Suçum neydi? Ve bu ne kadar ansızın odamda? İlkin toprak değişmiş, sonra zâlim su gelmişti. Sonra da cehennemden bir hücre olmuştu odam. Tanrım! Tanrım! Günahkâr bir insan olduğum kuşkusuz. Cezamı mı çekiyorum?

Zebâniler birer hayale, alevlere dönüşüyor. Alevden hayaller. Ayaklarımı bastığım noktanın varlığı da kayboluyor. Alev parçaları havada kar gibi uçuşuyor, sonra gelip vücuduma, yüzüme yapışıyorlar... Acının son sınırlarındayım. Yeniden yok olma sınırında... Üçüncü yok olma aşamasında. **Ve o adamın yüzü. Taş devrinden kalma adamın. Anlamlara alay gözüyle bakan ironi adamının suratı. Çocukluğumda bir kaç kez rastlamıştım. Şeytan heykelinin kesik kafasından soyutlanmış bir sembolik tiyatro maskesi biçimli surat.** Ceza mı, sınama mı? Cehennemle sınav, deneme. Nerdeyim? Sanki bütün evrene zerre zerre dağılmışım. Kâinatın her zerresindeyim, gözle görülmez parçalar, duman ve is parçacıkları halinde, varoluşun her noktasında. Her zerrem, incecik zarlarla ve perdelerle yokluğa dokunuyor. Her zerrede de ufacık, incecik perde geriliyor. Perde, ötesinde yokluk var sanısını veriyor. Ama değil, duyuyorum ve biliyorum. Tam tersine belki. Belki değil kesin. Keskin bir ışık gibi bir varoluş var. Büyük Varoluş. Varlık var orada. Şimdi de yine sonsuz bir huzur kaplıyor beni. Her yere dağılmış zerrelerimi dolduruyor ışık ve huzur. Yeniden derlenip toparlanıyor ve bütünleniyorum birden. Giden ben geri dönmüş gibi. İskender seddini aşarak yedi karanlıktan geçerek timsah sırtlarına değerek Hızır'a varmış ve Onun elinden âb-ı hayat içmiş gibi. Dört bir yanımdan uzanıyor ipekten yumuşak eller. Güzelliğin son sı-

nırında yaratıklar çekim güçleriyle beni götürmek istiyorlar. Üstümüzde âdeta göğü tutmuş bir kubbe. Kemerler ve sütunlar ve aralarında dolaşan o esrar dolu güzellikteki varlıklar. Konuşmaları bir mûsiki gibi. Bin bir renkli ışık, eleğimsağma gibi yayılıyor her yana. Ve sütunlardaki arı peteğini andıran çerçeveleri dolduruyor yakut ve zebercet ve lâl'lerle. Ve Cennet ne kadar yakın bana. İçindeyim sanki. Hangi rüzgârlar beni savuruyor böyle cehennemlerden cennetlere?

TUZAK YA DA SON GÜNLER

Halil Bey, tek odalık evinin penceresini açtı. İçeri sabahın temiz havası ve ışığıyla birlikte temizlik işçilerinin rasgele, usulsüz sokak süpürmeleri sebebiyle ortalığı kaplayan bir alay toz, kalitesiz kömürün ortaya saçtığı baca dumanları doldu. Kömür tozları âdeta havada uçuşuyordu. "İyi ki güneş vurmuyor evime!" diye düşündü. Odaya gün vursa, kömür tozları gözle görülür hâl alırdı. Bu düşünce aklına gelince içini çekti. Nerdeyse bir ömür, daha doğrusu geldi geleli bu büyük şehirde doğrudan güneşe açılan ve sabahları gün doğuşunu görmeye imkân veren bir evde oturmamıştı. Çocukluğundaki o kasaba hayatı dışında hiç oturmamıştı böyle bir evde. O vakitler, tek katlı, bahçeli evler vardı kasabada. Sabahleyin kuşlar ötüşür ve güneş, dağın ucundan döne döne, âdeta yaramaz bir çocuğun neşesiyle çıkardı. Erkenden kalkar, bahçelerinin yanındaki düzlükte –ki orada kasaba biter, dağ eteği ve ova başlardı–, güneşin doğuşunu, mavi kır çi-

çeklerine, çiğlerle, pırıl pırıl parlayan yeşil çayırlara vuruşunu seyrederdi. Ama, bu büyük kente geldi geleli, tuttuğu her evin önü yanı başka evlerle kuşatılır, ya ona güneş hiç vurmaz ya da iyice yükseldikten sonra bir iki saatlik görünmenin ardından evin öbür tarafına geçerdi. Ne gün doğuşunu, ne de batışını seyretmek mümkündü. Sayısız denecek kadar ev değiştirmiş, her seferinde, tam iyi bir ev tuttum derken yine aldananın kendisi olduğunu anlamıştı. Kışları çok soğuk, yazları da havasızlıktan cehennem gibi sıcak olurdu genellikle bu evler. Evin içi ise, tutmadan önce farkına varmadığı bin bir eksiklikle, mâlûl bir insanı andırırdı.

Masaya uzanarak bir sigara aldı. Uyanır uyanmaz sigaraya saldırıyordu. Bunun nice kötü bir şey olduğunu bilmiyor değildi. Fakat yapacak bir şey de yoktu. Daha doğrusu çok geçti. Bu konuda iradesi felce uğramıştı sanki. Sigara, onun tek dostu, arkadaşı, düşüncelerinin yoldaşı idi. Yaşamıyla özdeşleşmişti sigara içmek âdeta. Altmış yaşına gelip dayandığı bu sıra, tütünün yıkıcı etkilerini iyiden iyiye duyuyor, fakat onunla bir köklü savaşmaya da içinde en ufak bir cesaret bulamıyordu. Arasıra girişimleri olmuyor değildi. Fakat bunlar ürkekçe, korkakça girişilen ve ilk direnişte hemen ric'ate dönüşen yarım kalmış taarruzlara benziyordu.

Evi, zeminle bodrum arası bir şeydi. Daha doğrusu apartmanın giriş katı bakımından bodrum, arka taraftansa zemindi. Pencereler, apartman aralarındaki boşluğa açılıyordu. Apartmanın aydınlığında da güvercinler yaşıyordu.

Evinin yanında yöresinde, memleketlerinden kopup gelmiş, işçi, kapıcı ve benzeri işler tutan kimseler ve aileleri oturuyordu.

Kadınlar bahçeye çıkmışlar; kimi oturmuş bir şeyler yıkıyor, kimi evinin önünü süpürüyor; bir ikisi de havadan sudan konuşuyordu. Onunla ilgilenmiyor gözüküyorlardı. Fakat, o, iyice seziyordu ki, bu, görünüşte bir alâkasızlıktı. Hakikatte kendisini esrarlı bir adam gibi gördükleri muhakkaktı. Kendilerinden değildi bu adam; içlerinden biri değildi. Ama neden kendi aralarındaydı? Bir türlü çözemedikleri bir soruydu bu. Halil Bey, onlarla yüz göz olmamaya çalışıyor, mümkün olan en az temastan öte, göze görünmemeye, kendini göstermemeye çaba sarfediyordu. Evet, ne yapsa o bir yabancıydı. Bir bakıma, onların, arasından çıkmıştı, gençliğinde bağlandığı öğretiler gereği hep onları düşünmüş, onların kurtuluşunu ülkü edinmiş, fakat öğrenimi gereği de, okur-yazarlarla düşüp kalkmış, sonunda sefalet hayatı, onu, tam anlamıyla, halkın, bu bilmeyenlerce mutsuz sanılan, fakat gerçekte mutsuzlukları somut gereksinmeleri aşmayan, çoğu kez neşeli, zengin tabaka insanlarınkinden daha gerçek bir neşeyi yaşayan, belki ilkel, fakat yüzyılların oluşturduğu bir hoşgörü, hayatın sertliğine karşı yumuşak bir direnme olan bir hoşgörüyle dolu bu insanların arasına düşürmüştü. Yaşlılığın ihmalkârlığıyla üstüne başına bakamadığından mı nedir kimi kez kendisine "usta" diye hitabetseler bile aralarındaki yabancılık ortadan kalkmıyordu. Zaten, o, bu "usta" sözcüğünün onlarca ne anlamda kullanıldığını bir türlü anlamamıştı. Bir aşağılama değildi bu herhalde. Hatta, onlarca bu belki de bir iltifattı. Ama yine de ağrına git-

miyordu dense yalan olurdu. Ne olursa olsun, bu türlü hitaplar, O'nun için bir alarm yerine geçer, hemen biraz daha itinalı giyinmek için bunu acı bir uyarı sayardı.

Çok bunaldığı zamanlar, içinde bulunduğu bu durumu, bir bataklığa saplanış, dönüşü olmayan bir düşüş gibi görürdü. Ama daha sakin zamanlarında, o, bu hayatın tam zıddı ortamda, yani zengin tabakanın, ya da yüksek memur sınıfının içinde yaşaması halinde belki de daha mutsuz olacağını düşünürdü. Dahası, pek bir seçme hakkının bulunmadığına aklı keserdi. Ülke, çok bunalımlı günler yaşıyordu. Bir "değişim" vardı. Bu, bir yandan anarşi ve teröre yol açıyor, öte yandan, değerler kargaşasını doğuruyordu. Bin yıllık, geleneksel kurumlar çatır çatır yıkılıyor, toplumun yerleşik ahlâk ve kanılarının çöküşünden ortalık mânevî bir toz duman içinde gözüküyordu. Böyle bir durumda kapitalizme özenmiş sun'î ve kültürsüz bir üst tabakanın içinde olmak, ya da son derecede dar ve sınırlı davranışlarla kısıtlanmış memur tabakası hayatına mahkûm olmak, ona, uzun zaman, halkına karşı bir ihanet gibi gelmişti. Ancak, halkla olayım, halka gideyim derken de, işte böyle, uyumsuz bir hayatın içine düşüvermişti. İçinde bulunduğu yabancılık, yalnızlık ve yoksulluk, dayanılmaz boyutlara ulaşınca da bir pişmanlık, zaman zaman ruhunu yoklamıyor değildi. Fakat, bu yoklamalar gelip geçici oluyor, o kendini toparlar toparlamaz yine eski Halil, o hep eski, genç, hiç ihtiyarlamayacak, dediği dedik kişi olup çıkıyordu. Halkın bu durumunun geçici olacağına, eninde sonunda onun kendini bulacağına, bu sebeple de onunla bütünleşmenin daha doğru olacağına inanıyordu.

Pencereyi yavaşça kapadı. Kimseye görünmek istemiyordu. Genellikle başını hiç dışarı çıkarmazdı. Ya da dışarda hiç kimsenin bulunmadığı zamanlar, pencereden bir parça uzanırdı. Balkonlarda, ev önlerinde biri görünür görünmez de hemen içeri çekilirdi. Kahvaltısını yapar yapmaz da hemen evden çıkıp giderdi. Kimi kez, kahvaltıyı bile beklemez, dışarda kahvaltı yapmayı tercih ederdi. Bir kahveye oturur, gazeteleri karıştırırken çayını içerdi. Eve de, karanlık bastırdıktan sonra gelirdi. Böylece, oturduğu yerde, görüntüyü olanca gücüyle azaltıyor, ilişkiyi en alt düzeyde tutuyordu. Geceleri de çoğu kez evde geçiriyordu. Yarı uykulu yarı uykusuz saatler onu mecalsiz bırakıp bitkin hale getirince düşüp yatıyordu.

Evden çıkıp kahvenin yolunu tuttu. Yolda giderken düşünüyordu. Bu, düşünmekten ziyade âdeta kendi kendisiyle konuşmak gibi bir şeydi. Kimi zaman, bu düşünmelerin sesli olup olmadığı konusunda kuşkuya düşerdi. Birden irkilir, çevresine bakar, kendisine dikkat edip etmediklerini anlamak isterdi. Acaba kendi kendisiyle konuşuyor muydu? Bir türlü kesin karara varamamıştı. Bir ömür boyu, hayatın çetin realitesiyle çepeçevre kuşatıldığı halde, o bunlarla pek ilgilenmez, inadına hep büyük meselelerle, âdeta metafizik konularla meşgul olurdu. Yolda giderken, evde, kahvede, kısacası her yerde ve her zaman, ölüm, hayatın anlamı ya da anlamsızlığı ve uyumsuzluğu, evrendeki büyük âhenk, özgürlük, sorumluluk, madde ve ruh, insan ve tabiat, tarih ve toplum konuları, onun sürekli düşünme alanının göze batan unsurlarıydı. Bir türlü bunlardan yakasını sıyıramıyordu. Realite, ruhunu bunalttığı her sefer, bu, hülyaya benzer düşünceler-

den kendini bir parça sıyıracağına, kendini büsbütün onlara bıraktığını fark ederdi hep. Kimbilir belki de bu, bir kaçış, pratikten teoriye sığınıştı. Bununla bir parça teselli buluyor, avunuyordu belki de.

Bu sabah da, aklına takılan soru, "özgürlük" sorunuydu. Bütün, bir ömür, özgür olmaya çalıştığını düşünüyordu. Ama, kaderin ironisi, onu, bir özgürlükten öbürüne atılmak isteyen ruhunu, hep mahkûmluklara ve esaretlere boğmuştu. Çocukluğunda özgürlük üzerine ezberlediği şiirlerin etkisindeydi. Bir sefer, yüksek bir memurun evine bırakılacak paketini, o zatın dostu olan babası, yerel deyiş gereği: "köleniz götürsün" dediği için reddetmiş, "ben kimsenin kölesi değilim. Her insan hürdür. Kimse, kimsenin kölesi değildir." diyerek kaçıp gitmişti. Giderken, arkasından, yarı mahcup babasıyla arkadaşının bu çocukça isyana gülmelerini işitmiş, kulaklarına kadar kızardığını hissetmişti. Babasını ve dostunu kırmamak için nefsine çok cebretmiş, fakat yine de, sözden de ibaret olsa, köleliği reddetmeye kendini mecbur görmüştü.

Sonra tahsil hayatında, hep, inandıklarıyla çevrece istenenler arasındaki tezadı çözme, kendisi için bir problem olmuştu. Lâfta hep özgürlükten, özgür düşünceden bahsediyorlar, fakat gerçekte çok sınırlı, dar peşin hükümlere inanılmasını ve uyulmasını istiyorlardı. Elden geldiğince bunlardan hep uzak durdu. Belki direkt değil, dolaylı yoldan, sürekli başkaldırı halindeydi. Bu yüzden okullarda öğrenciler arası kuruluşlarda görev kabul etmedi. Vazifelilerden biri : "sen ekstremistsin" demişti. O ise, bu tip faaliyetlerden uzak durarak doğruluğunu, iç samimiliğini yitirmemeyi sağlamaya çalışıyordu.

Yüksek öğrenimde, dış bakımdan daha özgür, daha doğrusu başıboş bir hayat vardı. Kızlar ve erkeklerin bir arada oluşu yeni bir durumdu. Kimse kendilerine gerçek hayat için bir şey öğretmemişti. Her şeyi kendileri kurmak zorundaydılar. Bir ezber, bir klişe gibi tekrarlanan şeylerse, gerçek hayatla uzaktan yakından ilgili şeyler değillerdi. Eski Toplum hayatı kıyasıya yerilmiş ve yıkılmış; kurulduğu söylenen yeni hayatsa sadece sözde kalmıştı. Bu yüzden, arayıcı ruh, dünyada yaratılan ilk ruh gibi, kendisine bir yol seçecekti. Arayıcı olmayanlar, koyunlar gibi kendilerine çizilen yoldan gidiyorlardı.

Halil Bey, kendi imkânlarıyla kendine taşlık, sert bir arazide bir yol açıyordu. Üstüne âdeta arkeolojik bir tabaka örtülmüş geçmişi eşeliyor, eski kültürü taze bir yorumla hayatının toprağını verimlendirici bir malzeme gibi kullanmak istiyordu.

İşte bu üniversite yıllarında karşı cins problemi de gelip çatmıştı. O güne kadar ona çok uzak olan bu yeni dünya, onun demirden dünyasını, dünyasının hayberin kapısını andıran kapısını zorluyordu.

Sanki, eşsiz bir kalkanı vardı. Fakat bu kalkana binlerce ok, mızrak atılıyor ve kılıç üşürülüyordu.

Sanki ilk insandı. Ve işte, "eş", "Havva"da oradaydı.

Cennetten koğulmuşlardı. Fakat Tanrı tarafından değil. Şeytanın aldattığı atalarının hatasıyla Cennetten mahrum olmuşlardı.

Ve şimdi insan ve Havva birbirine yabancıydı. Ama içlerinde ta eski zamanlardan bir âşinâlık varmışcasına bir ruh diyaloğu sürüyordu.

Bu, elbet, Halil Bey açısından bir yorumdu. Peşin yargıların tutsaklığından kurtarıp yüce duygular ve ülküler dünyasına çekmek için "biri"ni böylece biraz da farkında olmadan seçmişti. Ama, gerçekte, bu, gençliğin bir tuzağıydı. Halil Bey, farkında olmadan, Anatole France'ın romanındaki, azizliğe kalkışan, Thais'i kurtarayım derken kendi girdabına yuvarlanan Pafnüs'ün durumuna düşmüştü. Ya da gizlice azizlik çileleri çeken Duhamel'in Salavin'i gibi bir bakıma gülünç oluyordu. Gittikçe duyguların batağına ve mahkûmluğuna düştüğünü farkettiğinde ise, artık çok geçti. Kurtulmak için girişilecek her atılış, daha çok batırıyordu insanı. Bu kurtulmakla kurtulamamak arasındaki azap gelgiti, onu "onur sorunu" yüzünden, âdeta çoğu kez ölümü tercih ettiren bıçak sırtı gibi bir psikolojide, intihara kıl kala bir mesafede, keskin bir duyarlık düzeyinde yaşatmıştı yıllarca. Bin kez ölmüş, sonra yine bin kez dirilmiş, sonunda biraz da zamanın şifa verici yardımıyla sabır denen mucize sayesinde sükûnete ermişti. Fakat hayatın dış ilerlemeler bakımından bu en verimli çağında nice kayıpları olmuştu. Evet, ruhu çok acı, fakat çok zengin bir tecrübeden geçerek olgunlaşmış, fakat toplumdaki durumu çürük bir pamuk ipliğiyle bağlı hale gelmişti. Kalıcı olan şeyleri daha çok gören bir gönlü ve ruhu olmuştu ama toplum şartları buna değer vermeyecek denli acımasızdı.

Halil Bey, kahvede her zamanki yerini aldığı zaman, düşünceleri aşağı yukarı bunlardı. Etkisinden bir türlü yakasını kurtaramadığı düşünceler... O gün bir arkadaşıyla buluşacaktı. İş arıyordu. Bunu konuşacaklardı. O zaten hep, zaman zaman iş arardı. Hayatını bölük pörçük yaşamış olması, onu, emeklilik hakkın-

dan mahrum etmişti. Ne kamu kesiminde, ne de özel kesimde sürekli bir iş tutabilmişti. Kimi kez memur, kimi kez ücretli olarak çalışmış, fakat genellikle boş ve aylak kalmıştı. Şimdi, masraflarını asgariye indirmekle ayakta durmaya çalışıyordu. Fakat yine de bir iş bulmak zorunda hissediyordu kendini zaman zaman. Bu yüzden, geçmişten ilişkisini sürdürdüğü nadir arkadaşlarından biriyle buluşuyordu.

Gazeteleri karıştırırken gözü Sarayla ilişkili bir habere takıldı. Saray, evet işte onun yaşayacağı yer orasıydı. Her şeyin saf anlamıyla yaşanacağı yer; güneşin deniz sularıyla yıkanmış ışıklarıyla karşılaşmak, çirkinliğin kovulduğu, düzen ve geometri şiirinin son ucuna vardığı bir çizgide özgürlüğün sonsuzluğunu tatmak. Gerçi, bundan ötesi de vardı. Ve O, zaman zaman bunu da tadıyordu. O da, kutsal kitabı okurken, duâ ve tapınmalarda ve oruçlu günlerin ikindi saatlerinde ruhunu dolduran anlardı. O zamanlar her şeyi unutuyor, yalnızlığını ve hatta her türlü çaresizliğini unutuyordu. Âdeta, benliği ortadan siliniyor, ruhun ebedî genç yanı ortaya çıkıyor, bir ışık gibi ortalığı kaplıyordu. Kendini süreklice, dinmezcesine izleyen, âdeta ta ruhuna işlemiş olan panik kayboluyor, yerini gökleri dolduran bir huzur alıyordu. Sokaklarda, kahvelerde, camilerde, şurda burda rasladığı bazı seçkin kişilerin yüzünde gördüğü o huzurdan kendisi ancak bu vakitlerde nasibini alıyordu. Bu vakitlerde idi ki, yalnız olmadığını, Birinin daha bulunduğunu somut olarak hissediyordu. Anlıyor ve görüyordu ki, her şey gelip geçiciydi. Baki olansa yalnız Allah'tı. Tek olmak Allah'a mahsustur; mutlak özgürlük de. Mutlak özgür olan sadece Allah'tır. İnsan ancak Allah'a doğru yol al-

makla bir parça gerçek özgürlükten tadar. Onun dışında, özgür olmak için toplum ilişkilerinden ne kadar kaçsa bunun bir yararı olmaz. Aksine daha beter bir esirliğe ve mahkûmluğa saplanır. İnsan, sorumluluklar yüklenerek Allah'a yaklaşır ve böylece de özgür olur. Bunun aksi, özgür olmak, âdeta sorumluluktan kaçmak olur. Bu kaçma, bir çare değil, tersine, içinden çıkılmaz bir başka tutsaklığın tuzağına düşmekle sonuçlanan zavallıca bir girişimdir. Padişahlar bile özgür değildir, diye düşündü. Halka zincirle bağlıdırlar âdeta. Evlilikten kaçış bekârlığın, bekârlıktan kaçış evliliğin tutsaklığına sürükler insanı. Kimi zaman insan dışarda esir, zindanda özgürdür. Asıl özgürlük, ruhun özgürlüğüdür. O da ancak Tanrı sevgisiyle gerçekleşir. Tanrı'dan başka her şeyin gönülden çıkarılışı ile. Tanrı rızası için, insanlara ve tüm yaratıklara hizmet etmenin ağır sorumluluğunu omuzlamakla.

Durmadan tahlil ede de, kendini bir parça tanır olmuştu. O bir "düşünce tipi"ydi; "davranış tipi" değildi. Trajedisi de bu noktada düğümleniyordu. Ruhça yükseldiği anlar vardı. O onları yakalıyordu. Fakat onları bütün hayatına yaymaya gücü yetmiyor, güç yetiremiyordu. Ruhça kazandığı özgürlüğü, odasından dışarıya, geceyarılarından gündüz saatlerine taşıyamıyordu. Anne ve babasının ölümleri, yakınlarından kopmalar ve uzaklaşmalar, onu yıllarca hep yoğun bir şekilde fizikötesi üzerine düşünmeye sürüklemiş, bu düşünmeler mizacını etkilemiş, ona zihnî bir insan kişiliği vermişti. Ama, davranış planına gelince, ne yazık ki bu kişilik âdeta siliniyordu. Bu yüzden, içte kazanılan büyük zafer, dışta taklarını kuramıyordu. Dışta atılan bütün köprüler yıkılıyor, genel bir başarısızlık

manzarası, kendisi hakkında insanların gözüne çarpan tek levha oluyordu.

"İnsan, kötülük yaparak özgür olur" inancındaymışçasına davranan, mutluluğu bu yolda arayan insanlar bulunduğunu biliyordu. Hatta farkında olmayarak belki de çoğu insanlar böyleydi. Ama o bu tesbitinden acı çekiyor, böyle bir gidişten nefret ediyordu. Böyle tutumu lânetliyordu. Kötülük başarının şartı, tohumu gibi benimseniyor çağımızda diye düşünüyordu. Ama bu tavır çağımız için hiç de iyi bir not verdirmez tarih felsefesinin gözünde inancındaydı.

Evet, Halil Bey, durmadan düşünme hastalığına yakalanmış bir insan olarak, kahvede gazeteleri karıştırırken ve kendisine asgarî geçimi için gerekli işi bulmakta yardım edecek arkadaşını beklerken bile, aynı soyut düşünceler uzayında dolaşıyor, bütün bir ömür özgür yaşamak için sığındığı bu düşünceler hapishanesinde tuzağa düşmüş bir kuş gibi çırpınıp duruyordu.

Ertesi sabah, evden çıkıp kentte biraz dolaştı. Öğleye doğru sıcaklar iyice bastırmaya başladı. Köprüye indi. Köprü altındaki kahvede oturup biraz serinleyecekti. Burası, en sıcak zamanlarda bile serindi. Deniz, tahta döşeme altında gidip gelirken âdeta serinlik saçardı. İnsan, şöyle, tahta parmaklıklara dayanıp etrafa bir göz attı mı birden yoğun bir hayat çerçevesinin içine düşerdi. Uzakta Saray, karşı yaka, gelip birden görüntüyü kapayan gemiler, çekilince birden yepyeni bir sahneyi açıveren aynı gemiler, sandallar, üstteki merdivenden inen çıkan insanların ayak sesleri, Köprü'nün üstünden geçen otomobillerin demirlere çar-

parken çıkardıkları gürültüler, Kahvenin ve Köprüaltı'nın durmadan değişen gelip gidenleri, hamal, kayıkçı, memur, işsiz güçsüz, kadınlar... her çeşit insan görüntüsü, insanı kendi içinde akan düşünceler selinden koparmaksızın, kendi dışında da yaşatır, böylece insan ikileşir, hem içe dönük insan, hem dışa çevrik insan olarak bir kaç saat geçirir orda. Bu içle dış, zengin ve değişken perspektifin doğal etkisiyle, bir uyum içinde, insanı kendi sorunlarıyla çelişmekten öte, bir barış düzeyinde tutar.

Böylesine bir kalabalık içinde, insan yalnız kalabilir. Fakat bu yalnızlık, âdeta tehlikeli olmaktan çıkmış, vahşi olmaktan kurtulmuş, ehli bir yalnızlıktır. Yalnızlığın sizi tam batıracağını sandığınız an, birden önünüzde manzara değişir ve size atılan bir çengel, eşsiz kent çengeli sizi o girdaptan çeker kurtarır. Bu kent kadar, dünyada perspektifi cömert ve çok cepheli bir ikinci kent yoktur zaten.

Köprü'ye inerken, yol kenarına park etmiş bir otomobilin kalkarken çiğnediği bir kediyi, Halil Bey aklından bir türlü çıkaramıyordu. Ne dikkatsiz insanlar, ne dikkatsiz insanlar diye söylenip duruyordu kendi kendine. Gerçi, her sefer, otomobilin altına eğilip bakmanın kolay olmadığı bir gerçekti. Ama suçsuz bir takım hayvanların bu ihmal yüzünden hayatlarını kaybetmeleri de affedilir gibi değildi. Acaba böyle durumlarda yasalar ceza koysa, insanlar yine bu kadar hayvan çiğnerler miydi? Öyleyse, çoğu kez suçluydular. Vicdan yasası karşısında suçluydular.

Birden gözü Köprü'nün üstünden denize atılan ağlara takıldı. Ağlarda küçücük balıklar çırpınıyordu.

Ama kimse farkında değildi. Kimi gülüyor, kimi nargile içiyor, kimi başka şeylere bakıyordu. Bu çırpınan balıkların da bir canı vardı. Ve onlar, ölümle hayat arasındaki son savaşlarını veriyorlardı. Ve son, belliydi. Mutlaka yitirilen bir savaştı bu.

Yalnızlık, insanı aşırı duyarlılaştırıyor galiba diye düşündü. Kimsenin umurunda olmadığı halde bu tablo neden onu rahatsız ediyordu? Ağın ucunda çırpınarak yukarı döne döne çıkan her balık, onun kalbini tırmalayan bir acı doğuruyordu içinde.

Bu dünya bu kadardır dedi kendi kendine. Cennette değiliz. Aslında pek de ahım şahım olmayan bir gezegendeyiz. Pürüzlü bir gezegende. İnişi çıkışı, karanlığı ışığı fazla olan bir âlemde. Ve kimsenin bir bakıma suçu yok. Hayat zor ve çetin. Ne yazık ki, bulanık oluşa da yer yok. Hayat kesin.

●

Sonraki günler, sıcaklar iyice bastırdı. Halil Bey, bir ormana dalar gibi sokakların âdeta havada uçan ve insanı bir deniz gibi kuşatan sıcaklığına dalıyordu. Kimi zaman kendini kaybeder gibi oluyor, sonra yeniden buluyordu. Arada yaşanmamış zamanları yaşıyordu. Olmamış serüvenler başından geçiyordu. Handiyse olanla olabilecek arasındaki perde yırtılıyor ve bunlar birbirine karışıyordu. Bütün olanlar sanki olmuş değil de olabilirmiş ya da olabilecekmiş gibi, olabilirler ve olabilecekler de sanki çoktan olmuş bitmiş gibi garip ve acaip duygular sarıyordu onu. Bu durumlarda ansızın bir çok vizyonlarla karşılaşıyordu. Bir cami... Cuma hutbesini okuyan imam ve ölüm... Ölümü sığayan imamın elleri... Cenazesi kaldırılan bir kadın... Bu ha-

yaller, onu sıcağın fokur fokur kaynattığı bir azap ve ıztırap ayin ve törenine sürüklüyordu. Ama, bir gölgeye girince sanrı kayboluyor, alnına çarpan serin rüzgâra içinden teşekkür ediyordu.

Yığın yığın sanrılar yaşıyordu bu günler. Bir gün dalgınlıktan ansızın uyandığında yanında iki kişinin konuştuğunu duydu. Onları göremiyor, ama seslerini duyuyordu. "Omuzuna tarih mirası çökmüş" diyordu biri. Öbürü: "Kolay mı? Bir milletin kader yükünü taşımak?" Biri: "Hayır! Ölüm bu, ölüm!" diyordu. Öbürü çığlık çığlığa: "Hayır, hayır, Hayat!"

Bir sabah vakti de bir kâbusla uyandı. Ellerini birbirinin omzuna atmış iki devin dehşet saçan görüntüsüyle çalkanan bir kâbusla. Bunlar hem tartışıyor, hem güreşiyorlardı. Sanki güreşi kazanan tartışmayı; tartışmayı kazanan güreşi de kazanacaktı. Yalnız, karmakarışık, çapraşık ve çoğu kez anlaşılmaz olan bu tartışmadan bir söz kalmıştı aklında: "Özgürlüğün bedeli, özgürlüğü yitirmeyi göze almaktır." Sanki bu söz ve hayatları üzerine ölümüne kumar oynuyor, zar atıyordu bu iki dev.

●

Bir gün, yine sokakta dalgın dalgın yürürken kavga eden iki kişinin tam ortasında buldu kendini. Bunlar kıyasıya birbirlerine saldırıyorlardı. Ellerindeki bıçak, güneşte parlıyordu. Birden ortalarına atıldı. Onları ayırmaya çalıştı. Fakat birini yakalasa öbürü serbest kalıyordu. Bir kalabalık toplanmıştı. Çember gittikçe daralıyor, fakat kimse araya girmeye cesaret edemiyordu. Kavgacılar birbirlerini yaraladılar. Halil Bey'i de kavgadan uzaklaştırmak istiyorlar, bir yandan da

birbirlerini kolluyorlardı. Bu anda, Halil Bey, ne olduğunu bilemeden göğsünde müthiş bir acı duydu. Sanki iki şimşek gökten yere saplanmıştı. Yere yıkılırken, gözleri, ellerini ve bıçaklarını yana indiren o iki kişinin yüzüne takıldı. Bu yüzleri bir yerden tanıyordu, bir yerden. Hep ve her yerde aslında karşısına çıkan bu yüzler değil miydi?

DÖNÜŞ

Epeyce yol yürümüştü. Yorgundu. Şimdi de bağların içinden geçiyordu. Çeşmesi meşhurdu "Bağlar"ın. Çeşmede oturdu. Buz gibi suda ellerini yıkadı; yüzüne su çarpıp biraz serinledi. Su yalnız yüzündeki tozu toprağı, teri değil, içindeki sıkıntıyı da birazcık olsun alıp götürdü. Sonra kalktı. Bir kuş pırr... diye yanından uçup gitti. Kanatlar... diye düşündü. Kanatlar ne kadar şeffaftır. Kanatlar biraz gök cinsindendir. Kanatlardan bir esiş, bir parça neşe gibi içini ışıldattı. Gülümsedi. "Serçe, kanat ve neşe, içimin ışığı oldu bir parça". Bir bağa girdi sonra. Üzüm kütükleri, yeşil yapraklarıyla, aralarından bol güneş ışınını sızdıran yapraklarıyla doğanın ta kendisiydi. **Güneşten kaçtığı o gün, o beton kızgınlığından dehşete düşüp sığındığı pastahane, her şeyinin, duygu ve düşüncelerinin bile yapay olduğu o büyük kent.** Bir üzüm kütüğüne eğildi. Üzümler sararmıştı. Salkımlar diri ve uyanıktı; sıkı sıkıya sarılmışlardı dallarına. "Her üzüm tanesinde bir

bağın rüyası gizli." **Sonra düz, dümdüz, cilâlı masa. Hayatsız ve pürüzsüz. Garson çayı bırakıyor kâğıt kalemin yanına. Bir serinlik.** Bir serinlik, üzüm salkımlarında kaynaşan. Her üzüm kütüğü bir şelâledir. Yeşil, gün ışığı ve sarhoşluk dolu. Eliyle okşadı salkımları. Karanlığı kovan, kovalayan salkımlardı bunlar. Geceye direnen, kırağıyı yenen, çiğle şakalaşan, seherle oynaşan salkımlar. Doğaya inmiş vahyin mucize pınarlarından bir penceredir, her üzüm tanesi. "Her üzüm tanesinde kendini görürsün." Tatlı ayna, senin acılığını biraz olsun giderecektir. Eliyle okşadı üzümleri, eliyle okşadı dalları, yaprakları. Ve sonra kütüğü, bütün bunların anası olan. "Ey Ana, güneşe döndün, bulutu içtin, ben, üzüm oldum." Bir araba gürültüsü işitti. Eski bir kamyonet, yolun kenarından güçlükle ilerliyordu. "Ne arıyorsunuz burda?" diye bağırmak geçti içinden. "Ne arıyorsunuz burda? Buranın sessizliğini bozuyorsunuz? Uyuyan üzüm tanelerini uyandıracaksınız. Onların mâsûm gönlüne lânet tohumunu mu ekmek istiyorsunuz? Siz ki, en nazlı salkımları hoyratça koparır, sepetlere doldurur, sonra onları iğrenç fabrikalarınızda alkole çevirir, onu içer, sarhoş olur, rezaletler yaparsınız. Siz ki insanlıktan çıkarsınız, ne arıyorsunuz burada?" Ama, kamyonet, öbür uçtan kayboldu. **Ve derken garsonun yüzü, göksüz, topraksız düz bir satıh. Şehirde kala kala, daha doğrusu, kapalı yerde, pastahanede hizmet ede ede, doğasını yitirmiş bir yüz. "Bir şey vardı ki ben onu unuttum." diyen bir yüz.** "Vakit daraldı. Gün dağın ardına kayıyor. O küçük kente dönmem gerekiyor. Sonra da o büyük kente. Ey üzüm salkımları sizden ayrılmam gerekiyor. Affedin beni, affedin." Yavaşça ayağa kalktı.

"Çay içiyorum. Kâğıt ve kalemi, bu çay, bu masa, bu sahte loşluk ve bu garson uzlaştıracak ve ben yazacağım. Anılar olmasa ben neyi yazacağım?

Bağdan istemeye istemeye çıkarken bağın kenarındaki taşlar üzerinde kendi gölgesini gördü. Kentte gölge yoktur. Olanı da hemen kaybolmaya eğilimlidir. Otobüste, pastahanede, evde, yüksek binalar aralığında, her yerde ve her zaman gölgen kaybolur. Durmadan gölgen kaybolur kentte. Tek kalırsın, daha doğrusu yalnız kalırsın. Gölgesiz insan eksiktir. Gölge bizi kabartır, bizi ortaya çıkarır, varlığımıza fon olur. Gölge, latan hale gelmiştir büyük kentte. Bunun eksikliği, hatta utancı bilinçaltına yerleşir insanda. Gölgesizlik, her an patlayacak gibidir insanda. Pastahanede insan gölgesizdir, garson gölgesizdir, kalem ve kâğıt gölgesizdir. Masa bile gölgesizliktir, gölgesizliğin simgesi, ta kendisidir. Gölgesizlik geometridir. İnsan ve gölge geometriden taşar oysa. Gölgesiz adam neyi yazacaktır? Kendi gölgemi gördüm diye düşündü. "Bu bir onurdur." Kaybolanlarım geri dönüyor bana. Üzüm kütüklerindeki yapraklardan esen serinlik, yeşilin iç açışı ve gölgenin o netliği, kesinliği, güneşin yakıcılığı, yılların içine çektiği soğukluk ve karanlıktan sıyırmaya başladı bile beni.

Gökte hafif bulutlar. Yaz izini taşıyan. Kentte duman yığını iken burda anlam yüklü. İnsanlığın çocukluk döneminde mitoloji neden o kadar yer tutuyor, anlaşılıyor. Ve neden mitolojide gök, bulutlar, yıldırımlar, gökgürültüsü o kadar yer tutuyor, anlaşılıyor. Bulutlar şekilden şekile giriyor; sırtüstü yatsan nice olayları birbirine bağlayarak gözleyeceksin. Kendi geçmişimiz mi, insanlığın geçmişi mi, bir şeyler akıp gider bu

pürüzsüz kasaba ve doğa göklerinde. Handiyse, işte şu mutlaka bir tanıdık dersiniz; kafa çizgileri ne kadar da belli... Ama bağ kenarındaki bir taşın üzerine oturursanız, ya da ilkbaharda kazıldığı için hâlâ yumuşak duran bağ toprağına sırtüstü yatsanız, göğü bir kavanoz ve gökteki bulutları kavanozdaki balıklar gibi düşünseniz, kesin ve acımasız kural değişmez; bu çerçeve kısa bir süre sonra bozulacak, bu hayaller dağılacak ve siz bu evrensel rüyadan uyanacaksınız. Çünkü: içinizden bir şey, kalkmanızı, kente dönmenizi buyuracaktır. Hayat da böyle. En değişmez aile tabloları dağılacak, çözülecek, o mutlu anlar, ancak fotoğraflarda kalacaktır. Akan hayat, yepyeni şekiller ve bireşimlerle yoluna devam edecektir.

Kimdir o kişi ki, şu veya bu sebeple tabiata, ya da insanın en çok tabiat unsurlarıyla donattığı bir alana –bir alan ki insanla tabiat arasında bir köprüdür, hatta daha çok tabiata yakındır, âdeta tabiatın bir parçasına ya da bir yeteneğine insan elinin sadece yetiştirmek, büyütmek, korumak için değmesiyle meydana gelmiştir, şu dağlardaki bağlar gibi– kesin dönüş yapsın, bir daha dönmemecesine tabiata gitsin, insandan ve kentten –ikisi aynı anlama gelir– tabiata sığınsın, ya da kaçsın. Belki de asıl niyet, sığınma ya da kaçma değildir. Her bırakış, bir kaçış ya da bir başkasına sığınış olarak yorumlanabilir mi? Belki de sen zaten insanlar arasında, kentte bir yabancıydın. Sana bir vahşiymişsin gibi bakmışlardır. Sen de tabiata dönmekle aslına dönmüş oluyorsun. Fakat ne demektir bu? Tarih bir hiç midir? Bunca medeniyet bir hiç midir? İnsanın zamanla olan ilişkisi sürekli bir yanılgı ya da yanlış yorumlanma olabilir mi? Çelişkili düşünceler içinde insan boğulabilir.

Ama direnmeli. Gün gelir, çelişkiler kendiliğinden ortadan kalkar. Tabiatın ufak bir gülümsemesi, zekâ trajedilerini siler süpürür. Batı insanına has parçalanma bölünme dramını doğu insanına mahsus bütünlenme, dolunlaşma yasasına çevirebilir. Belki de tabiata dönüşün, bir dinleniş, gerekli bir tatildir. İçindeki yapay yorgunluğu gidermek için gerekli bir geri çekiliştir. Bir güç tazelenmesi, bir kısırlıktan kurtuluş, yeniden doğallaşmadır belki de...

Cıvıl cıvıl bir gök altında, üzüm kütüklerinin, çeşmenin ve bağ sınırları taşlarının, dağ görüntülerinin ve bulut akınlarının arasında, insandan ve kentten iyice kurtulduğunu sandığın anda, ölüm belki de çok yakınında solumaktadır. Ta kentten buraya uzanıp solumaktadır. Bu titanın soluğunu ta ense kökünde hissediyorsun. Kendi ölümün değil, belki, başkalarının ölümü. Kendi ölümünden çok kendinin olan ölümün. Hasta olan babanın ölebileceği korkusu örneğin.

Evet, sırtında soğuk soğuk terler hissetti. Kasabaya dönmesi gerekiyordu. Bunun için gelmemiş miydi? Babasını, hasta babasını ziyarete gelmemiş miydi? Şimdi, kasaba çağırıyordu. Kasabaya dönünce ordan da şehir çağıracaktı. Kasabanın içinden kıra doğru, şehirden kasabaya doğru ölüm sesleniyordu gibi. Çağıran, ölüm gibiydi. Ölüm, karşı-tabiat gibi, soluyup duruyordu. Vehmi ve kaygılarıyla insanın omzuna konmuş bir efsane kuşu gibi soluyordu. Şimdi kasabaya doğru yolda yürüyenin omzunda, havanın sıcaklığına ve yolun toz toprağına karışmış bir gündüz yarasası gibi kanat çırpıyordu ölüm havada. **Çay döküldü masaya. Garson gördü, bir bez getirip sildi. Beyaz kâğıdın üzerinde çay lekeleri. Ve umutsuzluk. Bir çift,**

masaya sürünerek geçti. Sinemalarda ne var acaba? Gidip de sinemada denizi seyretsek. Tarihî harabeler görsek. İtalya kıyılarındaki köylerden otomobillerle geçsek sinema salonunun serin karanlığında. Yoksulluğun zenginliğini tatsak. Altına dönüşen yosunları, heykelleşen balıkçıları görsek.. Duyarlık zenginliklerini yaşasak. Kanayan psikolojik analizler.

●

Uzaktan bir ezan sesi, arada bir rüzgârın kesilmesiyle kırık kırık geliyor. Kavak ağaçlarının yaprak hışırtıları işitiliyor dışardan. Sinekler vızıldaşıyor odada. Yatağında doğrulmuş yaşlı adam çorbasını içiyor. Bir iskemlede oturmuştu öbürü. Duvarda bir lâmba... Bir iğnedanlık. Bir makas. Soluk bir aile fotoğrafı. Pencerede ilâç şişeleri.

> Koca Yakub evi. Her tarafında türbe yeşilliği. Bütün yoksulluğu içinde ne büyük bir arkaizm. Dış görünüşün altında hemen yüze çıkmayı bekleyen bir klasizm. Pencereleriyle, duvar taşlarıyla, eskimiş halısıyla, bakırdan yemek kablarıyla eski bir dünya. Ama dışa ve zamana dayatan, alaturka saatıyla yaşayan, ramazanlarda dünya nimetlerini âhiret zevklerine çeviren, bağında sallanan üzüm salkımlarında yüreğin aynalarının titreştiği ve gecelerinde kışın ve yazın dolu dolu gelip gittiği hâtıralar ülkesi. Ve bir loş köşede, seccadesinin üstünde Yakub, duvara yarı yarıya gömülü gibi.

– Bahçede incirler olmuş.

– Ha, evet, incirler...

– Ama, güzel incirler bunlar.

– Bakımsız bahçelerde incirler çoğalır. İncir, en çabuk, ve kendi kendine biter.

Acı içindeydi yüzü yaşlı adamın. Oysa, genci, incirleri bir zenginlik gibi görüyordu. Kara kara incirler, tatlı idi. Oysa, yaşlı adama göre, bunlar, ölümün meyvalarıydı. Önlenemeyen mantarlar gibi her tarafta bitmişlerdi. Duvarların taşları arasından ölümün sürgünleri olarak incirler fışkırmıştı. Şimdi yapraklarıyla bir hayatı örtüp gömmek istiyorlardı. Atasözünde olduğu gibi, "ocağa incir dikiliyordu." Gücü yetmiyordu bunu önlemeye adamın. (Ve insanın). Yalnız kalmıştı. Kimileri ölmüş, kimileri de çekip gitmişti oğullarının. Bu oğlu gibi. O, gençti, farketmiyordu işin kötü tarafını. O, bu incirleri, elma, erik, şeftali gibi görüyordu. Evet, incir de bir meyva olarak tatlıdır. Fakat ölümü dişlersin onunla; ölümü tadarsın; her incir tanesi, ölüm şerbeti kâsesidir. Ölüm şerbetini içersin bu tatlılıkta. Gül şurubu değil bu şerbet.

Adam yataktan çıktı, pencereden baktı. Gelen giden yoktu. Bu onda bir alışkanlık olmuştu. Beklenen geldiği halde yine her zaman olduğu gibi pencereden bakmaktan kendini alamamıştı. Ziyarete gelmişti oğlu kendisini uzaktan. Ama yine dönecekti. Ona döndü.

– Bak, oğlum, belki bir daha görüşemeyiz...

– Öyle söyleme. Nerden çıkarıyorsun bunu?

Gençti, bunu anlayamazdı. Oysa, ö görüyordu. Eşyada hep bir ışıltı vardı. Bir parıltı. Bu, ölüm ışıltısı; bu, ölüm pırıltısıydı. Onu başkası göremezdi. İnsan genç ken ölüm yalnız mezarlıktadır. Sonra, yaş ilerledikçe, o

da, hissedilmeyen bir yavaşlıkla alanını genişletir. Bir gün gelir, çarşıları pazarları tutar, sonra bahçeyi zabteder. Nice geceler, evin penceresine yaslanıp içeri bakar. Avlu duvarından içeri atlar zaman zaman. Derken evi kuşatır ve kaçınılmaz, önlenmez şekilde eve sızar. Sonra insanın hasta yatağına girer, insanın koynunda yatar. Ve sonra bir gün, insan ruhunu alır ve gider. Ya da bir başka açıdan bakılınca, bedeni alır götürür, ruh hür kalır, o zaman onun için hesap verme dönemidir, ta, bambaşka bir şekilde somutlukla bambaşka bir dünyaya doğuncaya kadar. Ama bunu gençler görmez. Ya da görmezlikten gelirler. Öylesi de gerekli belki. Yoksa yaşayamazlar. Hepsi, onca tecrübesizken, o toylukta, ölümün basıncına o güçlü direnci gösteremezler.

Akşamın karanlığı çöküyordu odaya. Yaşlısı yatağına doğru gitti. Genci ise başka bir dünyadaydı. Dünyanın bir ucunu o, bir ucunu öbürü tutmuştu sanki... Odayı dolduran ve aralarında sallanıp duran ortak dünyadan biri bir yana, öbürü öbür yana bir yolculuk yapıyor, sonra yeniden geri dönüyordu.

Büyük şehirde bir Yusuf'sun belki, diye aklından geçiriyordu oğul. Ama bir bakıma meçhul bir Yusuf. Resmi zindanda değil, bin ruh zindanında yalnız başına hücre hapsi çekmiş bir Yusuf. Umutlandırıcı bir rüya gören de yok. Şehir beninin firavunu küçülmüş, hak bir rüyayı göremeyecek kadar. Büyük şehirde, deniz bir hapishane, bahçeler hapishane, caddeler, sinemalar, tiyatrolar hep hep hapishane. Ama yine de sen Yusuf'sun. Bir gün vezir olmasan da. Tek başına kendi hayal devletinin vezirisin. Başkası görmese de sen rüyalar görürsün. Ve sen yorumlarsın kendi rüyalarını. Bir gün Yakub evini, eğer geç kalmamışsan, büyük

kente getirmeyi hayal edebilirsin. Getirebilirsin. Belki onlar fazla kalamazlar, geri dönerler. Öyle de olsa, bir deneme yapabilirsiniz. Başarısız da olsa bu deneme. Eksik de olsa, yetersiz de olsa sen bir Yusuf'un. Zafersiz bir Yusuf, yenilmiş bir Yusuf. Ama ne önemi var, bu korkunç deney girdabında yenmenin, yenilmenin.

Gün batısı ölüm diye düşünüyor yaşlı adam. Gün batısı ölüm. Bunun bir süredir iyice farkında. Elmanın öbür yarısını, karanlık, loş yarısını görüyor, hatta yaşıyor. Başını yastığa koyduğunda, hiç de düş değil, gözüne yeşil giysili erler gözüküyor, bunlar insanın düşmanını püskürtüyorlar. Bu dünya, ne kadar ağır, küt, âdeta yemek yerken dişe dokunan taş; oysa öbürü, o mutlu loşlukta, ne kadar hafif ve ne kadar saf. İnsan onların arasına karışıyor, kendinden kurtuluyor. Ama yastıktan baş kalkınca, yine ağrılı sızılı bu dünya yerine geliyor. İki dünyanın birbirine karıştığı anlar da oluyor. Parlak ve bıçak kesimi birbirinden ayrıldıkları da. Birbiriyle çakışıp tıpkılaştıkları da...

... Kim söyleyecek bu şarkıyı. Ölüm ki bir şarkıdır. Kim söyleyecek onu?

... Öteki hayat yenidir. Kim alışacak bu yeniye, bu yeniliğe!

... Ve bu hayat eskimiş, pörsümüş, yıpranmıştır, içinde bulunduğumuz bu hayat.

Ve yaşlı adam düşünüyor: Oğul, "hayat"ı alıp kaçacak mı? Ölüme dayanamayacak ve hayatı alıp kaçacak. Belki böylesi daha iyi. Babadan oğula hayat devam edecek.

●

Sıla, içine girilip yıkanılan bir sudur. Bir kevser nehri. Şehirde anılara üşüşmüş parazitler burda temizlenir. Büyük şehirde ruh bitlenir. Cin çarpar ruhu. Sılaya dönüş, bitlerden ayıklanmaktır, cin çıkartmaktır. Köke dönüştür. Ağacın ulu köklerine dayanarak gün fırtınalarından kendini koruması için bir güç tazelemesidir insanın.

Eve, kırdan kasabaya döndüğünde genç adam babasını yatağında oturuyor buldu. Anlattığımız şekilde. Yaşlıydı babası. Sakin ve ulu bir su, yatağında ağır ve sessiz akan bir su gibi buldu onu. Sanki ölüm ondan uzaklaşmıştı. Koğulmuştu kasabadan ölüm. Ama neye yarar? Nasıl olsa bir gün gene geri dönecekti. Emanet bıraktığı malını, günü gelince, geri almaya gelen adam gibi.

●

Ayrılma vakti gelmişti. Dönüp geri gidecekti Büyük Kente genç adam. Bu çağın yazgısı buydu. Her şey ve herkes, küçükten büyüğe, azdan çoğa, sâdeden yoğuna, karmaşığa, doğal olandan yapma olana doğru gidiyor, kayıyor, akıyordu. Kimse ve hiç bir şey, yerinde durmuyordu. Sanki hayat, insan yürümeye başladıktan sonra, durmadan yürümekti. İnsan, köy, kasaba, şehir yürüyor; otomobillere, otobüslere biniyor, memleket memleket, semt semt, sokak sokak, kahve kahve yürüyor, alınyazısında görmek bulunan bilmem kaç lokantayı dolaşıyor, eller sıkıyor, merhabalar diyor; bilmem kaç bin kere öfkeleniyor, seviniyor, iyilik ediyor, kötülük ediyor ve sonra bir gün, güzün, yaprakların döken koca bir çınar gibi, anılarını, sorumlu-

luk ve görevlerini, düşünce ve eylemlerini, tavır ve davranışlarını, üzerinden, bir toz silkeler gibi silkeleyerek, bir yerde, trakkk... deyip duran bir saat gibi, kala kalıyor.

Şimdi gitmek gerek. Vedalaşmak gerek. Babaya ve onda yaşayan atalara, belki dokunup geçtiğin, fakat hiç bir zaman işaret ettikleri acı ve sevinçleri bilemeyeceğin hâtıralar ve onların kapalı taşıyıcıları eşyalara sessiz sedasız allahaısmarladık demek gerek. Evdeki bir iki kitabı sanki peşin mirasını almış gibi çantaya yerleştirmek gerek. Akışa yeniden katılman, durmuş olan "zaman"ı yeniden çalıştırman, tarihin bu ihmal edilebilir ya da ihmal edilemez atomunu parçalaman, kımıldatman gerek. Mutfaklarda ve sandıklarda hâlâ annelerden bir şeyler, somutlaşmış zahmetler duruyor. Uzun zamandır bir şeyler, asılmış çamaşır ipleri, dilsiz konuşuyorlar. Bir iç burukluğunu konuşuyorlar. Aşınmışlığın ve yıpranmışlığın iç monoloğunu yapıyorlar.

Ordan oraya durmamacasına savrulan yapraklardan birisin.

Dönmek, hayatın can alıcı sevgilerini, geride, âdeta ölüme bırakmak demek. Ama, öyle de olsa, bir itiş, korkunç bir itiş var. Git diyen bir şey var burda. Karşı konulmaz, dayanılmaz bir yolcu ediş...

●

Akşamın alacakaranlığı çökerken bahçenin sükûnetinde yavaş yavaş eski günler somutlaşır; erken ölmüş ya da bir salgın hastalıkta bakımsızlıktan, doktorsuz ve ilâçsızlıktan kaybedilmiş dayılar, amcalar, teyzeler ve halalardan kimileri gözönünde canlanır.

Yoksulluk ve sefalet; kadınları, dul kalmışlık, erkekleri, evlenememişlik ya da yitirilmiş kadınların geride bıraktıkları çocuklara bakamamanın çaresizliği ve azâbı, işsizlik ve parasızlık silip süpürmüş, alıp götürmüştür. "Büyük"lerden niceleri gitmiştir. Her seferinde hıçkırıklarını tutmaya çalışan anne, kapanan kapılar ve perdeler, hiç bahsedilmeyen, fakat asla akıldan çıkmayan "o"nlar, birer birer bu eve dönüşün akşam saatlerinde geri gelirler; yüzleri hışırtılı ve koyu yeşil akşam gölgelerinde belirir; bir şeyler söylemek isterler, yürek kabarır ve insan ağlayacak gibi olur, duyarlıktan tiril tiril titrer; bir vicdan azabı mıdır bu? Bu da denemez. Çünkü: o zaman sen çocuktun; yapabileceğin pek bir şey yoktu. Kurtaramamak, yetişememek ve geç kalmak; hatırladıkça insanı kahreder. Ama, gerçek şu ki, hiç bir suçun yok senin bunda. Ama ne çıkar? Suçlu olup olmamak önemli değil. Hatta suçlu olmamak bir bakıma daha kötü: hiç bir şey yapamamak ve hep seyirci olmak. Hayatın karşısında, bir ekran karşısındaymışcasına olmak. Elleri kolları bağlı hep trajedi seyretmek. Kendi trajedini bir seyirci gibi seyretmen. Zincirlerin ve perdelerin arkasından. Çürüyen, çöken, yıkılan her şeyin ortasında yine ayakta kalmak. "Ölüler" gülümseyerek gelirler, hayatta gülmeyi unutmuş olanlar gülümseyerek gelirler. Affederek, suçlamayarak. Hatta sanki ortada affedecek, suçlayacak bir şey yokmuş gibi. Kaderi böylesine savunan kurbanlar ve mağdurlar yoktur! "Ne üzülüyorsun canım? Üzülecek ne var? Vaktimiz geldi, gittik." der gibidirler. Kurbanlık koyunlar kadar tevekkül içinde, kaderin değişmezliğine büyük bir imân içindedirler.

Bu acılar tabiî acılardır; büyük kentin üzüntüleri gibi yüzeyden, çarpık ve sağlıksız değillerdir. Derindirler; bu yüzden, insanın kendini derleyip toparlamasına yararlar eninde sonunda. Belki şuuraltından çıkıyorlar ama hiç de cinsel iç tepilerin ya da aşağılık duygularının şuura çıkmasına benzemezler. Yüze çıkan bir metafizik gibidirler. Pusatları, hayat ve ölüm, din ve tarih gibi büyük ve yüce kuvvetlerdir. Cinsel şuuraltı, insanı yapayalnız, doğaya ve tüm insanlara karşı yalnız, hatta çoğu kez düşman kılar. Bunlarsa, insanı, doğaya ve doğaötesine bütünler, hesabı verilmemiş geçmiş zamanı bir yeniden yargılama için olmaktan çok, arınma için, ruhça gelecekte aynı durumlardaki yanlışlıklara düşmeme yönünde hazırlanış ve donanış için kıvamlandırır; mayalandırır ruhu kıyamet aşısıyla. Objektiftir, kişinin küçük çıkarları dışında ve her şeyin üstündedir. İlâhî bir mahkeme gibidir hâtıra ortamı. Ufak bir mahşer, haşirdir bu. Ama, terazinin kefesine hep olumsuz ve aleyhe olan şeyler konmaz, lehe olan en ufak şeyler de tartıya girer çoğu kez. Bir de bakılır ki, bir suçlama bile yoktur ortada. Bu yargılama, bir tören gibidir. Bir kefaret töreni gibi. Âdeta bir yargılanış değil, bir yarlığanıştır.

Sonra bir sükûnet çöker insana. Derken evin yanan lâmbaları insana şimdiki zamanı hatırlatır; içeri çağırır insanı. Eve girer insan, bir tövbe ayininden döner gibi. Elde kalanlara sarılma gereğini yoğun yoğun duyarak içeri girer. Elde kalanlar değerlidir; onların ışıkta olmaları iyidir. Öbürleri gibi karanlıkta olmamaları iyidir. Böylece onları elden kaçırmamak daha kolaylaşır.

●

Büyük kent yüzünden çoktandır unutulmuş gerçek neşe kaplar insanın içini, kimi zaman bu taşra saatlerinde. Sıcak gün ortasında, loş perdelerin ışığı altında bir sineğin vızıldayışı işitilir. Bu ses, dikkat edilirse, âdeta kelimeleri seçilen bir anlatımdır. Uzakta bahçede duyulan bir su şırıltısı ise buna bir cevaptır. Sinek ve çeşme, kuş hışırtısı ve dal sallanışı, dağ titreyişi ve bulut birikimi, dal uçlarında sallanan sarılı kırmızılı kirazlar, kayısılar, incirler, her şey, her şey birbirine bir sesleniş, bir soruş ve bir cevaplayıştır. Her sesi farkederiz: kedilerin miyavlamalarını, köpeklerin ulumalarını. Her rengi ve her etkiyi iyiden iyiye duyarız. Güneş yakar, ay sırtımıza bir serinlik olarak dokunur. Kan kaynar, kaslar hışır hışır eder. Tüm bir yenileniştir bu. Acılı tatlılı bir yenileniş. Ağrıları ve sızıları bile tatlı.

Yenilen yemekler, eski günlerin netameli olmayanlarından bahsedişler, şakalar, o mutlu vakitlerdeki saati gelen işin tekrarına yeltenmeler, odalardan odalara geçmeler, yerli yersiz mutfağa dalmalar, bahçeye çıkmalar, çarşıya inmeler, hepsi hepsi, bir hâtıratın yazılışı gibi değil, hatta yeniden işlenişi ve gözden geçirilişi gibi de değil, kopmuş, kesilmiş, epey bir zaman durma ve boşluk görmüş bir hayatın yeniden yaşanışı, yoluna devam edişi gibi kendi öz toprağında yeşermişlerdir.

●

Büyük kentlerle, gurbet kentleriyle taşranın küçük kasabalarını, bu sıla yurtlarını bir kez daha karşılaştırmak gerektir. Bir dönüşün tablosunu tanımlamak, anatomisini ve otopsisini tamamlamak için.

Büyük kentte, tarihî binalar, türbeler, mezarlıklar

vardır ve bunlar insana yaşatır tarihi, yanlarından geçerken. Ama, evde, işyerinde hep şimdiki zamandır yaşanan; gazetelerden ve televizyonlardan kopar kopmaz evlere giren bir hayat. İş hayatı da, devlet dairelerinin çok yavaş işleyen zamanına rağmen, bundan farklı değildir. Sokaktır her şeye hakim olan; kapıları bir açmaya görün, sokaktan, havayla birlikte, hatta çoğu kez havadan önce ve çok "havadis", "moda", "değişiklik" girer. Bir zilin çalınması demek, o akşam saatinde eve işten dönen baba, ya da okuldan dönen çocuklar bile olsa, kural aynıdır, değişmez. Onlarla birlikte eve dışardaki gün taşınır. Âdeta evler, daireler ve bürolar, sokakların uzantıları, dal uçlarıdır. Yaşantı, bir özsu gibi, sokaklardan, caddelerden, meydanlardan evlere, bürolara doğru gelir. Oysa, taşrada, Evler ve Çarşı esastır; sokaklar ve caddelerse, onların zarurî geçitleri, köprüleridir. Evlerin ve çarşının bir zamanı vardır; şimdiki zaman çok yavaş ve azar azar ona katılmaktadır; göze görünmeyecek bir şekildedir bu katılma. Eve girildi mi, pek, çarşıdan, Ülke olaylarından konuşulmaz. Ancak, kasabanın durgun ve dingin hayatında fırtına estiren bir olay, fevkalâde bir olay soruların ve cevapların konusu olur. Ama o fevkalâde olay da, gerçekte, güncel bir sebebe dayanmaz; eski, belki çok eski bir yarım kalmışlığın birike birike tamamlanışı ve birden patlayışıdır.

●

Yalçın kayalıkların üstünde, gagasını gökyüzünün elmas ve yakutuna daldırmış, gözleriyle uçsuz ovaları kollayan yaşlı bir kartal, sönen son gün ışıklarının aydınlığında gölgesiyle büyüye büyüye ermişle-

rin ve ataların dağını kaplayan yaşlı bir kartal durmaktadır.

Ve daha aşağıdaki tepelerde, kargalar, kuzgunî düşler ve ceset kokuları ve baygınlıkları içinde çığlık çığlığadırlar.

Ve güneş kendini kaldırıp Dağa çarpmak istercesine tiril tiril titremektedir.

Ve ölüm, gecenin som altından, fakat ses bakımından kuş tüylerinden ayaklarıyla; tavus koyuluğunda tecelli etmiş bir soyutluk gibi, yavaş yavaş ilerlemektedir.

Tepelere ve Dağa doğru.

●

Orda kalmalıydım, direnmeliydim; oraları yiyip bitirecek gibi duran Hayalet İfrite karşı koymalıydım. Babamı ve onu saran her şeyi, evi, ölülerimi, o yiyip bitirmek isteyen canavarın pençesinden çekip almalıydım. Destanlara yakışır bir savaş vermeliydim. Kan Kalesi cenklerinden örnekler vermeliydim. Toprağa yemden cesaret tohumları ekmeliydim. Uygarlığı, gerçek uygarlığı yaşatacak, ölüm ve unutuşu aşacak o hayat mevsimini göğertecek çiçek ve yemiş tohumlarını, çekirdeklerini yeryüzüne anıt anıt, kümbet kümbet, kubbe kubbe serper gibi, vefanın, ödevin çekirdeklerini sılaya, yuvaya gömmeliydim. Güllerin melankolilerini kırmalı, onlara neşe ve neşe ve neşe bereketleri saçmalıydım. Ve bülbül yuvalarını bulmalıydım. Oralara su damlacıkları, çiğler ve incecik yaprakcıklar taşımalıydım diye düşünüyordu yazan adam bir masada, bir pastahane loşluğunda, garson, çaydanlığı ve şe-

keri ve çay bardağını taşıyan tepsiyi tak! diye masaya bıraktığında. Ve kalem simsiyah ve kâğıt bembeyaz. Ve arkaik bir kazıda bulunmuşçasına ilgisiz bir eşya, ya da uzaydan ansızın düşmüş, fizikötesinin fildişinden süs takıları gibi, eller duruyordu masada.

GEZİ

İlkokul çağımda, bir yaz tatilinde, babamla Kasabamızın kuzey doğusundaki dağ köylerine gittik. Gezimiz on gün kadar sürdü. Tabiî ki, bu yolculuğun bir çok teferruatı aklımda kalmamıştır. Ama, bütünüyle ruhumda derin bir iz bırakmış olmalı ki, onu bugüne kadar unutamadım. Ve bazı çizgileri, hayal meyal portreleri, kopuk hikâyeleri ve karanlık, belirsiz olayları ile, bir çok parçası silinmiş eski bir film kordelası gibi anımda duruyor. Kafama takılıp kalan bir soru ve muammanın rahatsız edişinden kurtulmak arzusu değil de, artık geçmişe malolmuş bir yaşayış tarzının ve uzantılarının unutulmasına gönlümün razı olmaması, onları satırlar içinde birazcık canlandırmama beni zorluyor.

Babam, uzun yıllar, oralara göre, büyük ticaret işleri yapmış, fakat sonunda genel ticarî hayat durgunluğunun etkisiyle ve benzeri sebeplerle servetini elden çıkarmıştı. O sırada boştu. Biraz da eskiden kalma

borçları vardı üstelik. Alacaklılardan akrabamız bir tüccardan, krediyle köylülerin alabileceği bez, basma, kumaş gibi şeyler aldık. Böylece hem eski borç ödenecek, hem de bir kaç kuruş da geçimimiz için kalacaktı. İktisadî hayat durgunluğu bütün şiddetiyle devam ediyordu. Köylünün bir şey alacak durumu yoktu. Büyük bir sefalet vardı ve âdeta satın alma gücü sıfırdı. Fakat, hayatı boyunca hep alışılmış, kolay ve herkesin yaptığı tarzda değil de, şartları zorlayarak, kendi çapında icatlar yaparak çevresine hareket kazandırmış olan babam, yine sanki köylülere umut taşıyan bir vazife üstlenmişti.

Ne satacaktık? Kimsede bir şey alacak takat yoktu ki! Satılan geleneksel mallar Kasabaya, pazara getiriliyor, satılıyor, sonra hemen tuz, sabun ve beze dönüşüyordu. Yumurta, yağ, yoğurt, ayran, buğday, odun v.s. idi köylünün getirip sattığı. Yaşlı kadınlar, on kilometre öteden, sırtlarına yükledikleri dağ gibi çalı çırpının altında iki büklüm, pazara geliyorlar ve hemen hemen yok pahasına onu satıyorlardı. Kasabalının da durumu iyi değildi. Hemen hemen herkes işsizdi. Babadan dededen kalma evlerde oturuyorlar, yine onlardan kalmış bağ ve bahçelerinden ne gelirse onunla, bir de köylüye dönük ufak çapta bir ticaret hayatı ile geçiniyorlardı. Çalı çırpı ise her tarafta boldu. Çalı çırpının ne değeri olabilirdi ki? Ama yine de o kadınların getirdiği bu ve benzeri şeylerdi. Yani, kasabalı biraz kendini sıksa kasabada da bulunacak şeylerdi onlar.

Bir sabah, gelen köylülerle birlikte yola çıktık. Bir köyün altından geçtik. Evleri, uzakta dağın yamacında parlıyordu. Ağaçsızdı. Yoksul görünümlüydü. Sonra suların aktığı dağlık bir köyden geçtik. Bir evin küçü-

cük penceresinde cam vardı. "Bu ev, muhtarın evi." dediler. Evet, o zamanlar, köylerde cam pencereli ev yoktu. Kış oldu mu tahtalarla odunlarla kapatılırdı pencereler. Yazın da hep açık dururdu. Cam, lükstü. Eşeklerimizin üzerinde o köyden geçerken sevindim. Çünkü: yeşillik, koyu ağaçlıklı bir yerdi. Sanki ağaçlarda gündüzün bile geceden bir şeyler kalmıştı. Bir saat kadar daha gittikten sonra, büyük bir köye geldik. Orada babama köy hakkında bilgi verdiler. Bu falanın, bu falanın evi dediler. Eski güçlü kişilerden bahsettiler. O köyde etkin, fakat biraz zalim kişiler varmış vaktiyle. Tarihî bir köydü ve anladığım kadarıyla bunun da farkındaydı o köylüler. Âdeta mağrurdular. Oralarda sürekli olarak birbirleriyle uğraşmaları, çatışıp durmaları olağandı. Düşmanlık olsun diye birbirlerinin bağ ve bahçelerini tahrip etmeleri, günlük olaylardandı. Kan davaları sürüp gidiyordu. Aileler arası rekabetler, kin ve nefrete dönüşüyor ve ilk fırsatta taraflar silâha sarılıyorlardı. Yine de bir araya gelenleri vardı ve hiç bir şey olmamış gibi yabancıları konukluyorlardı.

Sanki biz o köye bir şeyler satmak için gitmemiştik. Köylüler bize satıcı değil de, köylerini ziyarete gelmiş misafirler gibi davranıyorlardı. Babam da bu durumu kabullenmiş görünüyor, geliş niyetimizden hiç söz açmıyordu. Konuşulanlar hep eskiye aitti.

Sonra bir eve gittik. Evin girişi bir salon gibi düzenlenmişti –ki bizim kasaba evlerimiz de çoğunlukla böyleydi.– Eve bir kaç basamak çıkılarak girilir. Taş döşeli, uzunlamasına, fazla büyük olmayan, hol-salon arası bir yer. Taş döşeme çıplaktı; ama halıyla kaplı bir sedir vardı. Kapıdan girince tam karşı duvarda ufak,

resimli bir halı (ceylan resmi), süslü bir heybe, duvarda kınlarında ya da kınsız bir çok hançerler göze çarpıyordu. Bizi karşılayan ev sahibi, kırk yaşlarında, biraz dolgunca, sıhhatli, uzunca ve irice bir bıyığı olan (bıyığının uçları kıvrıktı), kuşaklı, kuşağında da sedef kakmalı bir hançer bulunan biriydi. Bizi çok iyi karşıladı. Sedire oturduk. Babamla konuştular. Benim gözüm duvardaki hançerlerdeydi. Bunlar, gümüş kakmalı idiler, süslü işlemeli idiler. Bir ara babam da hançerlere işaret etti. Ev sahibi hemen kalkıp bir ikisini getirip babama gösterdi. "Bu benim zevkimdir" dedi. Sonra babam yaşını sordu. İyice hatırımda kalmamış ama, galiba, o da, 38 mi 40 mı buna benzer bir rakam söyledi. Babam, "Sanırım, evli değilsin" dedi. O da "evet" dedi. "Neden?" diye sorunca: "İşte, kısmet değilmiş" diye cevap verdi. Babam, evlenmenin gerekli ve iyi bir şey olduğunu, önceden görülemeyen çok yararları bulunduğunu, çekinmenin yersiz sayılabileceğini söylüyor, bir teşebbüs edilirse, mutlaka hayır getireceğini belirtiyordu. Zannederim bir iki da hadis zikretti. O, gerçekten babamın konuşmasını dikkatle ve saygıyla dinledi. Sonunda, babama, "tamamen haklısınız, ama ben evlenemem" dedi. Babam: "Neden?" diye sorunca o: "Kardeşimi biliyorsunuz, o sizin evde de oturdu. (Bizim küçük bir evimiz vardı. Onda bir ara bir köylü oturmuştu. Çocukları bir defasında ellerine odunlar almışlar, çıplak vücutlarına çala çala birbirlerini kan içinde bırakmışlardı. Bir meydan kavgasını andıran bu karşılıklı dövüş, gerçekte Kerbelâ yası için ıstırap çekme geleneği idi. Bizim oralarda şiî bulunmamakla birlikte bazı çizgileri mevcuttu. En ufak bir şikâyet işareti bile görülmeksizin o çocukların kendilerine eza ediş-

leri ve hiç bir şey olmamış gibi buna sessizce katlanışları görülür manzaraydı.) O, karısını feci şekilde döver." Babam da: "Evet, bizim de haberimiz oldu; nasihat ettik, ama sanırım vazgeçiremedik." dedi. Adam, üzüntüyle: "Efendim, vazgeçiremezsiniz de. Köy budur; cehalet vardır. Hayat şartları serttir; çok eski zamanlardan beri bu devam eder gider. Biz sert yapıda insanlarız. Kardeşim karısını döver; ben kadınlara çok acırım, ama, ben evlenirsem, mutlaka ben de döverim ve muhakkak kadın ölür; çünkü: ben döversem daha feci döverim; dövmemek için çok gayret ederim; ama bir de dövdüm mü mutlaka kadın ölür. Kadınlara acıdığım ve katil olmak istemediğim için evlenmiyorum." dedi. Babam nice örnekler verip kanıtlar getirdiyse de, köylü, kanaatinde ısrar etti. Bu onda sabit fikir haline gelmişti.

O köyden kalktık; bir saat kadar gittikten sonra bir başka köye vardık. Ordan geçerken, aşağıda, seyrek, tozlu ağaçlar vardı; köyün adı Bademli'ydi. Ben, burda çok badem bulunduğundan mı isminin Bademli olduğunu sordum. Babam, gülümseyerek: "evet" dedi. Bir saat daha gittik, bir başka köye vardık. Köyde bir eve misafir olduk. Köyün ileri gelenleri hep geldiler. Genellikle yaşlıydılar. Odada iki sıra halinde oturdular. Bazılarına aralarında çok büyük saygı gösteriyorlardı. Bir çoğuna bey diye hitâb ediliyordu. Oysa hepsinin kıyafeti aşağı yukarı aynıydı. Uzun beyaz bir don vardı üzerlerinde gelenekleri gereği. Pantolon yoktu. Fakirdiler. Ama gerçekten öbür köylerdekinden çok daha belirgin bir soyluluk fark ediliyordu davranışlarında. Anlattıklarına göre, onlar, Abbasîlerden idiler. Uzun boyluydular. Onların inancına göre, Abbasî halifeliği

sona erince, kalanları buraya gelip yerleşmiş; fakirleşmişler, çiftçilik yapmışlar, ama sanki hiç bir şey değişmemiş gibi yine aynı ailelerarası saygı hiyerarşisi sürüyordu. (Kanuna göre, onlar Abbasî soyundan olmaktan çok, abbase denilen boydan idiler. İsim karıştırması söz konusu. Öyle de olsalar, muhtemeldir ki, Abbasîlerin beyleri idiler. Abbasî soyundan geldikleri kesinlikle ispatlansaydı yine benim için sürpriz olmazdı.) Babam o beylerden birini ve biraz da eşya alarak yakın köylerden birine gitti. Ben odada, yanımda eşya çuvalıyla kalmıştım. Köylüler girip çıkıyordu. Hava sıcaktı. Kendimi yalnız hissettim. Sıkıldım ve bunaldım. Uyuya kalmışım. Uyandığımda babamı başucumda gördüm. Bir ara yalnız kaldığımızda babam beni uyuduğum için kınadı. "Seni eşyanın yanına bırakmıştım; sen uyuyunca neye yaradı?" dedi. Doğrusu, bu benim aklıma gelmemişti. Bunlar hep dost, hep beydiler, nasıl böyle bir şey düşünebilirsin? Babama söyledim. Babam, "doğru" dedi; "Bunlar böyle bir şey yapmaz; ama sen yine de uyumayacaktın, vazifeni yapmadın. Bir şey kaybolsa, buranın gireni çıkanı belli değil, adamcağızlar zan altında kalacaktı. Onlar hakkında ister istemez iyi düşünmezdik." dedi. Babama hak vermekle birlikte yine de bu konuda en ufak bir tereddüdü olmamalıydı diye düşünüyordum; olmamasını yeğlerdim diye düşünüyordum. Onlar bey idiler. Abbasî soyundan idiler. Ve bununla övündükleri besbelliydi. İş hayatının, realitenin ne kadar acı olduğunu orada belli belirsiz sezmiştim. Ayrı kanunları vardı bu hayatın. Zâlimce kanunları.

Yoksul, fakat soylu kişilerdi o köylüler. Bu bana dokunuyordu. Onlarda gördüğüm nezaket ve saygı

bana dokunuyordu; kıyafetleri ve hayatlarıyla tavır ve edaları çelişiyordu.

Sonra babam akşama doğru o köylü dostla birlikte başka bir yere gitti. Ben orda kaldım. Evin benim yaşımdaki çocuğuyla arkadaş olduk. Sonra gece dama bir yatak serdiler. Orda yattım. Sonsuz bir gök, altın renkli bir samanyolu ve sayısız yıldızları seyrederek, evden uzakta, âdeta yalnız başıma kalmış olarak, geç vakitler uyudum. Sanki orada gökyüzü ve yıldızlarla daha bir anlaştım ve onlarla daha bir yakınlığım oldu.

Babam ertesi gün öğleden sonra geldi. Ben o zamana kadar köy hakkında birtakım bilgiler edinmiştim. Nehrin yakınındaydı. Kışın su çok kabarırmış ve geçmek çok zor olurmuş. Köprü yoktu o zamanlar Nehrin üzerinde. Köylülerin de bütün işi Nehrin ötesindeki kasabada imiş. Bazı yıllar Nehir birini alır götürürmüş. Hatta bir seferinde on altı kişi birbirine tutunarak suyu geçebileceklerini sanmışlar. Fakat dev gibi gelen coşkun sular onları yutmuş. Onlara göre Nehir yenilme bilmez bir kuvvet, tabiatüstü bir güçtür. Çok acıklı hâtıralarla yüklüydü köy. Ağıtları vardı.

Köylüler sâkin ve mütevazi kişilerdi. Öbür köylülerdeki, gönüllerinin temizliğine rağmen, ilkellikten gelen kabalıklar bunlarda yoktu. İnsana ürküntü vermiyorlardı. Davranışlarında incelik seziliyordu. Köyde bir okul bile olmadığı halde bu böyleydi. Zaten hangi okul o inceliği öğretebilirdi? Ben, üniversite öğretimi dahil, hiç bir yerin eğitiminde, halkımızdaki derecesinde, bir inceliği veren bir öğretim görmedim. Bunlar, yüzyılların içinden gelen incelmiş süzülmüş geleneklerdi. Duyarlık gelenekleri. Okuyan insanların

çoğu onu büsbütün yitiriyor. Okuyanların çoğunluğu, mertliği aptallık, cömertliği gösteriş, tevazuu alçalış ve dindarlığı cehalet gibi görürler. Nezaketleri görmemişlikten ibarettir. Asıl gösterişçi onlardır. Hem de, gülünç olurlar da bunun farkına bile varmazlar.

Babam geldiğinde çok sevindim. Köye ve köylüye çok ısınmıştım ama babamı görünce sanki uzun bir zaman ayrıymışız da kavuşmuşuzcasına bir sevinç duydum.

İkindide o köyden ayrılıp güneye doğru gittik.

Artık sanki biz sonsuz bir ovada gidiyorduk. Daha doğrusu bana öyle geliyordu. Bakımsız, fakat çok yaşlı ağaçlar görüyorduk. Kapkara ormanlar âdeta. Ölü görünümünde. Ölülerin ruhu gibi geliyordu bana bu ağaçlar. Cıvıldaşan kuşlar, akan sular, yeşil otlar yoktu bu ağaçlıklarda. Kupkuru ve sessizdiler. Bazılarının üstünden ansızın havalanan birtakım kuşlar ki –onları önce hiç görmemiştim– insanı hiç görmemişler, ilk kez insanlarla karşılaşmışlar gibi telâşlı ve ürkektiler. Bu kuşlar da bildiğimiz kuşlar cinsinden değil, sanki tarih öncesinden kalmış, ihtiyar bir tür yaratıklardı. Servi değildi bu ağaçlar. Fakat sanki o ağaçlıklar birer mezarlıktı. Doğrusu insana ürküntü veriyorlardı..

Akşam üzeri bir köye vardık. Babam namaz kılarken bana sanki kıbleye değil de tam onun tersine yönelmiş gibi geldi. Yönleri karıştırmaya başlamıştım.

Kayalıklar içinde bir köydü. Etraf görünmüyordu. O köyde durmadık. Çıktık ve karanlık bastırırken, ovada, bir grup çalı çırpıdan yapılma evlere rasladık. Orda bir evden babam yiyecek istedi. Karşılığında bir

şeyler vermek üzere. Kadın oldukça fakirdi sanırım. Birşey almadı. Ancak bize çökelek getirdi. Ama çok bayattı, yenecek gibi değildi.

Galiba o civarda bir iki gün dönüp durduk. Hani büyük şehirlerde ana caddeden ayrıldığınızda birden bir iç sokakta çok eski zamanlara düşersiniz. Sanki yüz adım ötede otomobillerle kaynayan yol, dükkânlar, dergiler, gazeteler yoktur. Sükûnet ve eskilik içinde kalakalırsınız. Aynı şekilde, biz de, esas yol olan dağ yolu ve köylerinden biraz aşağı inince böyle bir arkaik zaman dökümtüleriyle karşı karşıya kalmıştık. Köyler dağlara oyulmuş gibiydi. Kayalar eski, ağaçlar eski, hatta insanlar da eskiydi. Kadınlar, giyimleri eski, kolları dövmeli, yüzleri güneşte yanmış ve âdeta yağmur sularının kendilerine yer açmasıyla çizgi çizgi idi. Kollarda ve yüzlerde dövmeler yeşil sihir yazıları gibi duruyordu. Sanki, esaslı bir gelecek yazılıydı her biri için o döğmelerde. Kaderleri yazılıydı sanki. Burunlarda da hızmalar vardı.

Eski bir ağacı direk gibi kullanıp etrafını da kesilmiş dallarla besleyip höyük biçimi evler oluşturmuşlardı. İyi dikkat etmezseniz, evleri ile ağaçlıklarını birbirine karıştırırdınız. Evler bir ağaç topluluğu gibi idi. Ağaçlarsa evlerin devamı gibiydi. Nerede evler bitiyor ve ağaçlıklar başlıyor kestirmek kolay değildi. Ağaçlar evlerin ruhuyla doluydu. Galiba bir gece birinde kaldık.

Uzun kesilmiş dallar yukarda direk gibi kullanılan ağacın gövdesine bir destek olarak bağlanmış bu evler, bende, başlı başına bir izlenim bırakmış. Canlı ağaç, evin ortasında bir ruh gibi yükseliyor. Bir nevi ataların

ruhu mu? Ne düşünülüyordu köylülerce. Ağacın gövdesinde her türlü hurda eşya asılı. Kovuklarında iğneler, boncuklar. Çocukların köşekapmaca ve saklambaç oynamalarına çok elverişli evler. Bir ağacın evlerin ortasında kökünden kesilmiş olduğunu görmüş ve sebebini sormuştum. Bazı köylerde bizden ayrılıp öbür köylerde bizimle birleşen köylüler mi, yoksa oranın köylülerinden biri mi anlatmıştı: orda bir kadın kötülük yapmış. Ama bu kötülük neydi, belli değildi. Belki de evli olmayan bir kadındı, âşıkı vardı. Kabileler bunu affetmezler. O ağacın orda bir kuyu varmış, oraya sarkıtmışlar kadını ve orda ölmüş. Kuyu hâlâ duruyordu. İçi görünmüyordu. Kör bir kuyuydu. Ağacı kesmişler ve o evi yıkmışlar. Ve ibret için kuyu ve kesilmiş ağaç öyle duruyordu. Kimse konuşmazdı o olayı, ama herkes bilirdi. Köyün karanlık bir hâtırasıydı. Kimbilir, belki de böyle bir olay hiç olmamıştı. Kesik bir ağaç ve kör bir kuyu köyün ruhu tarafından bu tür bir ahlâk sembolü olarak kullanılıyordu. Çünkü efsanede ne isim, ne zaman vardı; temelini korkulu bir sükûtun ve ürkünç bir fısıltının oluşturduğu bir facia gibi sallanıyordu köyün ruhunda.

Babamla ordan çıkıp daha aşağılarda bir köye gitmiştik. Büyük, eski bahçeleri vardı, taşlarla çevrili, kocaman incir ağaçları ve üzerlerinde ballanmış incirler dikkati çekiyordu. Köy bir tepenin üzerinde idi. Tepe ovada yükseliyordu. Çepçevre etrafı ovaydı. Mezapotamyalıların sun'i olarak yaptıkları tepelerden biri olsa gerekti. Tepeye tırmandık. Bir evin önünde yaşlı bir adam oturmuştu. İnce, uzun boylu, seyrek sakallı, zayıfça biri idi. Yaşından umulmayacak bir şekilde dimdik duruyordu. Duruşunda büyük bir irade ifadesi

okunuyordu. Oraların kıyafeti olarak üzerinde bir entari vardı. Etrafında herkes saygıyla oturuyordu. Kimileri de ayakta el kavuşturmuş duruyorlardı. Bir şeyhmiş. Yaklaştık. Babam şeyhle el sıkıştı. Şeyh yanında yer gösterdi, babam oturdu. Babamın işareti üzerine şeyhin elini öpüp oturdum. Şeyh, az konuşuyordu. Bizden sonra gelenler de şeyhin eteğini öpüp işarete göre kimileri oturdu, kimileri ayakta kaldı. Şeyhin, mânevî cephesini anlayacak yaşta olmadığımdan bir şey söyleyemeyeceğim, ama maddî yönden oranın reisi olduğu ilk bakışta belli oluyordu. Köyün her işinde onun sözünün geçerli olduğu anlaşılıyordu. Babama hemen hemen eşit gibi davranıyordu. Öbürlerinden çok farklı tuttuğunu hissettiriyordu âdeta.

Babamla yine yollara koyulduk. Ağaçlıksız bir ovada bir hayli ilerledikten sonra yorgunluğumuzu gidermek için göz gezdirirken oldukça büyük, dallı budaklı bir ağacın farkına vardık. Öğle sıcağında bu ağaç başlı başına bir nimetti. Hemen orada konakladık. Tarih öncesinden kalmış hissini veren bir ağaçtı. Bir ara aklıma geldi –evimizi ve kasabamızı çok özlemiştim–; Şimdi bir mucize olsaydı da kasabamızı bir görebilseydim.

Ortalıkta yakıcı bir sıcak, gözü kamaştıran bir ışık ve çeşitli kır böceklerinin tükenmez ötüşü vardı. Sanki günler değil, yıllar olmuştu evden ayrılalı. Çevrede görülen tek tük ağaç da insanda bunguluk doğuran cinsten ağaçlardı. Yemişsiz ağaçlar. Ya da yemişleri dağ yemişi olan ağaçlar. Yapraklarıyla saçı başı dağınık, bir faciadan daha yeni çıkmış bir insanı andıran ağaçlar.

Bir mucize olsa diyordum, diye düşünüyordum. Bir mucize. Tam bir zaruret halinde, kasabamızdan bir iz görmeye muhtaçtım.

Evet, sıcaktan ve rahatsız edici şiddetteki aşırı ışık ve aydınlıktan kirpiklerimizi kırpıştırırken, o büyük yalnızlık içinde, bir an için babamın varlığının bile bütünüyle telâfi edemediği o sıkıntı anında, beklediğim, yüreğimin bütün doluluğuyla beklediğim, fakat asla ummadığım –ummamı gerektirecek hiç bir hakkım ve en ufak bir işaret bile yoktu zaten–, birden ve ansızın o mucize oldu. Ve ben, o ufku çevreleyen yabancı dağlar ve tepeler arasından kasabamızın dağını hayal meyal farkettim. Evet, gerçek bir dağdan çok hayalî bir dağı andırıyordu. Bütün öbür dağ ve tepelerden daha sönük ve bulanıktı. Halamın bize arasıra olağanüstü bir mükâfat gibi gösterdiği, âdeta fizikötesi bir armağan gibi koynundan çıkarıp, değerlendirmek için saklaya saklaya gözümüze yaklaştırdığı, hac dönüşü kendisine Mekke'den hediye getirilmiş hac yüzüğünün kaşında gizli Arafat Dağı, o siyah kutsal dağ, mercek arkasında büyüyen ve bu dünyadan çok öteki dünyayı somutlaştıran o çocukluğumuzun özlem dağı gibi karşımda duruyordu kasabamızın sevgili dağı. Elimi uzatsam tutacaktım onu sanki. Ama, bir bakıma da ne kadar uzaktı. Onu ne kadar özlemiştim. Babama söylemedim dağımızı gördüğümü.

Sonra tekrar köyleri şehre bağlayan ana yola, hareketli yola çıktık. Bir süre gittikten sonra dağ köylerinden birine saptık. Yeşillikler içinde bir köydü. Ova köyleri sıcaktan ve susuzluktan kavrulurken dağ köyleri yemyeşil ve serindi. O tepeden bakılınca Nehir doğuda güneş ışığı altında gümüş bir çubuk gibi uzanıyordu.

Köyde kucak dolusu akan billur bir su vardı. İçindeki çakıl taşları pırıl pırıldı. Kımıldanan safirler. Bir ağacın altında durduk. Köylüler geldi. Fakat daha çok, çocuklar. Kirli, yırtık bir gömlek vardı sırtlarında yalnız. Öyle bakıp duruyorlardı. Köyün doğal zenginliğine karşın, köylü yoksul, sonsuzca yoksuldu. O ara saçı ağarmış, yüzü sapsarı, kamburca bir adam geldi. Bir kolu küçücük bir çocuğun kolu gibi incecik ve minicikti. Bir dalı kuruyan bir ağaç gibi. O gidince köylüler onun zengin olduğunu, ama tefecilik yaptığını, Allah'ın da onun kolunu kuruttuğunu söylediler. Yüzlerinde nefret okunuyordu. İçimde tarifsiz bir keder duydum. Kimse de para yoktu. Köyde ekonomik hayatın tam bir durgunluk içinde olduğu gözle görülür elle tutulur bir vaziyetteydi. Babam, o her zaman, "olan"a mahkûm olmak istemeyen ve durum ve şartları aşmaya olağanüstü çaba sarfeden biri olarak, bu durgunluğu kırmaya, bu ölü noktayı kımıldatmaya uğraşıyordu sanki. Satacakları neleri varsa, onlarla kumaş, bez v.s. ile değiştiriyorduk. Güneşin yüzünü aydınlattığı babama bakıyordum. Sanki, o ticaret, bir ilham etkisinde, bu adamlara, önce umut ve güven dağıtıyor, onlara zayıf olmadıklarını hatırlatıyor, satacakları bir şeyler bulunduğu inancını aşılıyordu. Yaz sıcağında güneşten yanmış, susuzluktan büzülmüş yaprakların üzerine dökülen bir kova su, nasıl, biraz sonra o yaprakları diriltir, dalları doğrultursa, babamın bakışları, mimik ve jestleri ve sözleri o köylülerin biraz sonra kımıldamalarına, canlanmalarına sebep oluyor, sonra içlerinden biri ordan ayrılıyor, evinden bir şeyler getiriyor, alışveriş yapıyordu.

Ordan aşağı indik. Nehri geçtik, kumlara batıp çıkarak.

●

Oralarda biraz daha dolaştıktan sonra dönüşümüz başladı. Her taraf meşelikti. Neşe saçan meşeler. Her şeyi, her ağacı, her yaprağı hatırımda tutmak istiyordum. Derelerden sular akıyordu. Buralarda domuz avı yapılıyormuş. Tekrar arkadaş olduğum çocuğun köyüne geldik. Onun da kasabaya gelip okumasını istiyordum. O da istiyordu. Ayrılmamız, üzüntülü, fakat umut yüklüydü.

Ordan bize köylüler de katıldı. Bir kafile halinde yola koyulduk. Ana yoldan, gelirken geçtiğimiz köylerden tekrar geçe geçe eve döndük.

Yolda ağaçlıklar arasında tilki gördüklerini söyledi köylüler. Tilki bizi görünce kaçmıştı. Köylüler gülüyorlardı.

Güneş batıp yıldızlar çıktığı zaman, dağımız görünmüş, daha sonra da kasabamızın ışıkları belirmişti. Ben, eşeğin sırtında coşkun bir şekilde bir şeyler söylüyordum. Köylüler, eve dönüşün sevincine yoruyorlardı bu coşkuyu.

Evimizin kapısından içeri girdiğimizde bol bir ışık yüzüme çarptı. Fakat bu bizi evin sevinçle karşıladığına bir işaret değildi. Annem, küçük kardeşimin gözlerinin ağrıdığını söyledi babama. Bizi bir telâş almıştı. Birden, yolu, köyleri, eve kavuşmanın sevincini unutup kardeşimin yanına koştum.

BAĞBOZUMU

Çocukluğumuzda eşsiz bağbozumlarını yaşardık. Ekim ayı, kasabamızın en güzel aylarından biriydi. Ne kışın dondurucu soğuğu, ne yazın kavurucu sıcağı vardır. Güneş parlak, gök açıktır. Rüzgârlar serin serin eser. Yağan yağmurlar, sürekli olmazlarsa, bahçeleri, bağları, evleri ve sokakları yıkayan, tertemiz yapan tabiî bir banyodur, tabiatın sabah sabah duş alması gibi bir şeydir.

Bu ayda, bağlarda üzümler toplanır; pekmez, pestil, sucuk ve kesme gibi isimleriyle kış tatlıları yapılır, küplere doldurulur. Yaza kadar onlarla idare edilir.

Bağbozumu dolayısıyla diğer bütün kış hazırlıkları da tamamlanır. Büyük kazanlarda kavurmalar pişirilir. Pastırma yapılır. Bulgur, yarma, döğme, nişasta, tarhana, un* hazırlanır. Sebzeler kurutulur. İplere dizi-

---

* Ekmek evlerde pişirilirdi. Fırından ekmek alma, istisnaî idi. Ani gelen bir konuk için falan. Sürekli olarak fırından ekmek alma, bir israf, bir yıkım sayılırdı. Böyle bir evin batacağına inanılır, bunlara acınılırdı.

li biberler haftalarca pencerelerde güneşe karşı konur. Turşu ve reçeller yapılırdı. Kısacası, kasım ayı girince kışa her şey hazır girilirdi.

O vakitler, yıl demek, kış demekti. Öbür mevsimler, geçim bakımından önemsenmezdi. Baharda süt, peynir, yumurta çıkar, çeşit çeşit kır bitkileri toplanır. Yaza doğru dut, kiraz, vişne gözükür. Yazın da kavun, karpuz, her türlü yemiş ve sebze her yanı kaplardı. Kavun, karpuz çuvallarla, yüklerle alınırdı. (Taneyle, ya da kiloyla alınacağı o gün söylenseydi, bu, o insanlarca kıyamet alâmeti kabul edilirdi herhalde). Hele üzüm çıktı mı, geçim daha da kolaylaşırdı.

Kışı da kurtaran yazdı o vakitler. Yazdaki o bolluk, o bereket. Yaz, hayatın ta kendisiydi. Kışsa, âdeta, ölüm kadar ciddiye alınırdı.

Kışa, sanki uzun bir yolculuğa çıkılacakmışcasına ve çok uzaklara gidilecekmişcesine hazırlanılırdı. Sanki, kış gelince kapılar kapanacak, dışarıyla, dış dünyayla tam ilgi kesilecek ve bir daha, kapılar ancak güneş, yaz güneşi çıkıp ortalık ısınınca açılacakmışçasına telâşla ve en ufak bir ayrıntı unutulmaksızın –ve her evde de birbirinin tıpkısı– aynı şeyler hazırlanırdı. Bu yüzden, kış da kendine mahsus bir renk kazanırdı. Sıcak sac sobaların kıpkırmızı kesildiği, kilimler, halılar, minderler, yastıklar, sedirler, kalın perdeli kapılarla bambaşka görüntülü kış odalarında, geceleri, petrol lâmbasının ışığında, kış tatlılarının da ayrıca tatlandırdığı çok farklı bir hayat vardı.

Fakat ben burada, şimdi, ne o, ölüme karşı koymak için bütün bir ömür yapılan ibadetlerin, edinilen din ahlâkının törenlerine benzer bir ciddiyet ve sada-

katla girişilen güz hazırlıklarını, ne de o içine yokluğa batılacakmış, ölüme gömülünecekmiş gibi girildiği halde içinde -biraz da vaktiyle yapılanların bir ödülü olarak- önceden kestirilemez bir mutluluğun tatlı hayalleri ve sevinçleriyle ruhu dolduran ölüm ötesi çehreli kış gecelerini anlatacağım. Onlar başlı başına konulardır.

Burda, bambaşka bir bağbozumundan bahsedeceğim.

●

İlkokulun beşinci sınıfına geçtiğim sene güze doğru kasabamıza yakın bir köye gittik. Babam, yanyana olan iki köyde bir çok bağ kiralamıştı. "Bağın yüzünü almak" deniyordu buna. Baharda bağın yüzü alınır; sonbaharda artık ne üzüm geldiyse talihine. Yani anlaşma, bağın bir mevsimlik verimini devşirmek için olurdu. Babam ayrıca Adana'daki bir tüccarla ona pekmez gönderilmesi için anlaşmıştı.

Köye bir faytonla gittiğimizde köylüler bizi karşıladı. Bağları gezdik. 16 - 17 parça bağdı. Bu köyler bağlarıyla meşhurdu. Bağları gezince bunun sebebini anladım: kasabanın da, başka köylerin de bağları vardı. Ama, bu bağlarda kökler şaşılacak kadar az yapraklı ve ufak tefekti. Fakat, kök ve dalların her tarafı üzümle kaplıydı. Üzümden başka bir şey görülmüyordu. Kaliteli üzümler. Burda yapraklar ve dallar âdeta üzüme gömülmüştü ve görülmüyorlardı. Şehir bağları ise uzun çubuklu ve bol yapraklı idiler. Ve üzümler dallar ve yapraklar arasında kayboluyordu.

●

Köylüler, köyde üzümleri topladılar. Bağlardaki taş teknelerde ezdiler, şıra yaptılar. Büyük kazanlarda kaynatıp pekmez yaptılar. Biz de köy evlerinde kaldık. Geceleri ocaklarında büyük büyük kütükler yakıyorlardı; öyle ısınıyorduk. Sabahları dağ havasıyla uyanıyorduk. Buz gibi sular içiyor ve üzümler yiyorduk. Babam kasabada kalmıştı. Her şeyi köylüler yapıyordu. Pekmezleri tenekelere dolduruyorlar, sonra onları da kiralanmış bir eve depo ediyorlardı. Evin kapısında uydurma bir asma kilit vardı. Ama aslında ev açık gibi bir şeydi. Her şey itimada dayanıyordu. Böylece bal renkli üzüm gün ışığında koyulaşmış pekmeze dönüşüp tenekelere konmuş oldu.

Biz de köylülerle dost olmuştuk. Bir köylü gençle konuşurken ansızın kaybolur, bir müddet sonra ortaya çıkardı. Ne olduğunu sorardık. Düşmanının ordan geçtiğini, onu izlediğini, ya da ondan gizlendiğini söylerdi. Bir çok hikâyeler anlatırlardı. Bu hikâyelere inanmak gerekirse köyde herkes birbirini kovalıyor, herkes birbirinden kaçıyordu. Gerekçeler çok karışıktı. İşin esasını kan davaları oluşturuyordu. Hepsi vaktiyle kimin kimi öldürdüğünü, kimin kimin öcünü alması gerektiğini, kimin henüz öcünün alınmamış olduğunu, karışık ve içinden çıkılmaz bir şecere gibi öğrenmişti. Köyde içiçe ve üstüste olan evlerde bir kovalamacadır gidiyordu. Damlardan damlara atlanıyor, evlerden evlere kolaylıkla geçiliyordu. Bize çok eğlenceli bir oyun gibi geliyordu bu. Labirentlerde oynanan evrensel bir tiyatro gibi. Ama bu oyun, bitmeyen bir oyundu. Ne başı, ne sonu vardı. Fırsat bulunca da birbirinin evini kundaklıyor, bağlarını tahrip ediyorlarmış. Âdeta bunun dışında hayat yoktu. Köylünün zihni bunlarla do-

luydu ve bunların dışındaki şeylerden âdeta soyutlanmıştı. Konuşmalarda sık sık "tabanca" lâfı geçiyordu. Birbirlerini çok uzman bir dedektif gibi izliyorlar, hayatlarının ayrıntılarına niyetlerinin ne olduğu açısından inip duruyorlardı. Artık mesele âdeta bir kin ve öfke meselesi olmaktan çıkmıştı. Bir sevgi ya da nefret de söz konusu değildi. Birbirlerini izlemek, kollamak, günlük ve olağan bir iş halini almıştı.

Biz orda olduğumuz sürece bir kundaklama, ya da bir çatışma, çarpışma olmadı. Köylülerle bu konuları tartıştıksa da en ufak bir etkimiz olmadı. Onlarda bunlar artık bir mantık haline gelmişti. Kan dâvası ve düşmanlık hayatın kopmaz bir parçası olmuştu sanki.

İşler bitince eve döndük. Ve biz okula başladık. Pekmez tenekeleri geldi ve evimizin bir bölümüne koyduk. Kasabamızdaki normal hayatımız her zamanki akışına girdi. Kış geliyordu. Pekmezler Adana'ya gönderildi ve biz köyü, köylüleri, pekmezleri unuttuk.

●

Fakat kış ortasında aldığımız bir haber babamı ve dolayısıyla bizi çok üzdü. O kadar para ve emeklerle hazırlanmış o güzelim ve saf pekmezi sözde tüccar iyi bulmamış ve bir iki ay beklettikten sonra geri göndermiş. Güya satamamış onları. Orta yaşı geçmiş olan ve bir çok acı ve tatlı günleri artık gerilerde bırakmış bulunan babam bir umudun da yok olmasının kederiyle eve dönüyordu akşamları. Vaktiyle zengin olmuş, fakat sonra servetini yitirmişti. Son yıllarda girişilen her iş ya yarı kalmış, ya da zararla sonuçlanmıştı. Bu pekmez işinden çok umutluyken o da sönen bir tatlı hayaldi artık.

Sonra bir gün pekmezler geri geldi. Tenekeler tozlanmış ve paslanmaya yüz tutmuştu. Hatta tüccarın pekmez tenekelerini değiştirip değiştirmediği bile belli değildi. Köyde her iş itimatla yürümüştü; ama aynı itimat şehirde sonuç alamamış, yenilgiye uğramıştı.

Pekmez tenekelerini evde bir yere dizdik ve onu unutmak istedik. Günler içinde artık ondan bahsetmez olduk. Akşam sofrasında, ya da gece evde konuşulmazdı bu konu. Ama hepimiz bilirdik ki, pekmezler ordaydı ve bir talihsizlik gibi ordaydı. Tenekelerin olduğu bölmenin yanından geçerken başımızı oraya çevirip bakmak istemezdik.

Kış ilerlerken, gece petrol lâmbasının ışığında hepimiz yerlere serilmiş kitap okur, ya da tatlı tatlı konuşurken ansızın bir gürültü duyardık. Bir gümbürdemeydi bu. Babam nedir bu diye sorardı. Annem, "pekmez tenekeleri" derdi sessizce. Biz de korkuyla izlerdik bu konuşmayı. Babam, büyümüş gözleriyle, üzüntülü bir şekilde: "Evet, onlardır." diyordu.

Bir kaç günde bir ses duyardık. Kimi hafif olurdu, kimi de bayağı bir patlama gibi. Pekmez kaldıkça mayalanıyor, kabarıyordu. Güneşin ışığını içmiş, toprağın şekerini emmiş o ilâhî nimet, pekmez, vefasız tüccarın sözünde durmaması yüzünden, şimdi dizgininden boşanan bir at gibi yerinde huysuzlaşıyor, ya da dolu dizgin fırlamak, başını alıp gitmek istiyordu. Akıllı ve uslu pekmez, çılgın ve azgın bir şaraba dönüşüyordu.

Gidip bakmak bile istemiyorduk. Yaza kadar tenekeler, birer birer, bozulan pekmezin kabarışıyla, içine giren şarap şeytanının kasırgasıyla infilâk ettiler, ya da

yamrı yumru oldular. Yazın kalanları da biz götürüp döktük. Tenekeler de atıldı.

●

Yıllar sonra da kimi zaman uzaktan duyduğum bir ses o pekmez tenekelerinin hatırasını getirir bana. Babamın o üzüntülü halini görür gibi olurum. O bağbozumu, aile hayatımızın bir bağbozumuna dönüşmesini somutlaştırır, sembolleştirir gözümde. Sonraki yıllarda kan davalarının mahvettiği, yok ettiği o köylerin ve bağların acı kaderlerinin hüzünlü hâtırası, ailemizin sonbaharıyla birbirine geçer içimde ve o kadar güzel bir bağbozumunun nasıl olur da böyle melankoli ve trajedi şarabının azgın dalgalarına gömüldüğüne bir türlü akıl erdiremem.

DAĞ

Dağa çekilmiş ve bir mağaraya yerleşmişti. Bir aziz olmak, bir veli sayılmak için değil. Zaten, o, eski zamanlardaydı. Şimdiyse, dağa çekilen insana deli ya da beceriksiz gözüyle bakılır.

Mağaranın ağzından şehir, fildişinden bir ifrit iskeleti gibi gözüküyordu.

Bırak ifrit uyusun,

Sen kendine bak.

Gün, akşamları vururdu mağaraya. Sabahları güneşi, mağaranın arkasında ağırlığını hissettiren ateşten bir gülle gibi düşünürdü. Arzuların tepesine inmesi gereken melek gürzü.

Mağaradan biraz ırakta, berrak bir su akıyordu. Kirli çamaşırlar yıkanmamış. Temiz gönüllü kuşların kıyısına inip su içtikleri. Varlıklarını kabul edecek olursak, yalnız perilerin ziyaret ettiği.

Ve şehir, ta aşağılarda, bir canavar ölüsü gibi uzanmış yatıyordu.

Bırak uyusun.

Tarihten tek iz, mağarada, taş devri insanlarının yaptığı yekpare taş sedirler ve duvarda hayal meyal mızraklı savaşçı kabartmaları. Şehri ve insanları hatırlatan tek şey. "Keşke o da olmasa" diyordu kendi kendine.

Ama, bırak şehri ve şehrin geçmişini ve ona yataklık eden zamanı, sen kendine bak.

Şehirden uzaklaşması, insanlardan nefret ettiğinden değildi. Ne de onların şerlerinden korunmak için. Belki, tam tersine, insanlara zarar vermemek, onları kendinden korumak içindi.

Bu da nefsin ve içimizdeki şeytanın bir hilesi olmasın diye kuşku duyduğu olmaz değildi bu kaçışından. Evet, itiraf mı etmeliydi "kaçış"ını. Gerçi, o bunu bir kaçış olarak görmüyordu.

İşin doğrusu, niçin dağa çıktığını kendisi de kesin bir şekilde bilmiyordu. Belki, sakin düşünmek için. Belki düşünmesine etki yapabilecek bir ortamdan uzaklaşmaktı bu. Çünkü: ne kadar çaba göstermişse istediği asgarî ruh diriliği ve güvenliğine erişememişti. Suçlar, derisine batan dikenler gibiydi. Ve ruhu hep kanıyordu şehirde.

Dağa eşkiyalar çıkardı. Rahipler, azizler, veliler, dervişler, mecnunlar, meczuplar, deliler çıkardı. Ama kendisi niçin çıkmıştı ki hiç birinden değildi.

●

Yüzünde, haftalar boyunca, garip bir ışık ilerliyordu ki o bunun farkında değildi. Semerkant'tan vurmuş bir ışık. Havuza vuran gün ışığının kırılıp dallanarak

havuz kenarlarına yansımasını andıran aydınlık çizgiler. Ama o, bunu görmüyordu. Çünkü: aynaya bakmak insanların arasında duyulan bir ihtiyaçtır. Yüzyılların cilâladığı mağaranın taş duvarlarının ise yüzümüze değil, ruhumuza aynalık yaptığı bir gerçektir.

Yalnız yüzündeki ışığı az çok sezinliyebiliyordu ellerine baktığı zaman. Çünkü: elleri, insan zanaatlarından ırakta, zümrüdüanka ciğerindeki kandan damıtılmış yakut ve mücevheratı yoğurmuşcasına ve güneşin battığı yerlere kadar uzanmışcasına parıldamalarla ve yaldızlarla doluydu. Ve yüzündeki doğu ışığıyla elindeki batı yakamozlarının buluştuğu bir eleğimsağma, gözünün önünde al, yeşil, sarı ve beyaz uçuşup duruyordu.

●

Bir gün, mağarada otururken içeri doğru bir el uzandı. İleri doğru eğildiğinde yaşlı bir kadının dilenmek amacıyla avuçlarını açmış olduğunu gördü. İçinden büyük bir öfke geçti. Az kalsın, "burada da mı?" diye bağıracaktı. Fakat kendini tuttu. Mağaradaki bir köşede olan yiyeceklerinden bir miktar getirip kadına verdi. Kadın, onları alırken acıyan gözlerle ona bakıyordu.

●

İlerleyen günlerde, en çok da geceleri, yarı uyanık yarı uykulu halinde hatıraları canlanıp birer kâbus senaryoları halinde onu yattığı yerden fırlatıyor ve sonra sakinleşmesi bir hayli zaman alıyordu. Dışarda esen rüzgârı dinliyor ve yavaş yavaş korkularını atıyordu.

Bir gece, şehir iskeletinin canlanarak, uzayan bir şimşek dili gibi, mağaranın ağzından içeri girdiğini gördü. Kalbinin bütün gücüyle Tanrı'ya sığınarak onu kovmasını bildi.

Bir başka gece, hemen yanıbaşında bir takım sesler duydu. Baktı, fakat kimseyi göremedi. Kendisini çağırıyorlar gibiydi. Ama kimler ve nereye çağırıyorlar anlaşılmıyordu.

●

Ve daha sonraları, uçan kuşlar, dolaşan tavşanlar onu benimsemişcesine ziyarete geliyorlardı. O da onlara yiyeceklerinden bir pay ayırıyordu. Gittikçe bal rengi bir şeffaflık kazanan, göğe mahsusmuşçasına bir tad taşıyan, öteye ait kokularla dolan yiyeceklerinden.

●

Ve bir gün şehre baktığında, o, yatağı kurumuş bir nehir kalıntısı ya da yatağı gibi kıvranıyordu.

Bırak uyusun dedi kendi kendine. Sen kendine bak.

●

Yıldızlar, yaz gecesinin gök konukları, mağara misafirinin arasıra ziyaret ettiği dostlardı. Her birinde ayrı bir çağ, ayrı bir hâtıra, ayrı bir yazı vardı. Kimi çocukluğu, kimisi anneyi, kimisi babayı, bazısı sevgiliyi, bir kısmı dostları simgeliyordu. Onlara baktıkça geçmiş kaderinin gökyüzüne doğru uçtuğunu ve orada, bir düğün dünyasına dönüştüğünü görür gibi oluyordu. Ya da bir yas dünyasına. Yani şiddetli renkler dün-

yasına. Beyazın fazla beyaz, siyahın fazla siyah olduğu dünyalara.

●

Sonbahar geldiğinde, kuşlar yavaş yavaş görünmeyen yerlere çekilirken, zaman zaman, dağı, bulutların sisi basıyor ve o geri dönmeyi düşünüyordu. Bu, ne kadar zor bir şeydi. Tekrar insanların arasına dönmek, öldükten sonra geri gelmek gibi ağır geliyordu ona. Hem fazla bir değişim geçirmiş sayılmazdı. Zaten, değişmek için gelmişti de denemezdi buraya. Dağa geldiği bir gerçekti. Ama niçin geldiği açıklığıyla ortaya çıkmamıştı hâlâ. Anlamı ve verimi belki de sonradan gelecek bir deneyi yarıda bırakıp gitmek; doğru muydu bu? Fakat, kış geliyordu. Dağ, daha da ıssızlaşacak, kurtlar inlerinden çıkacak, dondurucu soğuk, buzlar ve kar, onun dünyayla, insanların dünyasıyla olan son, teorik ilgisini de koparacaktı. Buna gücü yetecek miydi? Onu dağa getiren zaruret, bu kadar güçlü müydü?

Günlerce, şehre inip inmemek arasında gidip geldi düşüncesi. Gitmeye karar veriyor, sonra geri dönüyordu. Gece bu kararı kesinleşiyor, fakat sabahları vazgeçiyor ve dağda kalışını uzatıyordu.

●

Bir gün, dağı gezmeye çıkmıştı. Bir yerde eski paralar, bir heykel kırığı gördü. Biraz daha dolaşınca bir mezarlığa rasladı. Yazıları silinmiş mezar taşları devrilmiş, mezarlar birbirine geçmiş, ölü kanı kokan bodur ağaçlar birbirlerine sarılmışlardı. Orda biraz oturdu ve "bu dünyadaki son" diye düşündü. Sonra kalktı. Dağın etrafını dolandı. Yarı yıkık bir yatır türbesi

vardı o tarafta. Aşağıda bahçeler, ta doğuda, gün ışığında bir gümüş şerit gibi uzanan Nehir vardı.

Türbeye girip içerisinin loşluğuna gözleri alışınca bir köşede birinin kımıldadığını gördü. Oraya doğru yaklaştı. Tam o kişinin yanına varacağı vakit:

– Yaklaşma! diye fısıldadığını duydu. Olduğu yerde kalakaldı. Uzun müddet bir sessizlik içinde durdular. Bir müddet sonra, karanlıktaki adam, fısıltıyla:

– Geri dön! dedi.

Dışarı çıktığında havada bulutlar toplaşmıştı. Şiddetli bir sağnak başlayacak gibiydi.

Dağı dolanıp mağaranın önüne geldiğinde, aşağıda şehir gerine gerine uyanan bir genç gibi geldi ona.

Ve gözlerini kaldırıp mağaraya baktığında şaşırıp kaldı. Kocaman kayalar düşmüş ve mağarayı kapamıştı. Kapısı kaybolmuştu. Mağara, Ashab-ı Kehf'in sığındığı kovuk gibi gözlerden silinmişti. "Bu dağda da yerim yok!" diye düşündü.

Ayaklarının yavaş yavaş şehre inen yola doğru sürüklendiğini hissederken, yüzü kapanan mağaraya, gönlü yücelere ve ruhu ötelere dönüktü hâlâ.

BÜLBÜL

Bir bilye kadar ufak bir yumurtanın bir ses kutusu, eşsiz bir müzik dolabı olduğunu nerden bilebilir, nasıl düşünebilirdik: bülbülün ondan doğduğu gerçek olmasaydı.

Bülbül ondan doğar, ama bunu ya hiç bilmez, ya da çok sonra öğrenir.

Bilerek bilmeyerek insanlar o yumurtayı yuvadan düşürmemişlerse, çocuklar kırmamışlar, şuraya buraya fırlatmamışlarsa, vakitsiz ve ansızın gelen soğuklar dondurmamışsa, sağnaklar sürüklememişse, fırtınalar şuraya buraya savurmamışsa, yılan yememiş, yırtıcı kuşlar içmemişse, gün gelecek ve bülbül doğacaktır.

Evet, her şeye rağmen, bir gün mutlaka bülbül doğacaktır. Tanrı'nın bülbül cinsine tayin ettiği ömür sürdükçe, bülbülün doğması engellenemez. Büyük doğa orkestrasında, karganın sesi yanında bülbülün şakıması da hep işitilecektir. Kimbilir, belki de kıyamete kadar.

Bana sorsalar, kıyamet alâmetlerinden biri olarak da, bülbül ötüşünün işitilmemesini söylerdim.

Yüzüğün kaşı neyse, tabiattaki sesler içinde bülbül sesi de odur. Onun çekilmesi, orkestrayı susturur. Ya da, en azından orkestra, orkestra olmaktan çıkar. Kim ne derse desin, bülbülün nesli kesilirse, tabiat da tabiat olmaktan çıkar.

Şehirlerde bahçeler yok edildikçe bülbül ormanlara sığınacak, ormanlar tükendikçe önceleri kendisine dar gelen bahçelere inecek, harap bir ahşap evin saçakları arasına gizlenecek, bir ağaç kovuğuna sığınacak, nerde bir incecik dal görse konacak, akıl almaz bir direnişle varlığını sürdürmeye çalışacaktır.

Baharlar var oldukça bülbül de var olmaya çalışacak ve her zaman ötecek, ötecek, ötecektir.

●

Kafeste olduğu zaman da, yani tutsaklıkta da, hür olduğu zaman da ötecektir bülbül.

●

Yeni doğmuştu bülbül. Balık, denizde neyi hissederse, o da, kendisini bir hayat buğusu gibi saran, görünmez bahar havasını, öyle hissediyor, daha doğrusu sezinliyordu. İçine işleyen yakıcı bir arzu ateşiydi, yaşama titreyişiydi bahar. Yuvada şuraya buraya hoplıyor ve ilk sesleri çıkarıyordu. Biraz daha cesaret gösterip dala sıçrıyor, fakat sonra ürküp korkarak hemen yuvaya iniyordu. Annesi her sabah, uçup gidiyordu. Bütün gün, onun dönüşünü bekliyordu. Bazen, annesi erken döner, sonra tekrar gider, tekrar gelirdi. Bazen

hiç ayrılmazdı oralardan; bazen da geç gelirdi. Yavru bülbül için, korku ve heyecan doluydu, bu, annesinin kayboluşları. Fakat, onu tekrar bulmak, ona kavuşmak, ne güzeldi, ne eşsiz bir sevinç kaynağıydı. O gidince, âdeta hayat kendisinden çekiliyor, ürküntü ve korkuyla yuvada büzülüyor, sonra biraz kendisini toparlayıp vakit geçirmek için, ya da daha doğrusu vakit kazanmak için, yuvada, ya da yuvanın üzerinde olduğu dalda şuraya buraya seğirtiyordu. Bazı bazı da komşu dallarda ya da ağaçlarda bulunan öbür yuvalara, bülbül ve serçe yuvalarına kulak veriyor, göz atıyor, onlardaki uçuşlar onu güçlendiriyor, ötüşler içine bir güven veriyordu ve böylece yalnızlığı bir parça hafifliyordu.

Böyle böyle büyüyordu bülbül. Annesinin sonsuz sevgisi ve koruması altında, onun kanatlarına ve göğsüne dokuna dokuna, bahar esintilerine ufacık gövdesi çarpa çarpa, minicik kalbi heyecanlar ve tutkularla ata ata büyüyordu.

Korku ve sevinç, arzu ve tutku, titreyiş ve sarsılışlar içinde, her doğan gün bir harikaydı, bir harikayı beraberinde getiriyordu.

Yuvanın tutunduğu çıplak dal, her gün biraz daha canlanıyor, yapraklanıyordu. Komşu yuvalardan gelen kanat çırpınışları gözle görülür hale geliyor, sesler ve ötüşler artıyordu. Güneş, her gün biraz daha ısıtıyor, âdeta daha yakına geliyordu. Yapraklardaki su damlacıkları daha ılık, daha tatlı, daha berrak akıyordu. Annesinin bulup getirdiği yaprak, çimen kırıntıları, çiçek tozu ve yapracıkları daha besleyici, daha nefisti.

Böyle böyle hayatın içine daha çok giriyordu bülbül, yavru bülbül, her gün biraz daha hayata alışıyor, onunla kaynaşıyordu.

●

Sonra, ona sonsuz gibi gelen uçuş denemeleri geldi. Annesiyle birlikte uçuyorlardı. O tir tir titriyor, fakat yanıbaşında annesinin kanatlarını kendisine dokundurarak uçması, konduğu daldan kendini çağırması, bu korkuyu yenmesine yardım ediyordu. Uçamadığı zaman annesi umutsuzluğa düşmüyor, sonsuz bir sabırla onu uçmaya zorluyordu. Vazgeçmesini çok istiyor, fakat annesi vazgeçmiyordu. Zaten içinden gelen bir itiş, onu uçmaya, hep uçmaya, yılmamaya, bu zor işi başarmaya yöneltiyordu. Aynı işin komşu dallarda da olduğunu görüyor, bu da onu avutuyor, hatta kamçılıyordu. Evet, uçmak, çok güçtü kuşkusuz. Ama daldan dala sıçramak, ağaçtan ağaca geçmek, hatta bütün bahçeyi dolaşmak ve havada uçup yücelere çıkmak, hiç kimsenin erişemediği, en yüksek zirvede ötmek, ötmek, ötmek. İşte kendini alamadığı büyük hayal; âdeta kendini adamak istediği büyük idealdi bu. Bunun için var olmuştu.

●

Bir gün uyandığında, şaşırıp kaldı. Âdeta sevinçten ve şaşkınlıktan donacak, kalbi duracak gibi oldu. Bütün bahçe değişmişti. Renk renk donanmıştı ağaçlar. Çiçek açmışlardı ağaçlar. Fakat, onun için çiçek, renk, ışıltı, güneş parçacıkları, bahar kristalleri, gümüş, altın, yakut, zebercet, lâl ve akik taneleri, hadsiz hesapsız zenginlik, zafer tantanaları, fener alayları, lâmbalar, kalbe

ulaşan hararet, soluğu kesen güzellik manzaraları idi. Ve ilk defa, bir şeyler söylemek istedi kendi kendine. İçinde bir kompozisyonun belli belirsiz şekillendiğini hissetti. Bütün bunları, bu armağanı gönderene teşekkür etmek, ona kendince bir armağan sunmak istedi. Çiçeklerle konuşmak istedi. Ve bütün bunları elden geldiğince düzgün ifade etmek gerekiyordu. Belli belirsiz bir şeyler, bir takım sesler çıkardı. Ama bunun bir fısıltıdan öteye gidemediğini görüyor, üzülüyordu. Daha sonra sustu. Annesinin dönüşünü bekledi. Çünkü: biliyordu ki, bütün bunları annesi en fevkalâde bir şekilde söyleyebilir, anlatabilir. Onu kaç kez, öterken dinlemiş, bu konuda nice usta olduğunu görmüştü. Hem kendisine anlattığı masallarda bunlardan bahsetmemiş miydi? Nasıl da masallar gerçek olmuştu. Zaten, annesi hiç yalan söyler miydi? Annesi yalan söylemezdi. Annenin söylediği masallar bile gerçek olur kuşkusuz.

●

Bir gün, birdenbire uykusundan uyandı. Çünkü: yuva ve yuvanın üzerinde olduğu dal iyice sallanmıştı. Ağaçlar şiddetle hışırdıyordu, dallar şuraya buraya sıçrıyordu. Büyükçe bir varlık, âdeta yüz, yani çok sayıda kuş büyüklüğünde bir varlık geçiyordu ordan. Çok korktu. Fakat, o geçip gidince, eski düzen yerine geldi, her şey eski halini aldı.

Sonra, bunlara sık sık tanık oldu. Bu iri varlıkların, kimisi dallara uzanıp yaprakları yiyor, kimisi geçip gidiyor, kimi çiçekleri koparıyordu.

Annesi gelince, bütün bunları anlatıyor, ondan tek tek bunların adını öğreniyor, onlardan korunmak gerektiğini belliyordu.

Bir seferinde yuvadan bile düşmüştü sarsıntıdan. Fakat annesi onu aramış, yerdeki yapraklar arasında bulmuştu. Ama, uçmayı öğrenmeden önceydi bu. Uçmayı öğrendikten sonra en ufak bir sarsıntıda, hatta hışırtıda havalanıyor, sonra tekrar konuyordu.

Daha sonraları ise, tehlike daha yaklaşmadan bazı işaretlerle onu anlıyor, komşu yuvalardaki kuşlardan soruyordu. Onlarla da arkadaş olmuştu, birlikte uçuyorlardı kimi kez. Ama, annesi ona öğretmişti: o bülbüldü; olur olmaz her dostluk ona yaramazdı.

●

Bir gün, şiddetli sesler arasında uyandı. Annesi, kanatlarını üstüne bastırmış, onu koruyordu. Gökte korkunç büyüklükte kuşlar bir bulut gibiydiler, çok ürkütücü sesler çıkarıyorlardı; annesi sırtına kanatlarıyla bastırıyor ve onu korkmamaya alıştırıyordu. "Korkma" diyordu annesi, bunlar yerimizden kımıldamazsak, gürültüler eder, çığlıklar atar, sonra çeker giderler. Bu durumlarda, ortalarda görünmemek, en iyisi.

İşte, bülbül, öğrendi sonunda, ne zaman ortada görünecek, ne zaman ve nasıl uçacak, kimlerle ve ne dereceye kadar arkadaşlık yapacak. Bütün bunları, Tanrı'nın kendisine (ve her yaratığa) verdiği yetenekle öğrendi.

●

Bir gün, anne bülbül gelmedi. Neden gecikti diye çok üzüldü. Hep gözü koruluğun üstündeydi. Akşam karanlığında koruluğa doğru gelen her kuş karaltısını annesi sanıyor, çok seviniyor, fakat yaklaşan kuş, baş-

ka yöne sapınca telâş ve korku, heyecan ve üzüntü içinde tir tir titriyordu. Acaba, annesi bir daha gelmeyecek miydi? Dönüşsüz bir gidiş miydi bu? Nereye gitmişti? Yoksa, o, masallarda geçen tutsaklık felâketine mi uğramıştı? Masalların iyi taraflarının gerçekleşmesi gibi kötü yanları da gerçekleşemez miydi? Bütün bu kara düşüncelerle gece yarısına kadar uyuyamadı. Gözü dışarda bekledi durdu. Uykuda bir yandan göz kapaklarını zorluyordu ama onu hemen kovuyordu düşüncesinden. Tam umudu kesmişti ki, koruluğa doğru bir uçuş daha oldu. Karaltı yaklaştı, yaklaştı; bu sefer gelen annesiydi. Gözlerine inanmak istemedi. O kadar heyecanlanmıştı ki kalbinin çarpıntısı kulaklarına kadar geliyordu ve onu durdurmak çok zor oldu.

Bir başka gün daha geç geldi annesi. Bir gün hiç gelmedi. Sonra yine geldi. O gün en çetin gün olmuştu. Sonra arasıra gelmemesine alıştı. Ve bu gecikmelerin sebebini sormadı, öğrenmek istemedi.

●

Bahar iyice ilerleyince, bir gece, korulukta büyük bir telâş vardı. Komşu koruluklardan, hatta daha uzak yerlerden başka bülbüller gelmişti. Annelerin bahsettiği gece bu geceydi. Bu gece, "gül" açılacaktı. Onun açılmasını gören bülbül, hiç bir bülbülün erişmediği sırra, varoluş sırrına, kalbe dirilik veren sevginin sırrına, bülbülü bülbül yapan sırra erecek, ölümsüzlüğün sırrına erecekti. Denildiğine göre, bugüne kadar hiç bir bülbül gülün açılışını görememişti. Her biri, gül tam açılacağı zaman uykuya dalmıştı. Ama, yine atalardan gelen rivayet, mutlaka bir gün bir bülbülün gülün açılışını göreceği şeklindeydi. Anlatılanlar nice şarkılar ve

şiirlerle doluydu. Gülün açılışını olmasa da kendisini gören bülbüller nice şiirler söylemişler, nice türküler düzmüşlerdi. Annelerinden dinlemişlerdi onları. Ve bir çoğunu da ezberlemişlerdi. Bu şarkılar büsbütün onların heyecanını, meraklarını arttırıyordu. "Gül" kelimesi bile ona çok garip geliyordu. Kelime bile onu sarsmaya yetiyordu.

Bütün gece uyumayıp gülün açılmasını beklediler. Birbirlerine eski öyküleri anlattılar. Uyumamak için türlü şenlikler yaptılar. Ama sonunda dayanamayıp uykuya daldılar. Sabah, uyanınca ilk işleri güle doğru koşmak oldu. Fakat, gül henüz açılmamıştı. Buna sevinmek mi, üzülmek mi gerektiğini bilemediler.

Bu, gülün açılışını gözleme telâşı içinde komşu koruluklardan gelen bir bülbül -karşı cinsten ve yaşıtı kuşkusuz- öbürlerinden daha yakın geldi kendine. O, daha seçkin gibiydi. Âdeta bir ayrılığı, bir başkalığı vardı. Sanki tüyleri tüy değil de, bilinmeyen ipeklerden örülmeydi. Gözleri, en değerli taşlardan daha parlaktı. Sanki, bu göklerden gelmiş, yıldızlardan düşmüş bir eşti. Uçuşu ayrı, bakışı ayrı, ötüşü ayrıydı. Her an biraz daha ruhuna yaklaşıyordu. Bir an geldi ki, ondan hiç ayrılmaz oldu. Şuraya buraya birlikte uçtular. Konuşup fısıldaştılar. Görünmediği günler, o, komşu koruluklarda hep onu arardı. Fakat bir gün onun yakalandığını, bir kafese kapatıldığını duydu. İçi dayanılmaz bir acıyla yandı. Kendi kendine nice şarkılar söyledi onu kaybettiğinden ötürü.

Her yerde onun hayalini görüyor, her yerde onu arıyordu. Fakat, o, bir bakıma kendi içindeydi. Nereye gitse, onu da içinde beraber götürmüştü. Uzaklarda bir

ağacın tepesinde bir bülbül görse acaba o mu diye oraya koşardı. Fakat, onu bir daha asla bulamadı. Sanki o göklerden gelmiş ve yine göklerin sonsuzluğunda kaybolmuştu.

Ama, içi onun yankılarıyla doluydu. Bin türkü söyleyebilirdi artık, açılmayan gül için ve kaybolan bülbül için.

●

Acıları, bununla bitmedi. İçini dolduran ıstırabın daha daha artması lâzımdı. Ve arttı da. Bir gün, canından çok sevdiği annesi dönmedi.

Günlerce, suskun ve gözleri yaşlı onu bekledi. Ama o gelmedi. İçi, hüzünlerin, kederlerin en büyüğü, en uzunuyla doldu, kabardı.

Tutsaklığı ve ölümü düşündü durdu. Hayat, tümüyle bir ağıt gibi geliyordu ona.

●

Bu çifte acıyla, korulukta, günlerce, haftalarca şarkılar ve ağıtlar söyledi. Söyledikleri, belki dağı taşı, koruluğu, göğü ve yeri ağlattı. Fakat, o, söylediklerini acısının yanında hiç derecesinde görüyordu; âdeta hiç bir şey söylememiş sanıyordu kendini.

●

Artık yapayalnız kalmıştı. Evet, koruluklardaydı. Evet, ağaçlar ve çiçekler vardı. Yine ötüşler vardı; gülün açılışını gözleme şölen ve telâşları sürüp gidiyordu. Ama, görünüşte değil de, özde bir şey değişmişti. Köklü bir şey. Eski tad, eski hava kaybolmuştu sanki. Ölümün, ayrılığın ve yalnızlığın gölgesi düşmüştü ha-

yatın, yaşamanın üstüne. Büyük ve etkili bir gölge. Âdeta ayın arka yüzünün gölgesi. O ayın ki, yaz geceleri çıkıp aydınlığında düşlere dalınır. O ayın ki, ışıkları ağaç dallarını bayram şamdanlarının kollarına çevirir; gecenin tenine bal ve süt katar.

Evet, öbürleri mehtabı, demlenen afyonkeşler gibi yudum yudum içlerine çekerken, o, aya bakıyor, sanki onun yüzünde hecelemek istediği bir esrarı arıyordu. Onun kendine bir şeyler söylemesini istiyordu.

Kendisi ötmüyor, öten bülbülleri dinliyor, bu "ses"i düşünüyor, "ses"in ne olduğunu düşünüyor, seslerin bir araya gelerek oluşturdukları biçimi düşünüyor, ses, biçim, plan ve geometrilerinin anlamını arıyor, kalbinin ve aklının ötesinde, onların ruhuna söylemek istediklerini en seçik ve açık bir şekilde belirlemek istiyordu. Güzelin arkasındaki doğruyu, doğrunun ötesindeki iyiyi, iyinin üstündeki yüceyi arıyor gibiydi.

Bir bunalıma düşmüştü sanki. Her görüleni yerinden kaydıran, her duyulanı bulandıran, duyguların billurluğunu bozan, kristalliğini kıran, her düşü solduran, her düşünüleni karartan bir sarsılış. Bir ürküntü, ötelerden. Bir titreme, zamandan ve akıştan.

Öbürleri, gülün açılış geceleri sabahlara kadar, gül ağaçlarının dikenleriyle göğüslerini kana batırırken, goncaların etrafında uçuşup dururken, o, uzaktan bunları gözlerdi. Öbürleri, ötüşleriyle ortalığı hayalî saraylar ve köşklerle donatırken, o, sabaha doğru hepsinin uykuya dalacağını ve uyandıklarında da iş işten geçmiş olacağını biliyordu. Biliyordu ki, âdeta gül olmadan gülün açılışını bilmek mümkün değildir. Güle,

onunla bir vücut olacakmışcasına yakın olmak gerekli. Yani, gülün macerasını dıştan izlemek olamaz. İçten, onun hissettiklerini hissederek, onu yaşayarak bir parça kavranabilir belki.

Bunalım onu düşüncelere götürüyor, düşünceler bir aydınlık getiriyor, bir yüceliş, bir aydınlanış git git ruhunu kaplıyordu.

●

Bir gün, koruluktan biraz aşağıdaki caddeye indi. Dilenci ihtiyar bir kadın bir kıyıda hiç kımıldamaksızın duruyordu. Onun yanına kadar uçmak için içinde dayanılmaz bir arzu duydu. Uçarak kadının bir omzuna kondu. O hiç kımıldamadı. Bu kez, başına kondu. Daha sonra öbür omzuna. Kadın hiç kımıldamıyordu. Oradan gelip geçenler gülerek bakıyorlardı. Biri: "Bülbüllü kadın" dedi. Kadına verilen paralar artıyordu. Kadın memnundu durumdan. Bülbül ona uğur getirmişti. Bütün bunlardan habersiz bülbül, çevresine bakıyor, insanların dünyasını merakla inceliyordu. Toz toprak vardı bu dünyada. Hızla geçen ve ortalığı gürültüye boğduğu için yüreğini hoplatan otomobillere bir anlam veremiyordu. Bunları, bir tür canavar gibi düşünüyordu.

Sonra, çocuklar orda toplanmaya başlayınca ürktü ve havalanarak koruluğa döndü.

Sonraki günlerde zaman zaman aşağı iner, yanına varmadan dilenci kadını uzaktan seyrederdi. Ona içinde bir yakınlık duyuyordu. Sanki kaybolan annesi şekil değiştirmiş ve bu kılıkla orada duruyordu.

●

Bir başka gün, sabahın alaca karanlığında aşağı inip evlerin oralarda uçup durdu. Pencerelerin çok yakınından geçip içerilere göz attı. Kaybettiği arkadaşını mı arıyordu, kendisi de bilmiyordu. Kafese benzer bir şeyler gördü. Başka seslerle öten kuşlar vardı. Fakat dostundan eser yoktu.

Uçmaktan yorulunca koruluğa döndü. Bir parça geç kalmıştı. Koruluğun ardında, ta dağların ordan kocaman bir gül gibi güneş yükseliyordu.

●

İşte böyle yaşadı ve bir gün her yaratık gibi ömrünü tamamladı bülbül. Yaşlanıncaya kadar nice günler gördü, nice şarkılar söyledi, nice baharlar ve sonbaharlar ve kışlar yaşadı. Sonunda yaşlandı. Artık eski âlemler, şenlikler, kavgalar, gürültüler, neşeler, şarkılar geride kalmıştı. Her şeye ve herkese, âdeta yuvası olan koruluğa bile yabancılaşmıştı bülbül. Bir yaprak düşmesin; onu ürkütüyordu bu sonbahar olayı. Ve bir kar tanesi gökten inmesin, ona bütün gök, olanca soğuğuyla hücuma geçmiş gibi geliyordu. Sevgililer, dostlar gerilerde kalmıştı. Her kanat çırpınışı bir yabancıyı haber veriyor, her uçuş sesi bir tehlikeye işaret gibi geliyordu. Günün ve saatlerin muştuları yok olmuştu sanki.

●

Kuşkusuz, sonunu merak ediyorsunuz bülbülün; onu, yırtıcı bir kuş mu kaptı, yoksa kış soğuklarında mı dondu? İnsanlar tarafından mı öldürüldü, yuvasında uyurken bir yılan tarafından mı yutuldu. Evet, bülbül öldü, bir şekilde öldü. Bu şekil neden o kadar

önemli olsun. En olağan ölüm bile trajik değil midir? Ya da en trajik ölüm bile bir anlamda olağan değil midir?

Bülbülün ölümünü size anlatmayacağım. Anlatmak istemiyorum daha doğrusu. Benim de bilmediğimi farz edin. Daha doğrusu, onun ölmüş olabileceğini kabul edemiyorum, kabul etmek istemiyorum. Zaten o her bülbülde bir parça yaşamıyor mu? Her bülbülün ötüşünde onun ötüşünden bir şey yok mu? Her bülbül ötüşünü duyuşumuzda onu hatırlamıyor muyuz? Ve her bülbül ötüşünde "bu, bambaşka bir şekilde ötüyor" demiyor muyuz?

BEKÇİ

Kasaba, yeni ilçe oluyordu. İç sokaklar çok eski evleriyle âdeta küf ve nem kokarken, çarşı yeniden yapılıyordu. Kaymakam, belediye reisi, jandarma kumandanı olarak tek bir kişi vardı. Genç bir adam, bütün bu görevleri üstlenmişti. Bir köprü yaptırıyor, hükümet binaları ve dükkânlar inşa ettiriyordu. Küçük bir diktatör gibiydi.

Bekçi, kasabaya ansızın gelen bu değişikliğin farkındaydı. Herkes de bu yeni düzene ayak uydurmak zorunda olduklarını biliyor, ona göre davranıyordu. Dağların içinde bir kasaba olmanın verdiği serazatlık, gücü olanın hakim olduğu o tabiat düzenine paydos demek gerektiğini –belki biraz acı ile– hissediyorlardı.

Ama, akşam, gün dağın ardına gidip şehrin ortasındaki kapalı havuzun suları iyice karardığında ve sürüye katılan hayvanlar kırdan evlerin avlularına döndüklerinde, yeni bir dünya doğuyordu. Daha doğrusu, eski dünya. Büyükler, kendilerini değişime hiç

olmazsa dıştan uymuş gösteriyorlar, ama çocuklar hiç bir şeyin farkında olmadığından eskiden nasıl idilerse o şekilde hareket ediyorlardı. Gece oldu mu, evlerinden fırlıyorlar; çarşıda, çarşıya yakın mahalle aralarında birbirlerini kovalıyorlar, çeşitli oyunlar oynuyorlar, bekçiyi de peşlerinde koşturuyorlardı.

Eski zamanlarda olsaydı bekçi bütün bu çocuk yaramazlıklarını hoş görebilir, hatta olağan karşılayabilirdi. Ama şimdi durum değişmişti. Her akşam, belediyenin önünde "Kumandan"a isbat-ı vücut ediyorlar, ondan şiddetli emirler alıyorlardı. İkinci Dünya Savaşı yılları olduğundan bazı geceler karartma yapılıyordu. Çocuklarsa şurda burda ateş yakıyorlardı. Üstelik birbirlerinin kafalarını yarıyor, bekçiyi kızdıran her şeyi yapmaktan geri durmuyorlardı. Bu çocuklardan birinin babası, hep dağda katırlarla beraber dolaşırdı. Ayılar ondan korkardı. Şimdi bu çocuk, geceleri nasıl olur da uslu uslu evinde otururdu. Ama kumandana bunları anlatmak mümkün değildi. Hem, artık bekçi biliyordu ki, kendisi geceleri kumandanın bir tür yetkileriyle donanmış bir ufak örneğiydi. Geceleri sokakların ve çarşının küçük diktatörü o değil miydi? Köşelerde görülen karaltılar, onu çileden çıkartıyor ve elinde sopası oradan oraya seğirtiyordu. Fakat belli ki, gözleri karanlığa alışmış olan çocuklar, onun koştuğunu görünce hemen ara sokaklara dalıp kayboluyorlardı. Biraz sonra, bekçi yavaş yavaş bir sokakta yürürken ansızın yanından rüzgâr gibi geçiyorlar, onu çılgınca bir kovalamacaya davet edercesine kışkırtıyorlardı. Bazen birini yakalar, kulaklarını çeker, tokatlar, sonra bırakırdı. Fakat aynı çocuk, biraz sonra kapalı havuzun karanlık köşelerinden birinde ıslık çalardı. Bekçi, bu ıslık-

ların, bu kuş sesi taklitlerinin, çocukların uzaklardan birbirlerine seslenmelerinin ne anlama geldiğini iyi bilirdi. Kendisiyle alay ediyorlar, yakalanmaz olduklarını ilândan çekinmiyorlardı böylece. Bu çocuklara söz anlatmak imkânsızdı. Babalarından belliydi bu. Birinin babası, dağın tepesinde durur, bütün ovaya meydan okur gibi bakardı. Bir kaçı, dağlarda yıllarca eşkiyalık yapmıştı. Bir çoğu kan davalarından, tarla kavgalarından dolayı hapislerde yıllarca yatmışlardı. Yüzleri sert çizgili, güneşte yanmış, yüz derileri kalın kişilerdi bunlar. Bekçi bütün bunları bilirdi, ama bunları kumandana anlatmak mümkün değildi. Kendisi bile, genç yaştan beri bekçi olduğundan, onlardan biraz farklıydı. Yüzü sarıydı, güneşi görmediğinden. Bütün gece düdük öttürür, çocukların peşinden koşar, sabaha doğru, bitkin, eve gidip yatağa serilirdi. Öğleden sonra uyanır, evin ihtiyaçlarını görür, akşam ortalık kararır kararmaz, yine sokaklarda koşuşmaya başlardı.

Geceler boyu koşuşturmalar sonucu, çocukları artık uzaktan ve karanlıkta bile seçer hale gelmişti. Çocukların ya baş şekli, ya boyları, ya kaçış tarzları, kısaca herhangi bir özellikleri onları ele vermeye yetiyordu. Fakat, kimseyi karakola haber vermiyor, çocukların babalarını polise çağırtmıyordu. Çünkü: bu çağırmanın hiç bir faydası ve dolayısıyla anlamı yoktu. Bu çağırmaya ne karakoldakiler, ne çocuklar ve ne de babaları bir anlam verecekti. Ne olup bitiyorsa kendisiyle çocuklar arasında olup bitiyordu. Onlar oyun oynuyorlardı kendilerince. Kendisi de bu oyunun bir parçasıydı. Eğer kendisi olmasa çocuklar oyunlarının bütün heyecanını yitireceklerdi. Onlar, en tatlı muzipliklerini düzenlerken kendisinin birden ortaya çıkması ve onla-

rı yakalamaya çalışması gerekiyordu. Kendine itiraf etmek istemiyordu ama, doğrusu, o da zamanla buna alışmıştı. Bu oyuna âdeta kendini kaptırıyordu. Her gece, sahneye konan aynı oyundu sanki. Kendisi de rolünü sadakatle ve başarıyla oynayan bir oyuncuydu. Gece bitip başını yastığa koyduğunda bunu biraz korkunç bulur, kendisinin de çocuklaşmış olduğunu sanır, fakat bir gece sonra yine aynı oyun tekrarlanırdı. Bazen rüyalarında bile oyun devam ederdi.

Dağdaki "yatır"ın da bu oyunda payı vardı sanki. Karakola haber vermesin diye kendisini tehdit ediyor gibi geliyordu bekçiye. Çocukları koruyordu yatır. Onlara karşı sonsuz hoşgörülü, müsamahalıydı bekçiye kalırsa. Her gece, öfkesi kabardığında çocukları artık yarın karakola haber vermeliyim diye aklından bir düşünce geçer gibi olunca, birden, dağdan bir gürleme, bir ses duyar gibi olur, korkuyla kafasından her türlü düşünceyi kovardı.

Bir kaç yıl böyle sürdü. Kaç kez istifa etmeyi düşündü. Fakat, bunu imkânsız görüyordu. Başka bir bekçi bu gece çılgınlığına dayanamazdı! Ya onu büsbütün bozar, ya kısa zamanda çeker giderdi. Onun bütün gücünü toplayarak bunu sürdürmesi lâzımdı.

●

Sonraları kasaba değişti. Hızla ilerleme oldu. Artık, kaymakam, belediye reisi, jandarma kumandanı ayrı kişilerdi. Halk da değişiyordu. Yollar yapılmış, geçit vermez nehre köprü kurulmuştu. Kasabaya gelip gidenler, kasabadan büyük şehirlere gidip gelenler, bu değişikliği gerçekleştirmişlerdi. Okul da bu değişikliğin başlıca sebeplerinden biriydi. Bekçi de artık yaş-

landığından, gündüzleri karakolda görev yapıyor ve emekliliğini bekliyordu. Fakat arasıra aklına kasabanın ilçe olduğu o ilk yıllar geliyor, kimseye o geceleri anlatmıyor, bütün o öfkeleri, oyunları, çılgınlıkları, kendisiyle çocuklar arasında kalan mahrem bir sır gibi saklıyor, kutsal bir sırrı ifşa etmenin korkusuyla susuyordu. O çocukların nereye gittiğini merakla düşünüyordu. Onların büyüdüğünü, zanaatkâr, çiftçi, çoban, işçi olduklarını kabul edemiyor, o vakitlerin sona erdiği bir gece, ortalık ağarmaya yakın bir saatte, ara sokaklara dağılıp kaybolduklarını, kendisini şaşırtmak için sayısız sokağa çağırır gibi koştuklarını farz ediyor ve kimbilir bir gün ve muhakkak bir gün, bir gece, tekrar ortaya çıkacaklarını biliyordu!

KAYBOLUŞ

Bir yaz günüydü. Aldığımız bir haber üzerine, biz çocuklar yola düzülüp kasabanın öte ucundaki akraba evine gittik. Şehirden bir akrabamız gelmişti. Hemen hemen hiç görmemiş olduğumuz, fakat kendisinden ara sıra bahsedilen, çocukluğu ve gençliği her şeye yabancılıkla geçmiş, Birinci Dünya Savaşı yıllarında rastlantı olarak hayatın ve ölümün, uçlarına kadar gidip gelmiş bir ağabeydi gelen.

Gittiğimiz ev, alt kat olduğundan ve önündeki bahçenin iri incir ağaçlarıyla gölgelendiğinden, loş, hatta karanlıktı. Misafir, bir iç odada, yatak, taht, sedir arası bir yükseltide oturmaktaydı. Siyah kıvırcık saçlı, otuz beş kırk yaşlarında –bizim için oldukça yaşlı sayılırdı–, yuvarlak yüzlü, sağlıklı biriydi. Hepimiz yerde karşısına dizildik. O, sakin, tane tane konuşuyordu.

Neler anlattığını şimdi hatırlamıyorum. Bize hiç bir şey sormuyordu. Ne derslerimiz onu ilgilendiriyordu, ne çocukluk istek ve arzularımız. Bize hiç bir arma-

ğan da dağıtmadı. Zaten, nedense biz de böyle bir şey beklemiyorduk. Onun ismi etrafında dinlediklerimiz demek ki bize böyle bir şans tanımıyordu. Aklımız hediye gibi şeylere değil de, doğrudan doğruya O'na takılmıştı. Yüzünden, tavırlarından, sözlerinden onun hakkında bir fikir edinmeye çalışıyorduk.

Onu âdeta hiç ilgilendirmiyorduk. Ne kendimiz, ne ailemiz, anne babamız hakkında bir merakı vardı. Sadece konuşuyor, bir şeyler anlatmak istiyordu. Sakin ve ciddiydi. Söylev verir gibiydi.

Sözlerini anlamak için zihnen oldukça çaba sarfetmemize rağmen bunlar bize tümüyle uzak ve yabancı şeylerdi. Daha doğrusu, henüz hazır olmadığımız konulardı, sanırım. Belki de, içine yeni girmeye başladığı bir dünyanın konuşmalarıydı. Başkalarından önce kendisini inandırmak istediği yeni bir yaşama tarzını çevreleyen anlatımlar. Bunlar çocuklara söylenir mi, düşündüğü bile yoktu bunu. Başkasına söyler gibi anlattığı bu şeyleri belki de kendisine söylüyordu. Belki de söylevi için bilhassa biz çocukları seçmişti. Biz onun için pürüzsüz bulutsuz aynalardık. O da kendisini böylece daha iyi, açık seçik görebiliyordu. Anlaşılan, buna o kadar çok ihtiyacı vardı ki!

Üstelik biz bir karşılık veremeyecek, itiraz edemeyecektik. Anlamamız imkânı olmayan, idrâkimizi aşan konularda ne söyleyebilirdik ki! Bizden bir eleştiri gelmeyeceğinin güveni içinde anlatıp duruyordu. Ama, kuşkusuz, büyükler, böyle, uslu uslu, hiç ses çıkarmadan onu dinlemeyecekler, "ama...", "fakat..." gibi çıkışlarla sözünü kesecekler, bir çuval inciri berbat edeceklerdi. Onu eleştirecekler, en azından bahsettiği ko-

nularda yetkili olmadığını belirtecekler, hatta daha ileri giderek, "sen bunları bırak da, ne yapıyorsun; kazancın nasıl, işlerin ne âlemde?" diye soracaklar, onun kaçamak cevapları üzerine –durumunun iyi ya da kötü olduğundan değil de böylesi konuları alelâde, hatta bayağı bulduğundan savsaklamaya gittiğini anlamayarak– büsbütün kuşkulanacaklar, yarı alaylı, kinayeli sözler ve bakışlarla neden bunlara daldığını anladıklarını söyleyeceklerdi.

Anlattıklarının içeriğini, başta da söylediğim gibi, hatırlamama imkân yok. Felsefî ve tasavvufî konular mıydı? Daha genel bir deyişle soyut düşünceler miydi? Bunu şimdi böyleydi diye iddia etmek, fazla ileri gitmek olur. Ama, günlük konular, maddî sorunlar, ev ve aile problemleriyle ilgili şeyler olmadığı muhakkaktı.

Biz, bir çok dinledikten sonra kalktık ve saygıyla ayrıldık. Ve çocukluk gereği kısa zamanda bu ziyareti unuttuk.

O ne zaman gitti, nasıl gitti bir daha söz konusu olmadığından bu olay, nice çocukluk olayları gibi hâtıralarımızın loşluğuna gömülüp kaldı.

●

Sonraki yıllarda, seyrek de olsa, O'ndan haber alırdık. Evlenmiş, arka arkaya çok çocuğu olmuş, basit bir iş yapıyormuş; dükkânda işi iyi değilmiş ve onu sıkıyormuş; geçim zorluğu içindeymiş v.b.

Daha sonra gelen bir haber, kendini dine verdiği, tarikata girdiği yolundaydı. Gece gündüz arkadaşlarıyla sohbete dalıyormuş. Evi unuturcasına, geceleri

geç vakte kadar mânevî bir hayatı yaşamaya koyulmuştu.

Bir kaç yıl sonra gelen haber ise korkunçtu: kaybolmuştu!

●

Evet, birdenbire, hiç kimseye haber vermeden, ihtiyaç içindeki evi yüzüstü bırakarak kaybolmuştu. Hiç bir iz bırakmadan, hiç bir tahmine mahal vermeyerek, sırra kadem basmıştı.

Yakın akrabaların bütün aramaları boşa gitmiş, O'ndan hiç bir iz, hiç bir işaret bulunmamıştı.

Bir cinayete kurban gitmiş olma ihtimali pek yoktu. Çünkü: bir düşmanı bulunmadığı gibi kimseyi kıracak bir kimse bile sayılmazdı. Zengin değildi ki akla bu işin para ve mal için yapılmış olduğu gelsin. Bir miras, bir alacak söz konusu değildi. Ufak tefek borçlar ise onu ortadan kaldırmak için değil; belki yaşatmak için bir sebep olabilirdi, bir gün borcunu ödesin diye. Üstelik, o zamanlar böylesine canavar ruhlu kişiler toplum ortasında barınamazlardı. O ise, şehri hiç bir zaman terketmezdi. Kırda bayırda başına bir iş gelmesi düşünülemezdi.

Akla gelen bir ihtimal, sınırı geçip hacca gitmiş olmasıydı. Fakat, dinî bir ödev yerine getirilince dönülür; kaldı ki, çoluk çocuk yeter ve artardı bile böyle bir dönüş gerekçesi olarak. Ev halkı sahipsiz bırakılarak hacca gidilemeyeceğini bilmemesine imkân olmadığı gibi, herşeyi göze alarak gitmiş olsa bile, hemen dönmesi tabiîydi.

Bir ihtimal de geçim sıkıntısının ağırlığından bıkmış usanmış, hayatından bezmiş ve kurtuluşu kaç-

makta bulmuş olmasıydı. Fakat ilk anda akla yakın gibi görünen bu ihtimal de biraz düşünülünce oldukça zayıflıyordu. Dindar kişi, mütevekkil olur, dayanıklı olur, sorumluluktan kaçmaz. Üstelik kaçmakla kurtulamaz insan. Nereye gitse çoluk çocuk akıldan çıkmayacağına göre, neye yarayacaktı kaçış?

Kısacası, bütün ihtimaller düşünüldü, fakat bu kaçış, daha doğrusu kayboluşa bir anlam verilemedi. Çok aranıldı; yanılıp yakınıldı. Fakat, hiç bir haber alınamadı. Sonunda bütün umutlar söndü. Ve ne kadar acıklı olursa olsun, bu kayboluş da zamanın etkisinden kendini kurtaramadı. Herkes buna alıştı, daha doğrusu durumu olduğu gibi kabul etmek zorunda kaldı.

●

Ben de, hayatın hızlı akışı ve binbir acı tatlı olayları içinde bu ağabeyin kayboluşunu hatırımdan çıkardım diyebilirim. Ama zaman zaman da, şu ya da bu sebeple bu kayboluş aklıma gelmedi değil. Bu açıdan bakılınca, bugüne kadar bu olay, aklımı kurcaladı durdu, demek de yanlış olmaz. Bu olay, bugüne kadar, benim için esrarını korumuştur. Çocukluğumda en çetin matematik problemlerini çözmeye meraklı olan benim için, bu kayboluş, çözülmez bir bilmece gibi kaldı. Bir muamma, bir esrar hâlesi içinde, O'nun hayalinden, zihnimde; "niçin?", "neden?" diye sorup durmuşumdur vakit vakit.

Bugün de, o kayboluşu açıklayabilmiş değilim. O, benim için hâlâ bilinmezliğini koruyor. Fakat, belli belirsiz, bana öyle geliyor ki, O, kayboluş ya da kaçış sebebini, kasabamızı ziyaret ettiği o gün, biz çocuklara bir parça çıtlatmıştı. O kayboluş, o ziyaretten yıllar

sonra olsa da... Kendisi, o gün böyle bir kayboluşu düşünmemiş ve tasarlamamış bulunsa da... Şuurunda ve konuşma niyetinde değilse de, sözlerinde, belki kendisinin de farkında olmadığı bir ruh halinde, o kayboluş sebebini bize açıklamıştı gibi geliyor bana, aklımız bunu kabul etmemekte ne kadar haklı olursa olsun.

KİRALIK BİR EV

Kiralık bir ev aradığım bir sırada, karşılaştığım bir tanıdık, yakında kendisinin oturduğu evden çıkmak ihtimali olduğunu, beğendiğim takdirde onu bana bırakabileceğini söyledi. Sözleştik ve bir pazar günü evini görmeye gittim.

Ana caddeden sapınca kimi zaman birdenbire birkaç yüz yıl öncesinin sokaklarından biriyle karşılaştığımız olur. Her şey eskidir orda. Sokaklar, ancak at arabalarının geçebileceği genişliktedir. Evler, genellikle ahşaptır, rutubet ve ölüm kokar, avlularında bulunan tek tük ağaç âdeta cinsi ne olursa olsun biraz servileşmiştir. İnsanla öyle haşır neşir olmuşlardır ki, pencerelere uzanıyor, ordan muzipçe içeri bakıyorlar sanırsınız.

Ben de o evi ararken bu duygularla çalkandım durdum. İçiçe evler ve avluları geçerek nihayet onu buldum. O tanıdık, evdeydi. Evin orta bölmesine geçtik. Tavan, renkli camlardan yapılma idi. Evleri ve av-

luları aşan gün ışığı, o camlardan geçerek salona âdeta bir prizmadan geçmiş ışık huzmesi gibi dağılıyordu. Eski koltuklara oturduk. Sanki uçsuz bucaksız bir ormanda kaybolmuştuk. Çünkü bu evler, nerde başlıyor ve nerde bitiyorlar belli değildi. Salon, baştan aşağı cam bir bölme ile avluya bakıyordu. Avluda da karşımızda iki üç katlı birbirine bitişik evler vardı. Bütün bu evler, belki de eskiden tek bir aileye aitti. Bir konağın bölümlerini oluşturuyorlardı. Ama şimdi herhalde ayrı ayrı aileler oturuyordu. Ancak, kimseler ortalıkta gözükmüyordu. Sanki bütünüyle terk edilmişlerdi. Binde bir, bir pencereye yaklaşan biri olursa o da sanki evde dolaşan bir hayaletti. Ya da siz bir hayal görmüş gibi oluyordunuz.

Biraz dinlendikten sonra genç adam (hâlâ öğrenciydi), bana evi gezdirdi. Ev, genişti. Yüksek tavanlı, büyük üç odalı, salonlu, mutfaklı, banyolu bir evdi. Odalarda eski usul şömineler vardı. Duvarları duvar kâğıtlarıyla kaplanmış, fakat, hemen etki eden zaman onları sarartmasını bilmişti.

Sonra tekrar salona döndüğümüzde:

– İşte ev bu, dedi öğrenci dostum, nasıl beğendiniz mi?

Ben :

– Eğer gerçekten çıkacaksanız ben tutabilirim, dedim. Zaten, seçeneğim yok, ev bulmak zor.

O:

– Ev iyidir, ama, gördüğünüz gibi, insanı zamandan koparıyor âdeta. Sanki burda başka bir zaman var; atalarımızın zamanı. Bu zamanın önünde, caddelerdeki ve kentteki, o, bizi telâşla koşturan zaman, bütün

önemini, hatta varlığını yitiriyor. Yok otobüse yetişeceğim, ah, vapuru kaçırdım! gibi o sinirlenmelerimiz, yanıp yakılmalarımız buradan bakılınca çok tuhaf, hatta gülünç geliyor insana. Biraz da ben bunun için çıkmak istiyorum burdan. Fakülteyi bitiremeyişimde –belki biraz haksız bir mazeret– bu evin payı var gibi geliyor bana. Şimdiki zamandan sıyrılmış gibiyim. Bilmem ki siz tutmak istiyorsunuz ama, size de böyle olumsuz bir etkisi olmasın, dedi ve sustu.

Ben:

– Endişelenme, yeterince yaşlandım. Artık pek kovalayacağım bir şey de kalmadı. Üstelik, demiştim ya, pek seçeneğim yok. Bulunduğum evden çıkmak zorundayım ve bir ev bulmak da kolay değil.

Daha bir çok şeylerden konuştuk. O bir pansiyona, ya da yurda taşınacaktı. Ev sahibine söyleyecek, o da razı olursa, ben de bu eve taşınacaktım. Bana sonucu haber verecekti. Öylece ayrıldık. Tekrar ana caddeye çıktığımda, otomobillerin rüzgârı, âdeta, yüzüme, şimdiki zamanın, 20. yüzyıl teknik havasının bir şamarı gibi çarptı.

●

Bir kaç gün sonra, o genç, ziyaretime geldi. Bir parça tedirgin görünüyordu. Ev sahibine söylemişti. Fakat kesin bir söz alamamıştı. Ev sahibi, "her ne kadar evi bir başkasına söz vermedimse de, bir kadın öteden beri istiyor ve bu beni düşündürüyor. Kadın, hatta evi satın almak istiyor. Oysa ben satmak istemiyorum; fakat çok ısrar ediyor. Aslında almak için gücü de yok. Sizin anlattığınıza göre, tanıdığınız kişi de çok uy-

gun. Ben, evi satmak istemediğimden ona verebilirim. İlerde zaten buralar yıkılıp yeni bloklar yapılacak. Şimdi satmaktansa kiraya vermeyi ve sizin tanıdığınız kişiye vermeyi tercih ederim. Ama, yine de bu kadını isteğinden vazgeçirmek kolay değil. Neyse, sen yine beni ara." demiş. Ev sahibinin sözleri biraz çelişkiliydi. Acaba, kadın orayı niçin almak istiyordu? Eğer ilerde yıkılıp, yeni ve büyük bloklar yapılacağı içinse, yani bir kazanç düşüncesi içinse, neden ev sahibi bu kazancı göz göre göre kaçırsın, âcil bir para ihtiyacı yoksa diye düşünüyorduk. Anlaşılan, böyle bir ihtiyacı da yoktu. Öyleyse neden kadını hemen reddetmiyordu. Sonunda, kadının bir özelliğinin olması gerektiği sonucuna vardık. Bu da ayrıca benim için bir merak konusu oldu.

●

Genç arkadaşla sonra bir kaç defa daha görüştük. Ev sahibine gidiyor, fakat her seferinde aşağı yukarı aynı cevabı alıyormuş. Bizim düşündüklerimizi de ev sahibine söylemişse de, ev sahibi, "doğru, doğru. Normal durumda, sizin dediğiniz gibi, kadının isteğini reddetmem gerekir. Ama bu mümkün olmuyor. Siz kadını tanımıyorsunuz ki." demiş.

Bu, biraz daha merakımı artırmıştı. Bir yandan ev bulamamanın sıkıntısı, öte yandan derhal evden çıkma zorunluluğunun verdiği telâş, beri taraftan tanımadığımız bir kadının karşımıza dikilmesi, kafamı biraz karıştırmıştı.

Daha başka etkilerle de belki, bir gece kâbuslu rüyalarla uyandım. Aklıma net bir düşünce, keskin

bir hüküm şeklinde geldi, bütün sır evdeydi. Direniş evden geliyordu. Belki de evi isteyen kadın değil, o kadını isteyen evdi. Savaşmam ve yenmem gereken, kadının ısrarı değil, evin inadı, evin iradesiydi belki de.

●

Bu düşünce, beni, bu konuda pasif olmaktan çıkarıp daha aktif davranmaya itti. Haber beklemeyi bırakıp işi takibe karar verdim ve o eve gittim. Genç, evdeydi. Ona, bu kadınla görüşüp ya vazgeçmesini ya da bizi ikna etmesini söylemek üzere başvurmayı önerdim. Böylece bu iş sürüncemeden çıkacaktı. Evde, hem beni çeken, hem de ürküten bir yan vardı. Ama, işin üzerine gidip meseleyi kökünden halletmek en iyisiydi. Genç arkadaş da düşüncemi uygun buldu. Ev sahibinden adres alacak, sonra kadına beraber gidecektik. Tam bu kararı vermiştik ve ben de kalkmak üzereydim ki, kapı çalındı; kapının zilinden, o eski evlerin yankılata yankılata iletişiyle çınlamalar bize kadar geldi. Genç arkadaş, gidip kapıyı açtı. Hafifçe işitilen konuşmalardan sonra, salona, yanında bir kadın, girdi.

Kadına, "buyurun" deyip yer gösterdikten sonra, bana dönerek:

– Efendim, evi almak isteyen hanımefendi! dedi.

O zaman dönüp kadına baktım. Kadın, altmış yaşları civarında, baştan ayağa siyahlar giyili, yüzü azim ve irade dolu bir kadın görünümündeydi. Elbisesi, biraz eski zaman işi idi. Belli ki sandıktan çıkarıp sırf bu ziyaret için giymişti. Böylece daha etkili olacağını umuyordu herhalde.

Ben, hafifçe başımla selâm vererek:

– Memnun oldum efendim, dedim. O zaman, genç arkadaş, kadına dönüp, beni de göstererek:

– Efendim, evi kiralamak isteyen beyefendi, dedi. Kadın, dizine koyduğu ellerini biraz kaldırarak:

– Öyle mi, ben de, memnun oldum efendim. Bilhassa memnun oldum, bu evi seçmenize. Çünkü bu ev, gerçekten bambaşka bir evdir. O yüzden sizi kutlarım, dedi.

Ben:

– Gerçekten, bu ev, enteresan bir ev. Eskiliğinden etkileniyorum. Ama, hakikati söyleyeyim, ben, esasta, herhangi bir ev arıyorum, oturacak herhangi bir ev. Başka bir ev bulabilseydim, şüphesiz hiç ısrar etmezdim bu ev üzerinde, dedim.

O zaman, kadın âdeta rahatladı ve derin bir soluk alarak:

– Öyleyse beyefendi, kusura bakmayın ve siz bir başka ev bulmaya gayret edin lütfen. Çünkü bu benim için herhangi bir ev değil, tek evdir; oturabileceğim tek ev! dedi ve sonra sustu.

– Nasıl yani, dedim, eskiliği ve rahatlığı sebebiyle mi; yoksa modern olmayışı sebebiyle mi? Acaba bir parça açıklamanız mümkün mü?

Konuğu olduğumuz genç, bu ara kaybolup, içeri belki de bize kahve getirmek üzere gitmişti. Kadın:

– Şimdi, ikimizden başka kimse yok burada; belki de söyleyeceklerimi çok insan anlayamaz. (Daha dikkatlice yüzüme bakarak) Ama siz öyle görünmüyorsunuz bana. Sözlerimi anlayacaksınız sanırım. Dedikleri-

nizin az veya çok bir etkisi olabilir. Ama asıl sebep bunların hiç biri değil. Bu evin asıl sahibi olarak kendimi görüyorum da ondan böylesine ısrar ediyorum. Bu evin altında bir define var deseler, evin şimdiki sahibi hiç düşünmeden onu yıkar değil mi? Sizin de olsa, bir başkasının da olsa aynı şeyi yaparsınız. Ama, evin sahibi ben olsam, altında büyük bir hazine var deseler, ben onu yıkmam. Çünkü bu ev, benim için, hiç bir define veya hazine ile ölçülemeyecek bir değerdedir. Kendisi, başlı başına definedir. Öyle bir define ki, hiç bir define ondan zengin, ondan büyük ve ondan değerli olamaz. Şimdi söyleyin bakalım; bu evin asıl sahibi, gerçek sahibi kim? Onu herhangi bir sebeple yıkacak, ya da terkedecek olanlar mı, yoksa onu sonuna kadar yaşatmaya çalışan mı? Yani ben mi, şu andaki ev sahibi, siz, ya da şu genç mi? O genç ki, bırakıp gitmektedir. Siz ki, daha iyi bir ev bulduğunuz takdirde bırakıp gideceksiniz. Şimdiki sahibi ise, ilerde bunun yıkılıp yerine gelecek olandan bir fayda ummaktadır. Bense, bu evde vaktiyle yaşanmış olanı düşünüyorum. Bu ev durdukça onda vaktiyle yaşanmış olan da duracaktır. O yaşanmış olansa, bir daha yaşanamayacak kadar önemli. Ve ben onun içinde yaşamak istiyorum. Onun havasında. Evin ruhu, tenime değsin istiyorum, dedi.

– İyi ama, dedim, bütün bu karşıdaki evler satılıp yıkılınca bu ev de bütün büyüsünü kaybeder, şu tutkunu olduğunuz sırrını, sizin deyiminizle ruhunu yitirir; siz de onu satmak zorunda kalırsınız.

– Hayır, diye bağırdı kadın. Hayır! Bu evler satılamaz ve yıkılamaz. Onlar kendilerini koruyacaklardır. Hepsi yıkılsa bile bu ev yıkılamaz. Ve sonra, bilmem

belki yüz yıllar, belki binlerce yıl sonra, bu evden yeni evler fışkırır. Onlar, eski evlerin tıpkısı olur diyemem; şimdiden kestirilmesi mümkün olmayan bir eşsizlikte evler olacaklardır, şüphesiz. Onun için ben, âdeta şimdiden öteki dünyaya ait olmuş bu evi korumalıyım. Ta o gün doğana kadar.

– Yani Diriliş Günü doğana kadar demek istiyorsunuz.

– Evet, Diriliş Günü doğana kadar demek istiyorum. Evlerin ve insanların Diriliş Gününe kadar. Ya da isterse hilkatin dirilişine kadar olsun. Ben koruyacağım ve benden sonra da koruyan olacaktır. Belki de torunum.

– Nasıl, torununuz mu? dedim.

– Evet, dedi, torunum. Bir o kaldı. Babam ve kocam, aynı savaşta öldüler. Şehit oldular. Onlardan kalan bir tek torunum var şimdi, bana kalmış olan. Onun, böyle bir evde büyümesini istiyorum. Ve dedelerini unutmamasını. Dedelerinin ortamını unutmamasını. Ve onların ölü olmadığını öğrenmesini. Rüyalarımızda olduğu kadar hayatımızda da onların hakkı olduğunu, kudretleri olduğunu. Ve bir gün, yine onların ruhundan fışkıracak bir aydınlıkla dünyayı ışıtmasını. Ya da gelen nesle ışıtmasını...

Kadın, sanki kendi kendine konuşuyordu. Anladım ki bu ev onun hakkıydı. Evin hakiki sahibi oydu. Kimse evi onun elinden almamalıydı. Ve alamazdı. Gençle göz göze geldik. Onun da aynı düşüncede olduğu besbelliydi.

Kalktım, kadına:

– Evet, gerçekten bu ev sizindir, sizin hakkınızdır. Siz, er geç ona kavuşacaksınız, dedim.

O evini bulmuştu. Sıra bendeydi. Dışarı çıktım ve yeni bir ev aramaya koyuldum.

SON

İÇİNDEKİLER

7 Geç Kalan Adamın Öyküsü
20 Sâde Bir Yüz
30 Topraktan Başlayarak
40 Tuzak Ya Da Son Günler
55 Dönüş
72 Gezi
86 Bağbozumu
93 Dağ
99 Bülbül
112 Bekçi
117 Kayboluş
123 Kiralık Bir Ev